

รายงานการวิจัยเรื่อง

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม
ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร บุญใช้

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ทุนสนับสนุนการวิจัย ปี 2549

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

คำนำ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตร
ครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ได้ดำเนินการเพื่อแสวงหารูปแบบและแนวทางพัฒนา
จริยธรรมของนักศึกษาสาขาครุศาสตร์ที่เข้าศึกษาตามหลักสูตรใหม่ ซึ่งนักศึกษาใช้เวลา
ศึกษา 5 ปี เพื่อเตรียมเข้าสู่วิชาชีพครู และเป็นความมุ่งหวังที่จะให้กระบวนการผลิตครู
ให้ได้ครูดีมีคุณธรรม เพื่อไปทำภารกิจในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดประสิทธิภาพ
และประสิทธิผล กล่าวคือให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่สังคมไทยคาดหวัง ส่งผลถึงคนไทย
ที่มีคุณภาพต่อไป

ขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร บุญใช้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ กำจัดภัย และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบูรณ์ ชาวชายโงง ที่ช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับรูปแบบของการวิจัย
การดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ให้
ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบกิจกรรม และแบบประเมินผลพฤติกรรมจริยธรรม

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยใน
ครั้งนี้ และหวังว่าองค์ความรู้จากการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของ
นักศึกษาสาขาครุศาสตร์ต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างรูปแบบกิจกรรม พัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) และ 2) หาประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) โดยการนำรูปแบบ กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักศึกษา ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม และความอดทนของพฤติกรรมของนักศึกษาหลังร่วมกิจกรรม เป็นเวลา 2 สัปดาห์ และเปรียบเทียบกับพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา กลุ่มควบคุมซึ่งเป็นนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ประกอบด้วย

1.1 ระยะเสัฐาน เป็นการทำความรู้จักกับนักศึกษาและประเมินพฤติกรรมจริยธรรมก่อนการใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนา

1.2 ระยะการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม จำแนกเป็น 2 ระยะคือ การอบรมแบบเข้มใช้เวลา 3 วัน ๆ ละ 8 ชั่วโมง และกิจกรรมต่อเนื่องรายสัปดาห์ 4 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง

1.3 ระยะติดตามผล เป็นระยะเวลาประเมินความคงทนหลังเข้าร่วมกิจกรรม 2 สัปดาห์

2. ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) สรุปได้ดังนี้

2.1 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นมีพฤติกรรมจริยธรรมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ในภาพรวม และ 2 ด้านย่อย คือด้านความเมตตากรุณา และด้านความรับผิดชอบ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย คะแนนพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

2.2 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกันกับนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

2.3 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังการอบรมโดยรวม และ 2 ด้านย่อย คือด้านความเมตตากรุณาและด้านความรับผิดชอบ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	2
สมมุติฐานการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม.....	6
ความหมายของจริยธรรม.....	6
องค์ประกอบของจริยธรรม.....	8
ปัญหาจริยธรรม.....	10
การส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม.....	12
ทฤษฎี แนวคิดและหลักการพัฒนาจริยธรรม.....	14
การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา.....	14
การพัฒนาจริยธรรมตามหลักพุทธวิธี การสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ.....	20
จริยธรรมนักศึกษาศาสาครศาสตร์.....	43
ความเมตตา กรุณา.....	44
ความรับผิดชอบ.....	47
ความมีระเบียบวินัย.....	51
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม.....	55
รูปแบบ (Model).....	55
แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลจริยธรรม.....	60
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	68
งานวิจัยในประเทศ.....	68
งานวิจัยต่างประเทศ.....	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	74
ขั้นตอนที่ 1.....	74
ขั้นตอนที่ 2.....	74
ขั้นตอนที่ 3.....	75
ขั้นตอนที่ 4.....	76
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
ตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี).....	78
รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม.....	78
รายละเอียดของกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม.....	80
ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตร ครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ...	83
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	85
รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ตามข้อเสนอแนะของนักศึกษา.....	91
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	93
วัตถุประสงค์.....	93
สมมุติฐานการวิจัย.....	93
การดำเนินการวิจัย.....	94
ผลการวิจัย.....	96
อภิปรายผล.....	97
ข้อเสนอแนะ.....	101
บรรณานุกรม.....	103
ภาคผนวก.....	113
ภาคผนวก ก.....	114
ภาคผนวก ข.....	136

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ผลของการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมของกลุ่ม ระยะเสี่นฐาน (ก่อนการรวบรวม) และหลังทดลอง.....	83
2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม หลังการทดลองโดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม..	84
3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม ของกลุ่มทดลองหลังการทดลอง และระยะติดตามผล.....	85

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี.....	25
3 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี.....	26
4 ลักษณะของการจัดปัจจัยภายนอก.....	28
5 รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี).....	79

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ในขณะที่ประเทศมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แม้ความเจริญทางด้านวัตถุจะปรากฏอย่างชัดเจน แต่ก่อให้เกิดปัญหาที่วิกฤตในสังคม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ได้แก่ ปัญหาการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง ความไม่ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินอาชญากรรมปัญหายาเสพติดและแหล่งอบายมุข แหล่งเร่ร่อน ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้านจิตใจทั้งสิ้น สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคม (ทิตินา แคมมณี, 2546 : 2) ซึ่งต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทาน แก่ที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักรครั้งที่ 36 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2532 ความว่า

ความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่น่าวิตกก็คือ ทุกวันนี้ความคิดอ่าน และความประพฤติหลาย ๆ อย่าง ซึ่งแต่ก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความผิด ได้กลายเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับแล้วพากันปฏิบัติโดยไม่รู้สึกละอาย สะเทือน จนทำให้เกิดปัญหาและทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคนมีดมนลงไป ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง แต่ละท่าน แต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำอะไร ๆ ที่ชั่ว ที่เสื่อม ต้องกล้า และบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ บังเกิดเพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ (ทิตินา แคมมณี, 2546 : 3)

แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของทุกส่วนของสังคมที่ต้องร่วมกันแสวงหาแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของคนไทยอย่างจริงจัง

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2546 เป็นหลักสูตรใหม่เพื่อการผลิตครูในมิติที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ ให้บัณฑิตครุศาสตร์มีคุณภาพ กำหนดให้เรียนโดยการผสมผสานภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ใช้เวลาศึกษา 5 ปี โดยกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำคัญ 4 ประการ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง เป็นครูดี และเป็นครูเก่ง มีเป้าหมายการผลิตให้ได้ครูชั้นวิชาชีพที่มีปรีชาสามารถดำเนินชีวิตด้วยปัญญา สามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมแห่งวิชาชีพไปสู่การจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสามารถ และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถเผชิญปัญหาหรือ สถานการณ์ที่วิกฤตได้ด้วยสติปัญญาซึ่งจะสามารถทำหน้าที่ “ครู” ที่ให้ความรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนไทยที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเป็นคนดีตามที่สังคมต้องการ

จากสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบัน และความคาดหวังในการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ได้มีนักการศึกษาและนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาหลักการและรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน และนักศึกษา ดังเช่น ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2542) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมวินัยในตนเองของนิสิตระดับปริญญาตรี และ วัลลภา จันทรเพ็ญ (2544) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ส่วน ทิศนา แชมมณี (2546) ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมและค่านิยม และการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้นนับว่าเป็นแนวทางในการแสวงหารูปแบบที่ก่อให้เกิดการพัฒนา จริยธรรมของคนไทย

ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร และมีส่วนร่วมรับผิดชอบการพัฒนาบัณฑิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ตระหนักในความสำคัญของการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาครูเพื่อเป็นแนวทางจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนดี มีคุณธรรม และจริยธรรมของความเป็นครู และเตรียมเป็นครูที่ดีในอนาคต และเพื่อเผยแพร่แก่สถาบันผลิตครูอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตร

ครุศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

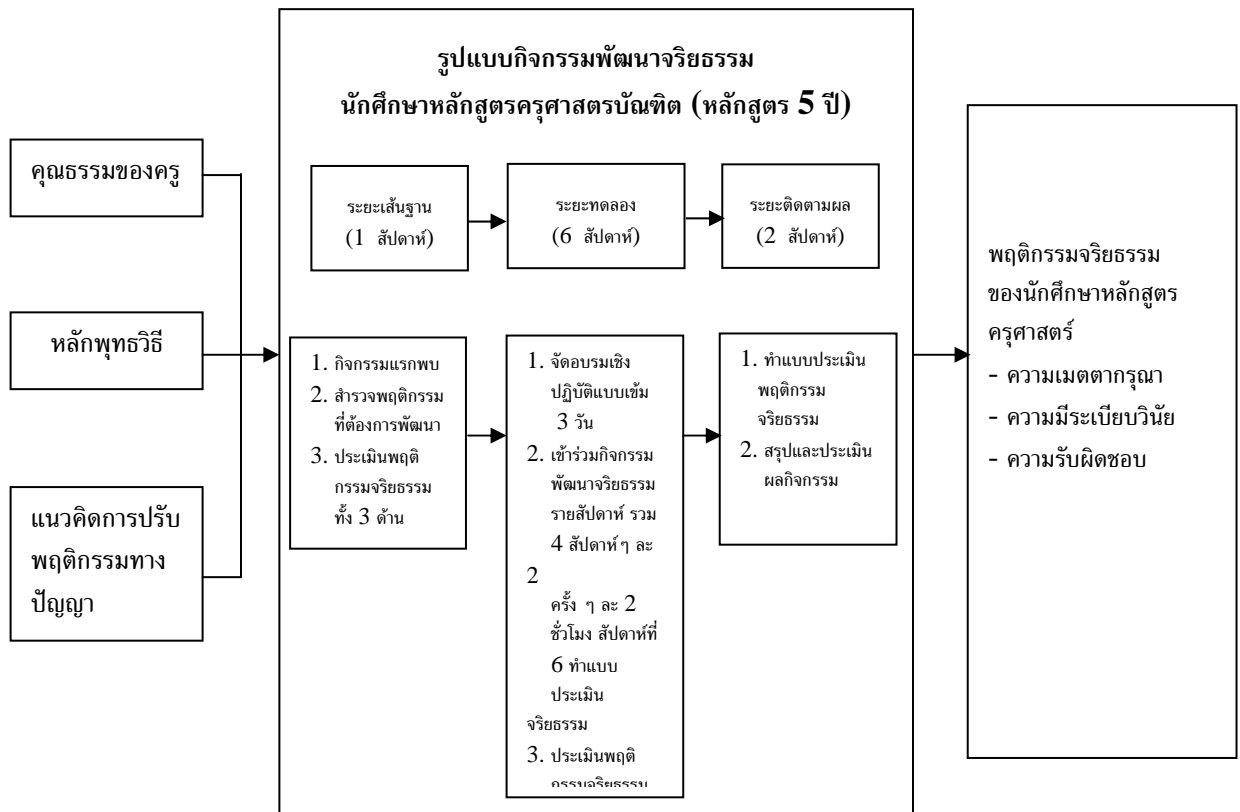
สมมุติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบกิจกรรม เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต พัฒนาขึ้นจากแนวคิดของคุณธรรมของครูเป็นฐานการคิด (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 ; ผกา สัตยธรรม, 2544) และด้านรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม พัฒนาจากหลักพุทธวิธี คือการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530 ; พระธรรมปิฎก, 2547) และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification) (Mahoney, 1974 ; Bandura, 1977 ; Meichenbaum, 1977 ; วัลลภา จันทรเพ็ญ, 2544) จึงตั้งสมมุติฐาน การวิจัยไว้ดังนี้

1. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม
2. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม
3. พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีความคงทน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดคุณธรรมของครูเป็นฐานการคิด (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2544 ; ผกา สัตยธรรม, 2544) และหลักพุทธวิธีคือการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530 ; พระธรรมปิฎก, 2547) และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification) (Mahoney, 1974 ; Bandura, 1977 ; Meichenbaum, 1977 ; วัลลภา จันทรเพ็ญ, 2544) แสดงความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัยมี ดังนี้

1. จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลซึ่งสะท้อนถึงคุณธรรมภายใน เป็นผลจากการคิดดี คิดถูก และเป็นไปตามมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม และในการวิจัยครั้งนี้จริยธรรมครอบคลุมถึงพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) 3 ด้าน คือ ความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง

2. พฤติกรรมจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม ตามมาตรฐานของสังคม พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) มีความหมายรวมถึงพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา พฤติกรรมจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบและพฤติกรรมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง ประเมินโดยใช้แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรม

3. รูปแบบกิจกรรม หมายถึง แบบแผนหรือแนวทางการจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ให้กับนักศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์

4. รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม หมายถึง แบบแผนของกิจกรรม และประสบการณ์ หรือสถานการณ์ที่จัดให้นักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ได้เข้าร่วม ทั้งในลักษณะการฝึกอบรมปฏิบัติการต่อเนื่อง 3 วัน และกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมรายสัปดาห์ 4 สัปดาห์ ๆ ละ 4 ชั่วโมง โดยพัฒนารูปแบบกิจกรรมตามแนวพุทธวิธี คือการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา เพื่อให้นักศึกษาเกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่ดีงาม ถูกต้อง โดยมีรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม 3 ด้าน คือ ด้านความเมตตา กรุณา ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีวินัยในตนเอง

5. ประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรม หมายถึง การนำรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย แล้วเกิดผล ดังนี้

5.1 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม

5.2 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนา

ชั้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

5.3 พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีความคงทน

6. ความคงทนของพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา หมายถึง พฤติกรรมจริยธรรมที่คงอยู่ของนักศึกษาซึ่งเป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการได้เข้าร่วมกิจกรรม ตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนา จริยธรรมที่พัฒนาขึ้น ความคงทนของพฤติกรรมจริยธรรม ประเมินหลังสิ้นสุดการเข้าร่วมกิจกรรมผ่านไปเป็นเวลา 2 สัปดาห์ โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมชุดเดิม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
    - 1.1 ความหมายและความสำคัญของจริยธรรม
    - 1.2 องค์ประกอบของจริยธรรม
    - 1.3 ปัญหาจริยธรรม
    - 1.4 การส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม
  2. ทฤษฎี แนวคิด และหลักการพัฒนาจริยธรรม
    - 2.1 การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา
    - 2.2 การพัฒนาจริยธรรมตามหลักพุทธวิธี การสร้างศรัทธาและโยนิโส
- มนสิการ
3. จริยธรรมนักศึกษาสาขาครุศาสตร์
  4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม
  5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

1. ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่นักการศึกษาและนักวิชาการให้ความสนใจทำการศึกษาและแสวงหาแนวทางการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนไทย และหาทางแก้ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทย และได้ให้ความหมายของจริยธรรมดังต่อไปนี้

สาโรช บัวศรี (2522) ให้ความหมายของจริยธรรมว่าจริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติเพื่ออยู่ด้วยกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522 : 21) สรุปความหมายของจริยธรรมจากการสัมมนา “จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน” ไว้ว่า “เส้นบรรทัดและเครื่องกล่อมเกล่าให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ อย่างมีกติกา”

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 8) นำเสนอข้อสรุปความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรมคือการกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ซึ่งจริยธรรมนี้มีส่วนที่เป็นพฤติกรรมที่แสดงออก และสภาวะของจิตใจ”

พนัส หันนาคินทร์ (2523 : 48) กล่าวว่า “จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและสมาชิกของสังคม”

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2525) ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ที่สังคมยอมรับเพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของตนและสังคม

พระราชวรมณี (2529 : 590 – 591) กล่าวถึงจริยธรรมว่า “จริยธรรมแปลว่า ธรรม คือ จริยะ หรือหลักแห่งจริยะ ได้แก่อะไรที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ จริยธรรมของชนกลุ่มหนึ่งอาจไม่เหมือนกันกับจริยธรรมของชน อีกกลุ่มหนึ่ง จริยธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมของมนุษย์เพื่อให้สังคมของมนุษย์เป็นสังคมที่ดีเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่มนุษย์นั่นเอง”

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2530) อธิบายจริยธรรมในลักษณะกว้างว่า จริยธรรม คือหลักสำหรับให้คนเรายึดถือในการปฏิบัติตน จริยธรรมตัดสินให้เราเป็นคนดีมีความประพฤติดี ละเว้นชั่ว ในบางกรณีเราบอกได้ทันทีว่าความประพฤติใดที่เรียกว่าดี ความประพฤติใดที่เรียกว่าชั่ว แต่ในบางกรณีเราจะต้องพิจารณาก่อนที่จะบอกได้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ความเห็นของคนเราเกี่ยวกับเรื่องดีหรือชั่วไม่เหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีมาตรฐานสำหรับการวัดหรือตัดสิน ไม่เหมือนกัน มาตรฐานตัดสินความดี ความชั่ว อาจมองได้ 4 ด้านคือ ด้านสังคม เศรษฐกิจ ปรัชญา และศาสนา

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (2546 : 291) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่าหมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎ ศีลธรรม”

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2543) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง การดำเนินชีวิตทั้งระบบ จริยธรรมในทางพุทธศาสนาจึงเป็นการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ซึ่งประกอบด้วยมรรค ที่มีศีล สมาธิ และปัญญา

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นระบบที่ครอบคลุมทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำ ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ทิสนา เขมมณี (2546 : 4) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรมเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม”

Good (1973) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องหรือดีงาม

Kohlberg (1976) กล่าวว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมซึ่งเป็นการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีกฎเกณฑ์ที่เป็นสากลซึ่งคนส่วนใหญ่ยอมรับได้ในเงื่อนไขที่ไม่มีความขัดแย้งกัน มีความเป็นอุดมคติ และพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

Brown (1978 : 412) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์สำหรับวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกของบุคคล ซึ่งเปลี่ยนแปลงและมีวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคล”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าจริยธรรม หมายถึงการแสดงออกของบุคคลหรือการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งสะท้อนถึงคุณธรรมภายใน เป็นผลจากการคิดดี คิดถูก เป็นไปตามมาตรฐานที่สังคมยอมรับว่าถูกต้อง ดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและส่วนรวม

2. องค์ประกอบของจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักวิชาการหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมได้ดังนี้

กรมวิชาการ (2523 : 3) และธีระพร อูวรรณโณ (2530 : 54) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคล ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องได้ด้วยความคิด
2. องค์ประกอบด้านอารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ
3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมกรรมการแสดงออก หรือพฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจที่กระทำถูกหรือในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) แบ่งจริยธรรมออกเป็น 4 ด้านคือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การบอกได้ว่าการกระทำใดดีควรทำ และการกระทำใดเลวควรงดเว้น ความรู้เชิงจริยธรรมของคนเราจะมีมากขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และสติปัญญา
2. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงไป
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การยกเหตุผลมาอ้างถึงการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นไม่แสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนค่านิยมหรือกฎเกณฑ์ในสังคมนั้น ๆ

สิวลี ศิริไล (2539 ; อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2544) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรม 3 ด้าน ดังนี้

1. ส่วนประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด
2. ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจศรัทธาเลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับและนำจริยธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ

3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct)

คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งอิทธิพลส่วนหนึ่งของการกระทำขึ้นอยู่กับความรู้ อารมณ์ และความรู้สึก

วัลลภา จันทรเพ็ญ (2544: 35) สรุปองค์ประกอบของจริยธรรมว่า “จริยธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทางด้านความรู้ความคิด ซึ่งได้นำความรู้ เจตคติและเหตุผลเชิงจริยธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของบุคคลไม่สามารถมองเห็นต้องใช้เครื่องมือวัด ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นพฤติกรรมซึ่งสามารถสังเกตเห็นการกระทำเหล่านั้นได้โดยตรง และลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้นมี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านปัญญา องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกและองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของจริยธรรม องค์ประกอบด้านพฤติกรรมจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในสังคม โดยสังคมมุ่งหวังให้บุคคลมีพฤติกรรมจริยธรรมที่ดี

Brown (1978 : 412) มีความเห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct) ซึ่งสอดคล้องกระบวนการซึมซาบทางจริยธรรม (Moral Internalization) มี 3 กระบวนการที่เป็นอิสระจากกันคือความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของจริยธรรมครอบคลุมถึงองค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใสในการนำแนวคิดเชิงจริยธรรมไปสู่การปฏิบัติ และองค์ประกอบด้านพฤติกรรมมาแสดงออกซึ่งเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. ปัญหาจริยธรรม

ปัญหาจริยธรรม คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับการกระทำผิดศีลธรรมและการกระทำที่ขัดกับลักษณะการกระทำที่สังคมว่าดีงาม เป็นที่ยอมรับกันว่าปัจจุบันสังคมกำลังประสบปัญหาด้านจริยธรรมอย่างมาก ปัญหาจริยธรรมที่พบในสังคมตามที่ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2533 : 37) รวบรวมไว้มีดังนี้

1. ปัญหาอาชญากรรม ผู้คนกระทำอาชญากรรมมากขึ้น ดังปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนอยู่เสมอ
  2. ปัญหาความเห็นแก่ตัวของบุคคล ผู้คนเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น มีการประพฤติเอารัดเอาเปรียบกัน มีการอาฆาตจองเวร การโกหกตลวงแปลง การช่วงชิงผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน
  3. ปัญหาผู้คนหันเหออกจากขนบธรรมเนียมเดิมมากขึ้น คนในสมัยปัจจุบันไม่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของสังคมไทย เช่น มีการสัมพันธ์ทางเพศเสรีมากขึ้น เชื้อฟุ้งผู้ใหญ่น้อยลง เป็นต้น
- สมพร เทพสิทธา (2536 : 33-41) กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ดังนี้
1. ปัญหาค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งในปัจจุบันสังคมยกย่องคนที่มีเงิน คนที่มีตำแหน่งสูง มีอำนาจวาสนา และมีชื่อเสียง แม้ว่าคนเหล่านั้นจะประพฤติผิดศีลธรรมได้เงินมาโดยทุจริต
  2. ปัญหาการขาดระเบียบวินัย ซึ่งการขาดระเบียบวินัยทำให้คนไทยจำนวนมากไม่น้อยชอบฝ่าฝืนกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ เช่น ฝ่าฝืนกฎจราจร ชอบทำอะไรตามใจตัวเพื่อความสะดวกสบาย เป็นคนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้โดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายต่อผู้อื่นและสังคม
  3. ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงเกิดจากสาเหตุหลายประการ สาเหตุสำคัญที่สุดคือความบกพร่องและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและจริยธรรม เช่น เกิดจากความโลภ และความไม่รู้จักพอ
  4. ปัญหาการลุ่มหลงในอบายมุข อบายมุขเป็นเหตุให้คนไทยจำนวนมากไม่สนใจในการทำงานและหันไปประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต ก่อการทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรมทำให้สังคมเดือดร้อนไม่สงบสุข
  5. ปัญหาการรับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมจากต่างประเทศ ทำให้ประชาชนและเยาวชนจำนวนมากไม่น้อยได้รับเอาวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมจากต่างประเทศ ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อวัฒนธรรมอันดีงามของไทย
  6. ปัญหาการบกพร่องในคุณธรรมของจริยธรรม การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเน้นหนักในด้านเศรษฐกิจ ส่วนการพัฒนาคนในด้านจิตใจได้รับการสนใจน้อยมาก นโยบายการพัฒนาคนของประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา มุ่งพัฒนาด้านร่างกาย และสติปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างมาก แต่ยังขาดการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน

ปัญหาจริยธรรมเหล่านี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการพัฒนาประเทศโดยมุ่งความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ขาดความสมดุลกับการพัฒนาด้านจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาสังคม (ทิตนา แคมมณี, 2546 : 1-2) และสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งเกิดจากบุคคล มิได้นำหลักจริยธรรมไปปฏิบัติตามครรลองของชีวิตของเขา เขารู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่ความเห็นแก่ตัวและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมาบดบังจริยธรรมเหล่านั้น ทำให้ปฏิบัติในทางเสื่อมได้ (สมพร เทพลีธา, 2536 : 33-34)

4. การส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2526 : 63-67) กล่าวถึง การส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมว่าสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น เป็นวิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งให้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไป
2. การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าร่วมฟังพระธรรมเทศนาและฝึกปฏิบัติ
3. การให้แสดงบทบาทสมมติ โดยให้เด็กแสดงบทบาทเป็นตัวสำคัญในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเองในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง
4. การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กวัยรุ่นจะยึดเพื่อนเป็นแบบอย่างและคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปได้ง่าย

5. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็น เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้น ๆ ตามตัวแบบได้

โกเศศ ด้วงอินทร์ (2528 : 49) กล่าวว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่โรงเรียนปฏิบัติกันเป็นส่วนมากคือ

1. การบอกแนะนำ อบรมและสั่งสอน
2. การชี้แนะเสนอแนวทางให้ตัดสินใจ
3. การยกย่องชมเชยและการลงโทษ
4. การให้ดูตัวแบบที่ดี
5. การให้แสดงทักษะ อภิปรายให้เห็นผล

กระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียน นักศึกษา สามารถกระทำได้หลายวิธีการ ได้แก่

1. การเรียนการสอนในห้องเรียน โดยการจัดสอนตามเนื้อหาวิชา เหมือนกับการสอนในรายวิชาอื่น ๆ โดยการสอดแทรกการปลูกฝังจริยธรรมในการสอนรายวิชาอื่น ๆ ทุกรายวิชาที่สอน

รูปแบบวิธีการสอนจริยธรรมในห้องเรียนนั้น กรมการศาสนา (2521 : 13 - 17) ได้เสนอแนะวิธีสอนไว้ 7 วิธี คือ การบรรยายหรือปาฐกถา การอภิปราย การแก้ปัญหา การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมติ การสืบสวนสอบสวน และการโต้วาที นอกจากนี้ กรมวิชาการ ได้ทดลองใช้รูปแบบการสอนจริยธรรม 2 รูปแบบคือ การปรับพฤติกรรมและ การสอนแบบเสริมสร้างเจตคติ รูปแบบการปรับพฤติกรรมเป็นวิธีการสอน โดยการประยุกต์ หลักพฤติกรรมไปใช้สอนเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดจริยธรรมที่ต้องการ ส่วนรูปแบบการสอนเสริมสร้างเจตคติเป็นวิธีสอนที่เน้นตัวนักเรียนทั้งจิตใจและการกระทำ ผลการทดลองพบว่า รูปแบบการสอนโดยการปรับพฤติกรรมให้ผลดีกว่ารูปแบบการสอนโดยการสร้างเจตคติในระดับประถมศึกษาแต่ในระดับมัธยมศึกษา รูปแบบการสอนทั้ง 2 รูปแบบให้ผลไม่ต่างกัน

2. การอบรมนักเรียน/นักศึกษา เป็นลักษณะการอบรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรมตัวอย่างของการจัดการอบรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การอบรมนักเรียน ประจำสัปดาห์/ประจำเดือน ด้วยการเชิญวิทยากรมาบรรยายพิเศษ การอบรมหน้าเสาธงตอนเช้า การพบอาจารย์ที่ปรึกษา การอบรมตามโครงการข่าวสาร 5 นาที และ กิจกรรมมองตนวันละ 5 นาที

3. การจัดกิจกรรมนักเรียน/นักศึกษา การจัดกิจกรรมในสถานศึกษามี 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมพิเศษนอกเวลาเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตร สนองความสนใจ พัฒนาบุคลิกภาพและเสริมสร้างอุปนิสัยอันดีงามของนักเรียน นักศึกษา ได้แก่ การสวดมนต์ไหว้พระในวันพระ การปฏิบัติธรรมแบบเข้ม การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

4. การจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่รอบตัวนักเรียน นักศึกษา ตลอดเวลาที่อยู่ในสถานศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวจิตใจของนักเรียน นักศึกษาให้มีพฤติกรรมและปฏิบัติในแนวทางต่างๆ ได้มาก หากสถานศึกษาจัดสิ่งแวดล้อมให้สดชื่น ร่มเย็น น่าอยู่ น่าอาศัย มีสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็นเป็นสิ่งที่ดี มีข้อคิด ข้อเตือนใจ เช่น ป้ายคติธรรม ซึ่งเขียนข้อควรปฏิบัติ คติเตือนใจให้ทำดี ละเว้นความชั่วหรือข้อความปลุกใจให้ได้พบเห็นประจำวันแล้ว จะแทรกซึมเข้าไปในจิตใจของนักเรียน นักศึกษา วันละเล็กน้อยจนในที่สุดจะกลายเป็นสิ่งปลูกฝังให้เขายึดถือและปฏิบัติต่อจนติดเป็นนิสัยและกลายเป็นลักษณะประจำตัวในที่สุด (ข้าหลวง วุฒิจันทร์, 2524 : 100-116)

ทฤษฎี แนวคิดและหลักการพัฒนาจริยธรรม

1. การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

1.1 แนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

การปรับพฤติกรรมทางปัญญาเน้นที่การเปลี่ยนแปลงทางปัญญา เพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นน่าจะมาจาก 3 ปัจจัยดังต่อไปนี้ (Meyers & Craighed, 1984)

1. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาทางปัญญา (Cognitive Psychology) ซึ่งทางด้านจิตวิทยาทางปัญญาที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการปรับพฤติกรรม มีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ

1.1 การเสนอตัวแบบ (Modeling)

1.2 การฝึกการสอนตนเอง (Self - Instruction Training)

1.3 เทคนิคการแก้ปัญหา (Problem - Solving)

2. ปัจจัยการควบคุมตนเอง (Self - Control) ความจริงแล้วการควบคุม ตนเองนั้นอยู่ในขอบเขตของการปรับพฤติกรรมมาแต่ต้น Skinner (1953) ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า คนเราใช้วิธีการควบคุมตนเองเช่นเดียวกันกับวิธีการควบคุมผู้อื่น และเป็นกระบวนการภายใน ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการควบคุมตนเอง จากกระบวนการภายนอกออกมาสู่กระบวนการควบคุมความคิดภายในแทน

3. ปัจจัยทางการบำบัดทางปัญญา (Cognitive Therapy) ได้มีนักจิตวิทยาและจิตแพทย์หลายคนได้พัฒนาเทคนิคทางการบำบัดทางปัญญาขึ้นมาหลายเทคนิคด้วยกัน ซึ่งมีข้อสรุปเหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดคือการปรับกระบวนการทางปัญญา

การปรับพฤติกรรมทางปัญญานี้ Kazdin (1978) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกโดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการสนองตอบ จุดมุ่งหมายของการปรับพฤติกรรมทางปัญญามุ่งที่การเปลี่ยนแปลงทางปัญญา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายนอก (Mahoney, 1974)

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า กระบวนการทางปัญญา พฤติกรรมอารมณ์ และ ผลกรรม ความสัมพันธ์ดังกล่าวแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ความสัมพันธ์ในลักษณะ Homogeneity ซึ่งเชื่อว่าพฤติกรรมภายในหรือกระบวนการทางปัญญาและพฤติกรรมภายนอกมีลักษณะของการเกิด การคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน จึงทำให้พฤติกรรมภายในเปลี่ยนมาเป็นพฤติกรรมภายนอกได้

2. ความสัมพันธ์ในลักษณะ Interaction หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพฤติกรรมภายใน หรือกระบวนการทางปัญญากับพฤติกรรมภายนอก คือบุคคลแสดงพฤติกรรมภายนอกด้วยการชี้แนะจากกระบวนการทางปัญญา และในขณะเดียวกันพฤติกรรมภายนอกก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการทางปัญญาด้วยโดยความเชื่อนี้รวมเอาภาวะทางจิตใจ (Psychological Events) ไว้กับกระบวนการทางปัญญาและรวมภาวะทางสรีระวิทยา (Physiological) ไว้กับ พฤติกรรมภายนอก จากแนวคิดนี้ถ้าต้องการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกหรือกระบวนการทางปัญญา ก็สามารถใช้วิธีการใด ๆ ก็ได้ เช่นการระบุสาเหตุ (Attribution) การพูดสอนตนเอง (Self - Instruction) เป็นต้น ดังนั้น

การปรับพฤติกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมปัญญานิยมมีลักษณะเด่นดังที่ Kirk (1990: 14) ได้เสนอไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นวิธีการช่วยปรับพฤติกรรมที่ผู้มีปัญหาจะต้องช่วยตนเอง (Self Help Technique) และการประเมินตนเอง
2. เป็นการแก้ปัญหาที่เผชิญในปัจจุบันและปัญหาในอนาคตที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้
3. ให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอก
4. เป็นวิธีที่ต้องมีการอภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างผู้ให้การช่วยเหลือและผู้มีปัญหาเป็นระยะ ๆ

จากลักษณะเด่นทั้ง 4 ประการของการปรับพฤติกรรมตามแนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยมนี้ จึงมีองค์ประกอบในการให้การช่วยเหลือ 3 องค์ประกอบ คือ (Dryden and Golden, 1987: 368 – 373)

1. ผู้ให้การช่วยเหลือ

บทบาทของผู้ให้การช่วยเหลือเอื้อให้ผู้มีปัญหาเข้าใจปัญหาของตนเองและให้การช่วยเหลือดำเนินไปตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 บทบาททั่วไป ผู้ให้การช่วยเหลือต้องสร้างสัมพันธภาพกับผู้ที่มีปัญหา ซึ่งก็ต้องปรับให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล นอกจากนั้นก็ต้องให้ความรู้โดยทั่วไปเกี่ยวกับ แนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยม เพื่อช่วยให้ผู้มีปัญหานำไปวิเคราะห์การเกิดปัญหาของตนเองได้และจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้การเสริมแรง และสร้างแรงจูงใจให้กับผู้มีปัญหา

1.2 บทบาทในการประเมินเป็นบทบาทที่สำคัญมากบทบาทหนึ่ง เพราะการประเมินเป็นกระบวนการสำคัญในการให้การช่วยเหลือทุก ๆ ชั้น โดยในชั้นเริ่มต้น ประเมินเพื่อให้เข้าใจถึงปัญหา ชั้นต่อมาประเมินเพื่อให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อดำเนินการต่อไป โดยการประเมินจะเป็นการประเมินเปรียบเทียบที่ครอบคลุมทั้งสถานการณ์ก่อนเกิดปัญหา

1.3 บทบาทในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางปัญญา ในบทบาทนี้ Dryden และ Golden (1978: 359 – 365) เสนอไว้หลายแบบ ตามการพิจารณากระบวนการทางปัญญาของนักพฤติกรรมปัญญานิยมแต่ละบุคคล เช่น ให้ผู้ที่มีปัญหาประเมินความคิด และการรับรู้ของตนใหม่ โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ตนเอง ปรับคำพูดของตนเองใหม่ เพื่อแทนคำพูดเก่าที่ทำให้เกิดพฤติกรรมและอารมณ์ที่เป็นปัญหา ผีกซ้อมหลาย ๆ ครั้งในการคิดแบบใหม่ จัดกรอบความคิดใหม่ให้เหมาะสมโต้แย้งกันในลักษณะของความคิด เพื่อส่งผลต่อพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือสอนทักษะในการแก้ปัญหาให้นำไปใช้ในโอกาสที่ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาที่คล้ายคลึงกับปัญหาเดิมหรือปัญหาใหม่ เป็นต้น

2. การตั้งเป้าหมาย

ผู้ช่วยเหลือและผู้มีปัญหามองเห็นว่าจะต้องตั้งเป้าหมายสำหรับแต่ละปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดถึงวิธีการปฏิบัติต่อไป ในบางกรณีอาจตั้งเป้าหมายย่อย ๆ ไว้ด้วย เพื่อให้เห็นทางปฏิบัติชัดเจนขึ้น การตั้งเป้าหมายขึ้นโดยการพิจารณาจากแนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยมแล้วมาวิเคราะห์ร่วมกับปัญหาที่ต้องการจะแก้ไข

การตั้งเป้าหมายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการให้การช่วยเหลือ เพราะจะช่วยให้ผู้มีปัญหามองเห็นว่าจะต้องทำอะไรร่วมกับผู้ช่วยจึงจะได้ผลและถ้าไม่ให้ความร่วมมือจะเป็นผลอย่างไร และเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดระดับความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้คาดหวังได้ว่า ผลของการแก้ปัญหาจะเป็นอย่างไร เพราะสามารถมองเห็นโครงสร้างของวิธีการช่วยเหลือให้ผู้มีปัญหาสามารถเผชิญกับสภาพการณ์จริง หรือสถานการณ์ที่มีปัญหาก่อนการยุติการช่วยเหลือ

3. งานที่จะต้องทำ

องค์ประกอบด้านงานที่จะต้องทำนี้จะช่วยให้ผู้มีปัญหาเข้าใจการเกิดปัญหาของเขา และมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาร่วมกัน งานหรือกิจกรรมที่สำคัญ คือ

3.1 การซักซ้อม (Rehearsal) เป็นการซักซ้อมเพื่อให้เตรียมให้ผู้มีปัญหาเกิดทักษะในการเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาโดยผ่านกระบวนการฝึกหัด และฝึกแสดงพฤติกรรม เพื่อที่จะให้โอกาสผู้มีปัญหาได้ลองเทคนิคต่าง ๆ ในสถานการณ์ที่ปลอดภัย เมื่อ

3.2 แบบฝึกหัด (Homework) ในทุก ๆ วิธีของการช่วยเหลือแบบพฤติกรรมปัญญานิยมให้ความสำคัญ และเน้นการทำแบบฝึกหัดที่บ้านว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธี การปรับเปลี่ยนโดยลักษณะเนื้อหาทั่วไป จะช่วยให้ผู้มีปัญหาสังเกตความคิดที่มีผลต่อพฤติกรรมและอารมณ์ที่เป็นปัญหาของตนเอง เพื่อจะช่วยพัฒนาทักษะในการประเมินตนเองและพัฒนาความคิดที่เหมาะสม แทนที่ความคิดเดิมที่เป็นต้นโซ่ของพฤติกรรมปัญหา เช่น ฝึกความคิดว่าตนเองมีศักยภาพแทนที่จะยอมแพ้ต่อตนเอง (Self-defeated) นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้มีปัญหาสังเกตพฤติกรรมตนเองที่แสดงเมื่ออยู่ในภาวะวิตกกังวลกลัว ในภาวะที่ต้องเผชิญกับสิ่งเร้าที่ต้องการ หลีกหนี เช่นอายุ เป็นต้น

แบบฝึกหัดอาจทำให้ผู้มีปัญหารู้สึกต่อต้าน ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาบางอย่างในสัมพันธภาพระหว่างผู้ช่วยเหลือและผู้มีปัญญา เช่น การวิเคราะห์ปัญหาผิดไปหรือใช้เทคนิคที่ไม่เหมาะสมกับปัญหา ดังนั้นหลังจากประเมินปัญหาที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากระหว่างผู้ช่วยเหลือกับผู้มีปัญหาแล้ว ควรย้ำความสำคัญของการบ้านอีกครั้งหนึ่ง หรือชี้ถึงประโยชน์ของแบบฝึกหัดที่เคยทำมาแล้วต่อผลของการแก้ปัญหา

3.3 การเตือนตนเอง (Self-monitoring) การเตือนตนเองเป็นวิธีที่ใช้ในการหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้มีปัญญา โดยการให้สังเกตตนเอง และบันทึกพฤติกรรม ความคิด อารมณ์ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยให้บันทึกถึงความถี่และความรุนแรงของการเกิด ผลของการบันทึกจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาการช่วยเหลือ และควรบอกให้ผู้มีปัญญาเห็นความสำคัญเพื่อจะได้ตระหนักถึงความถูกต้องของข้อมูลอย่างเต็มที่ โดยในการเตือนตนเองนี้ เครื่องมือและลักษณะการวัดไม่ควรยุ่งยากเกินไป ผลของการเตือนตนเองเป็นสิ่งสำคัญมาก Kirk (1990 : 47) กล่าวว่า เป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการช่วยเหลือตามแนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยม

2.2 เทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา

ในการปรับพฤติกรรมทางปัญญานั้น ย่อมมีวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับแต่ละเทคนิค Mahoney & Arnkoff (1978 cited in

1. กลุ่มที่เน้นที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive Restructuring หรือ CR) เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อว่า อารมณ์ที่ผิดปกติเป็นผลมาจากความคิดที่ไม่เหมาะสม วิธีดำเนินการก็คือทำให้เกิดความคิดที่เหมาะสม
2. กลุ่มที่เน้นทักษะในการเผชิญกับปัญหา (Coping - Skill Therapies หรือ CS) เป็นกลุ่มที่เน้นการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้กับผู้ใช้รับการบำบัด เพื่อให้ผู้ใช้รับการบำบัดจะสามารถเผชิญกับสภาพที่เครียดหรือวิตกกังวลได้เป็นอย่างดี
3. กลุ่มที่เน้นการบำบัดโดยการแก้ปัญหา (Problem - Solving Therapies หรือ PS) เป็นกลุ่มที่รวมเอาแนวคิดของกลุ่ม CR และกลุ่ม CS เข้ามาด้วยกัน โดยการพัฒนาทวิวิธีต่าง ๆ ที่จะใช้เพื่อจัดการกับปัญหาต่าง ๆ และรวมทั้งความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งกิจกรรมของ PS จะต้องดำเนินการร่วมมือกันระหว่างผู้ใช้รับการบำบัดกับผู้บำบัดเป็นอย่างดี ในการวางแผนการทำการบำบัด

ตามแนวคิดพฤติกรรมปัญญานิยม เห็นว่าพฤติกรรมภายในของบุคคลมีผลต่อการกระทำของบุคคล พฤติกรรมภายในเหล่านี้มีบทบาท 3 อย่างคือ (Thoresen and Mahoney 1974: 112)

1. เป็นเงื่อนไขต่อพฤติกรรมภายนอก คือ เป็นเงื่อนไขไปสู่พฤติกรรมภายนอกบางอย่าง นั่นคือ การคิดของบุคคลจะทำให้คนกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมทางบวกหรือทางลบก็ได้
2. เป็นพฤติกรรมเป้าหมาย คือ บุคคลจะใช้กลวิธีควบคุมสิ่งเร้าภายใน ด้วยการกำหนดความคิดหรือจินตนาการไปใช้ในการแก้ปัญหาเชิงพฤติกรรม ซึ่งจากการกำหนดความคิดหรือจินตนาการนี้สามารถลดการเกิดเงื่อนไขไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหา และเพิ่มการเกิดสิ่งเร้าทางปัญญาที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสมได้ นั่นคือทำให้บุคคลเกิดการควบคุมตนเอง
3. เป็นผลกรรม พฤติกรรมภายในของบุคคลทั้งทางบวกและทางลบทำหน้าที่ในการควบคุมพฤติกรรมภายนอก เช่นเดียวกับตัวเสริมแรงและตัวลงโทษ นั่นคือ ถ้าบุคคลกระทำพฤติกรรมแล้วมีความสุขเขาก็จะกระทำพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น แต่ถ้าบุคคลกระทำพฤติกรรมแล้วไม่มีความสุขเขาก็จะกระทำพฤติกรรมนั้นลดลง

2.3 การพัฒนาจริยธรรมโดยการให้สังเกตตัวแบบตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม (Social Cognitive Theory) พัฒนาขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา ชื่อ Albert Bandura ซึ่งมองกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเริ่มต้นจากภายในโดยยังไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออก และทศนา แชมมณี (2546: 19-20) อธิบายหลักการของ Bandura ว่า การเรียนรู้ของคนส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และตัวแบบทำหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกันคือ อาจทำหน้าที่ส่งเสริม หรือยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ โดยตัวแบบอาจเป็นบุคคล (Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หนังสือนวนิยาย เป็นต้น

การเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบนั้น ทศนา แชมมณี (2546:21) นำเสนอขั้นตอนเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใส่ใจและตั้งใจสังเกตตัวแบบ
2. การเสนอตัวแบบต้องมีความเด่นชัด ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป เป็นตัวแบบที่มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจและทำให้ผู้สังเกตพึงพอใจ
3. การช่วยให้ผู้เรียนเก็บจำตัวแบบ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดทำเป็นรหัส หรือโครงสร้างให้จำง่าย การชักซ้อมลักษณะของตัวแบบในความคิด และการชักซ้อมด้วยการกระทำ
4. การจูงใจให้ปฏิบัติโดยการช่วยผู้เรียนได้รับรู้เห็นคุณค่า เห็นผลที่น่าพึงพอใจของการปฏิบัติ การช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ความสามารถของตน และเรียนรู้วิธีการกำกับตนเอง
5. การลงมือกระทำหรือปฏิบัติ โดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ สังเกตการกระทำของตนเอง ให้ผู้เรียนได้ข้อมูลป้อนกลับ และให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตนกับภาพตัวแบบในความคิด

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญานั้น เป็นการเรียนรู้ที่จะปรับแนวความคิดที่เกิดจากภายใน และส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่ง

2. การพัฒนาจริยธรรมตามหลักพุทธวิธี การสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

2.1 การสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี

การศึกษาระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีนั้น มีสาระและระบบการเรียนการสอนที่น่าสนใจอยู่มากมาย หากจะนำเอาหลักการทฤษฎีและแนวความคิดทางการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาพิจารณา ก็จะพบความสมบูรณ์ ความทันสมัย และลักษณะพิเศษของระบบการเรียนการสอนของพระพุทธเจ้าอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง พระพุทธเจ้าทรงวางกระบวนการศึกษาสังฆธรรมไว้ให้พุทธศาสนิกชน โดยให้มีจุดเริ่มที่การสร้างศรัทธา ซึ่งศรัทธาไม่ใช่ความเชื่อ 맹าย แต่ศรัทธาต้องประกอบด้วยปัญญาและความเข้าใจในเหตุที่เป็นพื้นฐานเสมอ เพราะการมีศรัทธาอย่างเดียวไม่สามารถทำให้บุคคลเจริญปัญญาถึงขีดสูงสุดได้ ศรัทธาจะต้องกำกับด้วยโยนิโสมนสิการคือ การคิดอย่างแยบคายจึงจะทำให้บุคคลสามารถ “ศึกษา” ได้อย่างแท้จริง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2530 : 63) การจัดการเรียนการสอนโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของหลักศรัทธา

นักการศึกษาให้ความหมายและความสำคัญของศรัทธาไว้ในลักษณะที่แตกต่างกันหลายท่าน ดังนี้

พระราชวรมุนี (2529) ให้ความหมายของศรัทธาว่า หมายถึง ความเชื่อ ความมั่นใจ เพราะได้พิจารณาไตร่ตรอง มองเห็นเหตุผลด้วยปัญญา ประกอบด้วย

1. ความเชื่อ ความมั่นใจในพระพุทธเจ้า ในฐานะที่เป็นบุคคลต้นแบบซึ่งยืนยันถึงวิสัยความสามารถของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถหยั่งรู้สังขารธรรม เข้าถึงความจริง และมีความดีสูงสุดได้ด้วยสติปัญญา และความเพียรพยายามของมนุษย์เอง

2. มั่นใจในธรรม ทั้งความจริง ความดีงาม ธรรมเป็นสภาวะดำรงอยู่ หรือเป็นไปตามธรรมดาของมันเป็นเอง เป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนคือนิยามแห่งเหตุผลเป็นกลางและเที่ยงธรรมต่อทุกคน

3. ความเชื่อในสงฆ์ มนุษย์สามารถบรรลุความจริง ความดีงาม สูงสุดได้อย่างบุคคลต้นแบบ

สมณ อมรวิวัฒน์ (2530) ให้ความหมายของศรัทธาว่า หมายถึง ความเชื่อและความรู้สึกซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น เป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือมั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และมั่นใจว่าสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริง ศรัทธาที่แท้จริงตามนัยทางพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมหูเหตุผล แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัยวิจารณ์จนค้นพบเหตุและผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ด้วยความจริงจนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา ศรัทธาเป็นปัจจัยแรกที่สุดหรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา การสอนด้วยการสร้างศรัทธาโดยการทำความเข้าใจในเหตุผลจนเป็นความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) และพัฒนามาเป็นความรู้ที่ประจักษ์แจ้ง (ญาณทัสสนะ) ในระดับศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (โลกียะ) ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลมาก ประการแรกที่ทำให้คนมีหลักการ ศรัทธาเป็นกำลังเหนี่ยวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูง ล่อ ไร่เข้ายวนให้ทำชั่ว ประการที่สอง ศรัทธาช่วยนำร่องกระแสความคิดให้ถูกทำนองคลองธรรม ดังนั้น สำหรับผู้ที่ยังไม่หมดกิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ดีด้วยศรัทธา (ความเชื่อ) และโยนิโสมนสิการ (การคิดโดยแยบคาย) จึงต้องคู่ขนานกันไป

วรรณ สุตวิจิตร (2527 : 46) ให้ความหมายของศรัทธาว่า หมายถึง มีความมั่นใจว่าพระพุทธเจ้า รู้จริง ดีจริง มีความเชื่อ ธรรมที่ตรัสเป็นจริง ดีจริง และมีความเชื่อว่าหมู่ชนที่ติอยู่ด้วยธรรมมีได้จริง

จากความหมายของศรัทธาดังกล่าวสรุปได้ว่า ศรัทธาหมายถึงความรู้สึกเชื่อมั่น ความรู้สึกซาบซึ้งในสิ่งที่ตนมองเห็นว่าเป็นไปได้ มีคุณค่าว่าดีงามสูงสุด และประจักษ์แก่ตนเอง

สำหรับความสำคัญของหลักศรัทธา พระราชมุนี (2525 : 647-650) กล่าวถึงความสำคัญของศรัทธาโดยสรุปไว้ดังนี้

1. ศรัทธา เป็นขั้นหนึ่งในการพัฒนาปัญญาและจัดไว้ว่าเป็นขั้นต้นที่สุด
2. ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องเป็นความเชื่อ ซาบซึ้งและมีเหตุผล และมีปัญญารองรับ เป็นทางสืบต่อแก้ปัญหาได้

3. ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกฝ่ายอาเวค (Emotion) ที่สืบเนื่องอยู่กับ ศรัทธาแบบที่ถูกต้อง นำมาใช้ในกระบวนการปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้มากในระยะต้น ๆ และจะถูกปัญญาเข้าแทนที่โดยสิ้นเชิงในที่สุด
4. ศรัทธาเป็นความซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น คือ มั่นใจในตนเอง โดยเหตุผลที่ว่าจุดหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้จริงและมีค่าควรแก่การที่จะ ดำเนินไปให้ถึง เป็นศรัทธาที่เร้าใจให้อยากพิสูจน์ความจริงของเหตุผลที่มองเห็น นับเป็นบันได ขั้นต้น สู่อำนาจ
5. ธรรมหมวดใดถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบ จะต้องมีปัญหา ประกอบด้วยเสมอไป แต่ในกรณีที่กำลังพูดถึงปัญญายังไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงศรัทธาไว้ด้วย ปัญญาจึง สำคัญกว่าศรัทธา ทั้งในฐานะเป็นตัวคุมและในฐานะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็น
6. ประโยชน์ของศรัทธามี 2 ลักษณะ คือเป็นปัจจัยที่เกิดปัดซึ่งทำให้เกิด ความสงบเยือกเย็นนำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด และศรัทธาทำให้เกิดวิริยะคือความเพียร พยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองในสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธานั้นให้เห็นผลประจักษ์จริงแก่ตน
7. ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ศรัทธาส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ ส่งเสริมการค้นคว้าหาเหตุผล
8. ความเลื่อมใสศรัทธาติดในบุคคล เป็นศรัทธาที่แรงด้วยความรู้สึกทาง อาเวคจะเป็นอุปสรรคต่อความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ในขั้นสุดท้าย
9. ศรัทธาไม่ถูกจัดเป็นองค์มรรค ศรัทธาต้องมีปัญญารองรับอยู่ด้วย แต่การสร้างปัญญาไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ศรัทธาเสมอไป
10. ศรัทธาที่ถูกต้องตามความหมายแท้จริง ต้องดำเนินไปถึงขั้นทดลอง ปฏิบัติ
11. การพัฒนาปัญญาในขั้นสูงสุด ศรัทธาต้องหมดไป
12. โดยสรุปความก้าวหน้าในมรรค ดำเนินมาโดยลำดับจากความเชื่อ (ศรัทธา) เป็นความเห็นหรือเข้าใจโดยเหตุผล (ทิจฺฐิ) จนเป็นการรู้การเห็น (ญาณทัสสนะ) ในที่สุด ในขั้นสุดท้ายเป็นอันหมดภาวะของศรัทธาโดยสิ้นเชิง
13. ศรัทธาเป็นสิ่งที่ต้องรู้เข้าใจตามความเป็นจริงไม่ควรตีค่าสูงเกินไป และไม่ดูแคลนโดยเด็ดขาด
14. ในระดับศีล (ศีลธรรม) ศรัทธาเป็นองค์ธรรมที่เกื้อกูลมาก ทำให้ คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้ง และด้านปะทะไม่ให้ยอมทำในสิ่งที่ชักจูงให้ทำความชั่ว และ

15. กระบวนการพัฒนาปัญญา มีขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธา
ดังนี้

15.1 สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล กล่าวคือไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่ง
หนึ่งเพียงเพราะฟังตาม ๆ กันมา

15.2 เป็นผู้คุ้มครองสัจจะ คือยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน
และ ความเห็นต่าง ๆ ของทุกฝ่าย ทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสินใจในสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่
เห็นว่าเป็นเท็จ ไม่ยืนยันกรานยึดแต่สิ่งที่ตนรู้หรือคิดเห็นเท่านั้นว่าถูกต้องเป็นจริง

15.3 เมื่อรับฟังทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของผู้อื่นแล้ว
นำมาพิจารณาด้วยปัญญาของตนว่าเป็นสิ่งมีเหตุผล และเห็นว่าผู้แสดงทฤษฎี คำสอน หรือ
ความเห็นนั้น ๆ เป็นผู้มีความจริงใจ ไม่ลำเอียง มีปัญญา จึงเลื่อมใสรับเอามาเพื่อคิดหาเหตุผล
ทดสอบความจริงต่อไป

15.4 นำสิ่งที่ใจรับมานั้น มาคิดพิจารณา ทดสอบด้วยเหตุผลจน
แน่ใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงอย่างแน่นอน จนซาบซึ้งด้วยความมั่นใจ ก็พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติ
พิสูจน์ทดลองให้รู้เห็นความจริงประจักษ์ต่อไป

15.5 ถ้าสงสัยรับสอบถามด้วยใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา ไม่ใช่ด้วย
อหังการ พิสูจน์เหตุผลให้ชัดเจน เพื่อศรัทธานั้นมั่นคงเกิดประโยชน์สมบูรณ์ตามความหมาย
ของศรัทธา

จากความสำคัญของหลักศรัทธาข้างต้นที่กล่าวมา นับว่าเป็นความเชื่อ
และความรู้สึกซาบซึ้งมั่นใจในเหตุผลที่ตนเองเห็น มั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และหาก
เกิดความสงสัยเร็วให้เกิดการพิสูจน์ความจริงแก่ตนจนหมดความสงสัยจึงเกิดความศรัทธา
สามารถสรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การสร้างทัศนคติที่มีเหตุผล โดยไม่เชื่อ หรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
เพียงเพราะฟังตาม ๆ กันมา

2. ควรเป็นผู้คุ้มครองสัจจะ คือ ยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน
หรือ ความเห็นของทุกฝ่าย ทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง

3. เมื่อรับฟังข้อมูลจากทุกฝ่ายแล้ว ต้องพิจารณาด้วยปัญญาของ
ตนเองอย่างมีเหตุผล

4. ลงมือปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นจริง
5. หากมีความสงสัยควรสืบสอบถามด้วยใจบริสุทธิ์

2.1.2 กระบวนการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี

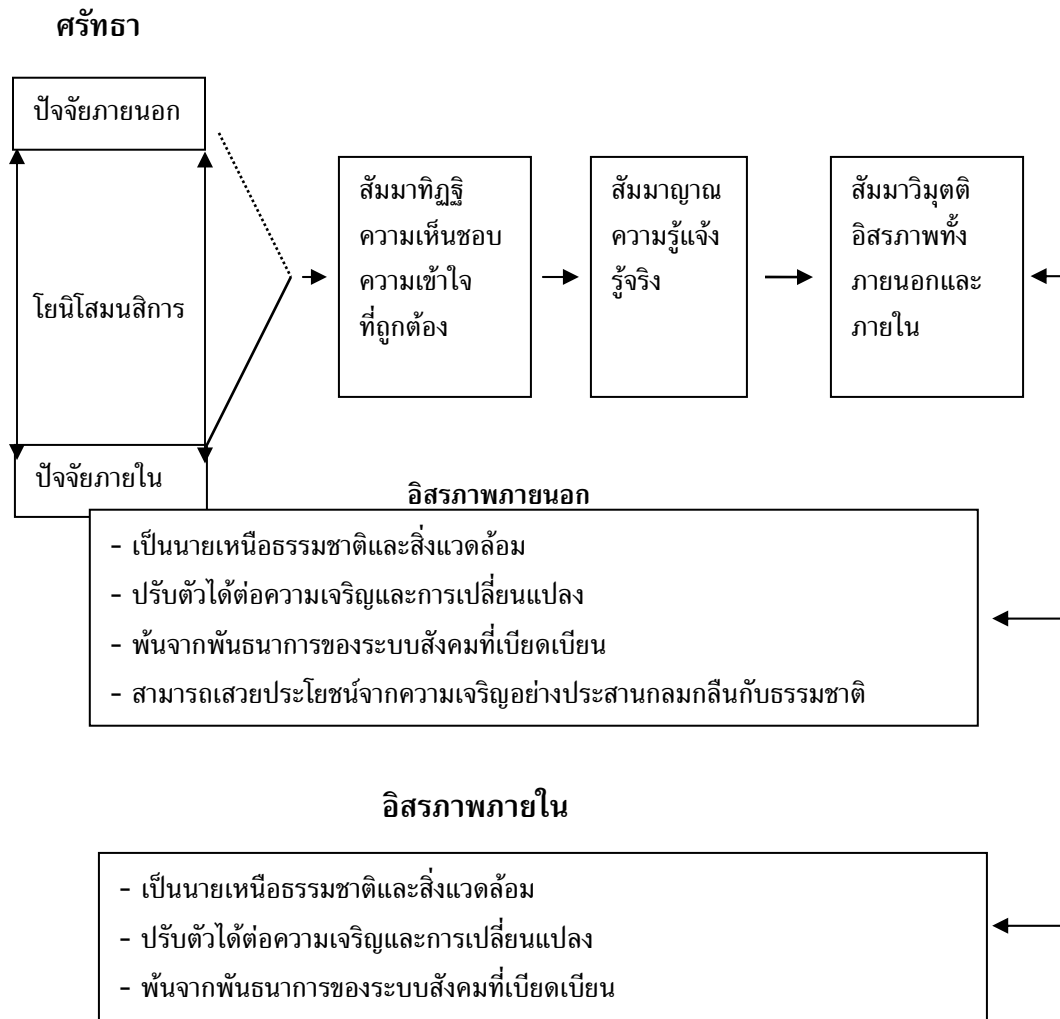
พนัส หันนาคินทร์ (2520 : 115) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาในการสอนจริยธรรมและค่านิยมไว้ 3 ขั้นตอน คือ

1. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรม
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับความหมายของจริยธรรม วิธีการปฏิบัติตน และขอบเขตของการปฏิบัติให้เกิดศรัทธา
3. ย้ำๆให้นักเรียนปฏิบัติตามจริยธรรมนั้นๆ และมีการประเมินการปฏิบัติของตนอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน

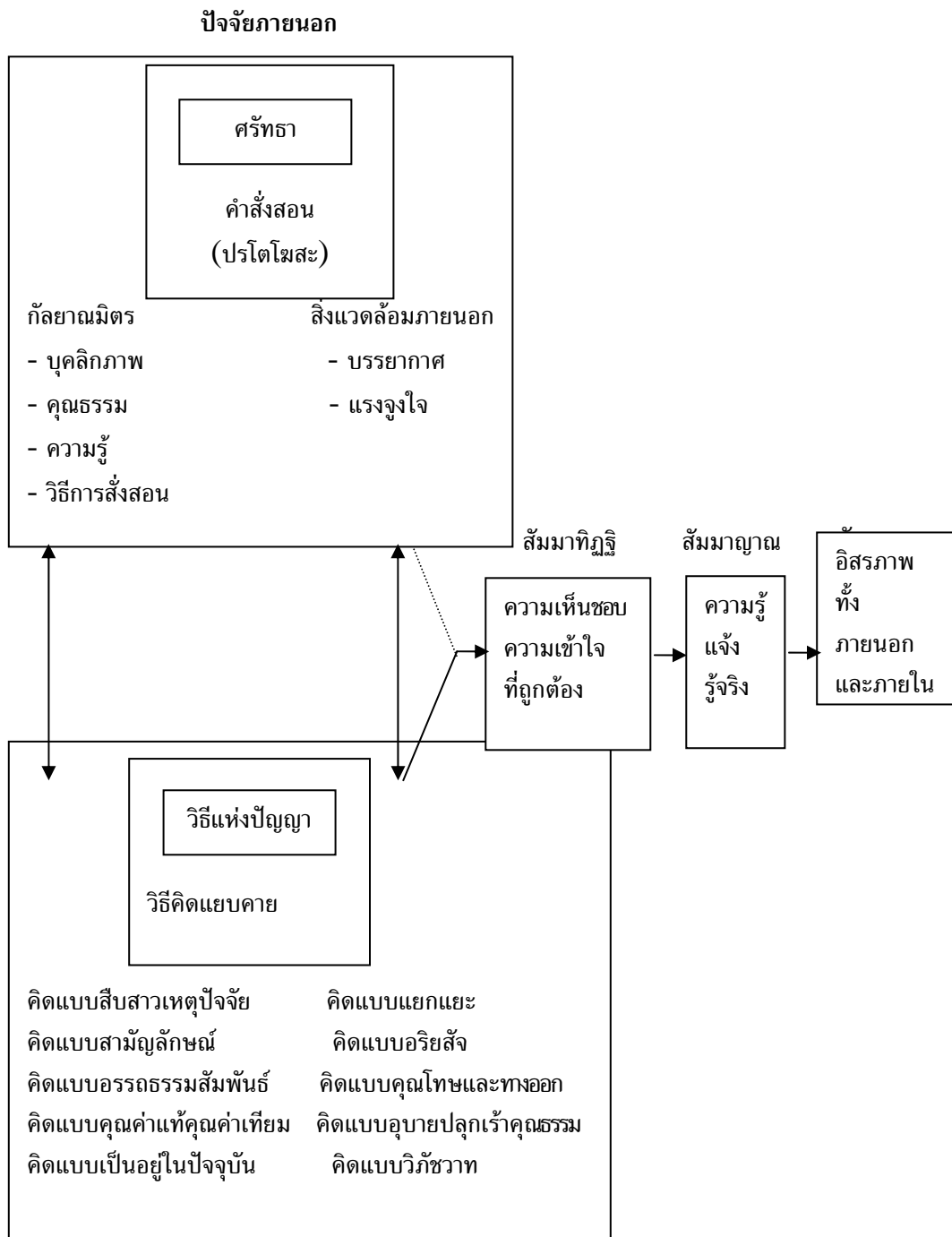
เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2524 : 58-59) ได้กล่าวถึงการสร้างศรัทธาและการปลูกฝังค่านิยมกระทำไว้ 2 แนวทาง คือ

1. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังค่านิยม เรียกว่า “ปรโตโมสะ” เป็นเครื่องจูงใจภายนอก หรือวิธีการแห่งศรัทธา
2. สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้เรียน ฝึกให้คิดให้ถูกวิธี สามารถใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ซึ่งถึงคุณค่าด้วยตนเอง วิธีการนี้เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” หรือ “วิธีการแห่งปัญญา”

สมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 69-70) ได้เสนอแผนภาพระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530 : 69)

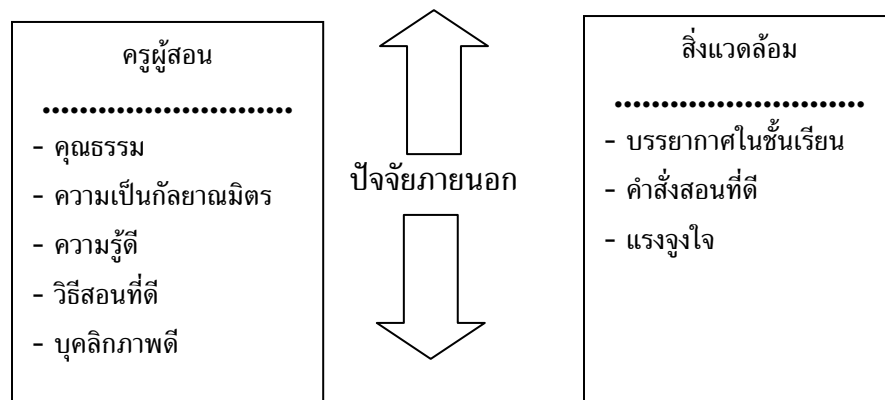
ภาพประกอบ 3 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี (สุน อมรวิวัฒน์, 2530 : 70)

ศรัทธาเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประสบการณ์ทางการศึกษา ซึ่งสมัยพุทธกาลได้กล่าวว่าเป็น ปรัตโยสะ คือ เสียงจากผู้อื่นหรือคำสั่งสอน หมายถึง การเรียนรู้จากครูและสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่การพัฒนาปัญญาความรู้ให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ซึ่งต้องเป็นคำสั่งสอนที่ถูกต้อง มีเหตุผลและเป็นประโยชน์ คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของสาระความรู้ที่ถูกต้อง มีเหตุผล พิสูจน์ได้และเกิดประโยชน์แก่ผู้ฝึกหัดอบรมตน ดังนั้น ก่อนที่จะเริ่มกระบวนการสอน ทั้งครูและศิษย์ต้องมีความเชื่อมั่นในสาระความรู้ที่จะศึกษา และมีความคิดเห็นว่าสาระความรู้นี้จะช่วยนำไปสู่ความเจริญ

2.1.3 การสอนโดยสร้างศรัทธา

ศรัทธาในทางพุทธธรรม หมายถึงความเชื่อที่ต้องมีเหตุผลเป็นฐานรองรับ และมีปัญญาควบคุม จึงยากที่จะผิดพลาด แม้จะเกิดความผิดพลาดก็สามารถแก้ไขให้ถูกต้องได้ เพราะคอยรับรู้เหตุผลค้นคว้าทดลองอยู่ตลอดเวลาจนมั่นใจหมดความสงสัย การขาดศรัทธาเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งทำให้ความคิดชะงักงันไม่ก้าวหน้าไปในทิศทางที่ต้องการตามที่นักการศึกษาอธิบาย

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 91) กล่าวว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาเป็นวิธีการเรียนรู้ ที่มีลักษณะบูรณาการของหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนว และหลักการสอน ที่ผสมผสานกลมกลืนกันสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในปัจจุบันได้ การเรียนการสอนที่เริ่มต้นด้วยการสร้างศรัทธา คือการจัดสถานที่เรียนหรือห้องเรียนต้องคำนึงถึงการจัดปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริม จูงใจ ปลุกเร้าให้นักเรียนเกิดความเชื่อถือ และมีความเชื่อมั่นในตัวครูผู้สอนเนื้อหาสาระที่เรียนและวิธีการ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน การสร้างศรัทธาจึงเป็นการสร้างเสริมให้นักเรียนมีฉันทะ ความพากเพียร ขยัน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สรุปได้ว่า การสร้างศรัทธาเป็นลักษณะของการจัดปัจจัยภายนอกให้เหมาะสม สามารถแบ่งปัจจัยภายนอกออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ สิ่งแวดล้อม และครูผู้สอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 4 ลักษณะของการจัดปัจจัยภายนอก (สุน อมรวิวัฒน์, 2530 : 91)

สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. บรรยากาศในชั้นเรียน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการศึกษาเล่าเรียนที่ดีมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ

1.1 การสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบ แต่ไม่ใช้การข่มขู่ บังคับ ห้ามนักเรียนพูด หรือห้ามนักเรียนลุกจากที่นั่ง แต่เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้ตัวอยู่เสมอว่า กำลังทำอะไร พูดอะไร คิดอะไร สนทนาซักถาม ปรึกษาหารือกันอย่างสำรวม ไม่ส่งเสียงดังรบกวนเพื่อนคนอื่น มากจนเกินไป

1.2 การจัดห้องเรียนให้มีความใกล้ชิดธรรมชาติ เป็นแนวคิดในการจัดชั้นเรียนที่ไม่จำกัดอยู่ภายในห้องสี่เหลี่ยม ที่ประกอบด้วยโต๊ะม้านั่ง และกระดานดำเท่านั้น แต่เป็นการจัดบรรยากาศธรรมชาติมาสู่ห้องเรียน นำนักเรียนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสได้เห็นและเข้าใจในสภาวะลักษณะ องค์ประกอบ และความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ นอกจากนี้ครูยังสามารถสอนให้นักเรียนมองเห็นความจำเป็นของการสงวนรักษาธรรมชาติไว้ ทั้งในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การใช้สื่อการเรียนการสอนที่ดีมาก และการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.3 การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศแปลกใหม่ไม่จำเจ ในปัจจุบันพบว่าครูผู้สอนมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ดี เช่นการจัดห้องเรียนตามลักษณะวิชาที่เรียน ได้แก่ ห้องจริยศึกษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องศิลปศึกษา ห้องสังคมศึกษา อาคารฝึกพลศึกษา เป็นต้น บางครั้งได้มีการจัดตกแต่งห้องเรียนด้วยป้ายนิเทศ บอร์ด หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามวันสำคัญ หรือสาระของบทเรียน มีการเปลี่ยนแปลงกลุ่มนักเรียน เปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ช่วยให้นักเรียนสนใจ ไม่รู้สึกจำเจเบื่อหน่าย การจัดห้องเรียนให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยและเรียบง่ายนั้นจัดว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการฝึกลักษณะนิสัยและฝึกอบรมการประพฤติปฏิบัติอย่างแท้จริงซึ่งต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ สภาพห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง หูหรา ตัวอาคารอาจเก่าแก่ ครูภัณฑ์อาจมีราคาไม่แพงหรือไม่ทันสมัย แต่จะเป็นห้องเรียนที่ดี ถ้าผู้บริหารและครู มีความเอาใจใส่กวัดขันให้มีการทำความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

1.4 คำสั่งสอนที่ดีของครูจะสร้างศรัทธาให้เกิด มีลักษณะหลากหลายและเหนียวโน้มใจผู้ฟัง เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันต้องมีการสอนด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย มีการอธิบาย ชักถามแสดงผลและเหตุที่ชัดเจน มีการใช้เพลง ทำนองเสนาะ นิทาน คติพจน์ คำขวัญ ความเรียง บทร้อยกรอง คำถาม-คำตอบ การเปรียบเทียบ ฯลฯ เพื่อให้คำสอนนั้นน่าสนใจและก่อให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น

1.5 แรงจูงใจ การสร้างแรงจูงใจให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเกิดจากองค์ประกอบหลายอย่าง นับแต่การสร้างบรรยากาศ การสร้างและเข้าความสนใจ ผลสัมฤทธิ์ที่สนองตอบโดยทันที การเสริมแรง วิธีการสอนที่ดีของครู เพื่อนร่วมชั้น ตลอดจนสื่อการเรียนการสอน

2. ครูผู้สอน นับเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธาของศิษย์ที่มีต่อครูจะทำให้ศิษย์เกิดฉันทะและวิริยะในการฝึกอบรมตน การที่ครูจะสร้างศรัทธาได้ต้องเป็นผู้มีคุณธรรมบำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตร มีความรู้สึกซึ้งและมีวิธีสอนที่ดี มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ หลักการสำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีย่อมทำให้มีจิตใจที่เอื้ออาทรต่อกัน ศิษย์ย่อมมีศรัทธาต่อครูผู้ซึ่งเขาได้ประจักษ์แล้วว่ามิมีเมตตา กรุณา เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือเขาได้ทั้งในวิชาการและการดำเนินชีวิต เขามีความรู้สึกสบายใจในการที่เขาจะเข้าไปหา สนทนา ปรีกษาหาหรือ นั่นคือ ครูเป็นที่พึ่งของศิษย์ได้อย่างแท้จริง เพราะครูสอนศิษย์ด้วยความรักและความรู้ ศิษย์ย่อมเกิดศรัทธาเมื่อตระหนักว่าครูเป็นผู้มีความสามารถและปฏิบัติในสิ่งที่ตนว่าจริง ครูจึงต้องหมั่นแสวงหาความรู้และฝึกตนเอง

ความเป็นครูที่แท้จริง หรือ “ครูคือกัลยาณมิตร” นั้น พระราชวรมุนี (2525 : 623) ได้ให้ความหมายของกัลยาณมิตรว่า หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วย คุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตร จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตรมี ความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุปบายต่างๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่างๆ พระราชวรมุนียังได้กล่าวถึง กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ) ในหนังสือพุทธธรรม ประกอบด้วย

1. ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

2. ครู นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนีโย นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทางภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

4. วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วนักขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถาม แม้จุกจิกตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทน ฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

6. คัมภีรญจะ กะถิง กัตตา แดงเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่อง ต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จัญฐานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

สุวรรณ เพชรนิล (2524 : 152-153) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้สอนที่ประมวลมาจากลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งบางประการของพระพุทธเจ้าสรุปได้ว่า ผู้สอนต้องมีการเข้าถึงความรู้ มีความเมตตากรุณา เป็นตัวอย่างของผู้เรียนได้ เข้าถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และรู้จักสร้างความพร้อมและคอยความพร้อมของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป การสร้างศรัทธามีพื้นฐานองค์ประกอบของปัจจัยภายนอก

2 ประการ คือ **สิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศก่อให้เกิดแรงจูงใจ** เช่น สถานที่เรียนเงียบสงบ สะอาด ร่มเย็น ปราศจากสิ่งยั่วยุให้กระทำผิด ไม่อยู่ท่ามกลางอบายมุขและคนพาล ทำให้มีสมาธิในการศึกษา และ **ครูที่มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร** เนื่องจากมีความสำคัญทั้งในการเป็นตัวอย่างที่ดี กล่าวคือเป็นผู้มีมรรยาทงดงาม เปี่ยมด้วยคุณธรรม ปฏิบัติดี และเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมศิษย์ในทางที่ดี จะเห็นได้ว่าคุณธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างคุณสมบัติของครูที่ดีได้ เมื่อครูมีคุณสมบัติดีแล้วย่อมจะทำให้หน้าที่เป็นกัลยาณมิตรให้กับนักเรียนได้อย่างสมบูรณ์

2.2 การคิดแบบโยนิโสมนสิการ

2.2.1 ความหมายของโยนิโสมนสิการ

มีผู้ศึกษาด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือ

สมเด็จพระญาณสังวร (2526 : 90) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจจับให้ถึงต้นเหตุ ดังเช่นเมื่อกำหนดผู้รู้จักกุศลก็ต้องจับให้ถึงต้นเหตุว่ามีต้นเหตุหรือมูลเหตุมาจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ กล่าวคือ เป็นความใส่ใจ ความกำหนดใจพิจารณาจับเหตุของผลให้ได้

วติน อินทรสระ (2534 : 5) เสนอแนวความคิดว่า โยนิโสมนสิการ

เป็นความคิดเห็นที่ถูกต้องแล้ว คือความคิดเป็น คิดอย่างมีเหตุผล

พจนารถ บัวเขียว (2535 : 11) อธิบายวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ว่า หมายถึงการจัดระบบความคิดของบุคคลให้ตรงกับความเป็นจริงของสิ่งนั้นโดยไม่นำเอาความรู้สึกหรืออารมณ์ของตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องและในความคิดเห็นนั้นต้องต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไม่ยุ่งเหยิงสับสนเป็นไปตามเหตุและผลสามารถคิดสืบสาวหาสาเหตุของปัญหานั้นได้อย่างถูกต้องพร้อมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในการคิดแต่ละครั้งนั้นต้องมีการกำหนดเป้าหมายในการคิดไว้อย่างชัดเจนว่าต้องการคิดเพื่ออะไร

ปราณี สมสกุล (2538 : 8) กล่าวว่าวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง ระบบการคิดที่ใช้สติปัญญาจัดจำแนกแยกแยะสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงตามสภาวะ (ตามธรรมชาติ) และความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย (เหตุต้นและเหตุแวดล้อม) เป็นการศึกษาอย่างถูกวิธีคิดอย่างมีระบบต่อเนื่องตามลำดับขั้นตอนไม่สับสน ในการคิดแต่ละครั้งต้องกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่าต้องการคิดเพื่ออะไร

ในหนังสือพุทธธรรม พระธรรมปิฎก (2538:669-672) ให้ความหมายของโยนิโสมนสิการว่า โดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจากโยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นคว่ำ แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนี้ นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมกันเข้าเป็น “โยนิโสมนสิการ” มีความหมายเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธีที่จะเข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้ากับแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะ และสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ประถมมนสิการ แปลว่าคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ มีขั้นตอน ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุหรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. อุปาทกมนสิการ หมายถึง การคิดพิจารณาทำให้เกิดกุศลกรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2540) ได้ให้ความหมายของโยนิโสมนสิการ ไว้ว่าในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย ซึ่งแปลกันง่าย ๆ คือ การคิดเป็น การรู้จักคิด หรือการคิดวิเคราะห์

อารุณี ไทยบัณฑิตย์ (2545 : 19) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง แนวความคิดที่เกิดจากการคิดพิจารณาอย่างถูกวิธีอันสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ไม่มีการลัด ขั้นตอน หรือด่วนสรุปเกินข้อมูลที่ได้รับมาเป็นแนวคิดที่มีระบบตามขั้นตอน คิดมีเหตุมีผลที่สมบูรณ์ เป็นการคิดที่ถูกต้องตรงตามความจริงรู้จักพิจารณา รู้จักคิดวิเคราะห์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคม

จากการศึกษาความหมายของนักการศึกษาหลายท่านที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่าการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดอย่างมีเหตุมีผล คิดอย่างแยบคาย พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

2.2.2 องค์ประกอบของโยนิโสมนสิการ

พระธรรมปิฎก (2538 : 675-729) ได้กล่าวถึงวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ไว้ 10 แบบด้วยกันพร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดในหนังสือพุทธธรรม ดังนี้

1. การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการคิดแบบอิตถีปัจจุยตา หรือคิดตามหลักปัจจุสมุบาท คือให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลต่อกัน

การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มีปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมาจัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐานมีแนวปฏิบัติ 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยซึ่งกันและกัน “เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงเกิดขึ้นเมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับสิ่งนี้จึงดับ”

แนวทางที่ 2 คิดแบบสืบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น “อุปทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย เวทนามีอะไรเป็นปัจจัย ฯลฯ”

2. การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบเป็นวิธีที่จำแนกแจ่มแจ้ง แยกแยะ มีการจัดประเภทหมวดหมู่จัดเป็น “วิภังชวิธี” อย่างหนึ่งเป็นการจำแนกอย่างมีหลักเกณฑ์ ถ้าในปัจจุบันก็คงหมายถึง “วิธีคิดแบบวิเคราะห์”

3. การคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติ และความเป็นปกติของสภาวะ ธรรมทั้งหลาย (สุมณ อมรวิวัฒน์. 2530 : 83) ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าจะกระทำการในข้อนี้ได้ก็ต่อเมื่อได้มีสาระความรู้ในหลักการของธรรมชาติ ความรู้เป็นไปของเหตุและปัจจัยต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งจึงจะสามารถคิดสรุปความเป็นไปของสภาวะเหล่านั้น (Generalization) ว่ามีเหตุให้เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและสลายไป ได้ตระหนักถึงความจริงที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดา พระธรรมปิฎกได้แบ่งวิธีคิดสามัญลักษณะนี้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การคิดอย่างรู้เท่าทันและยอมรับความจริง

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติเป็นการปฏิบัติด้วยปัญญาด้วยความรู้เท่าทันแก้ไขตรงเหตุตรงปัจจัย ด้วยสติ สัมปชัญญะ คือ กำหนดรู้ เมื่อคิดเช่นนี้ได้บุคคลก็จะมีอิสระไม่ถูกบีบคั้นหลงจมอยู่ในกองทุกข์

4. การคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ไขปัญหา เป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่งซึ่งสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจนี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ

4.1 เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผลสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำตามที่ต้นเหตุจัดเป็น 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 ทุกข์เป็นผลเป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุเป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่ต้องจำกัดหรือแก้ไขจึงจะพ้นจากปัญหา

คู่ที่ 2 นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหาเป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึง มรรคเป็นเหตุเป็นวิธีการเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุเพื่อบรรลุดู จุดหมาย คือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

4.2 เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องของชีวิต ใช้แก้ไขปัญหาไม่ฟุ้งชานออกไปในเรื่องฟุ้งเพื่อ

5. การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือ การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม (หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) คำว่าธรรม คือ หลักความจริง หลักความดีงาม หลักปฏิบัติ หลักการนำไปใช้ปฏิบัติและหลักคำสอน อรรถแปลว่า ความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมายหรือสาระที่พึงประสงค์

6. การคิดแบบคุณโทษทางออก วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดที่ใช้หลักในการแก้ปัญหาและปฏิบัติอย่างดีวิธีหนึ่ง การคิดแบบนี้ต้องได้มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่ทุกด้าน คือ มองในแง่ที่เป็น อัสสาทะ(ส่วนดี นำพึงพอใจ) อาทีนะ (ส่วนเสีย โทษ ข้อบกพร่อง) และ นิสรณะ (ทางออกภาวะหลุดรอดปลอดภัย) การคิดแบบนี้มีลักษณะพึงย้ำ 2 ประการ คือ

6.1 การที่เชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น

6.2 เมื่อจะแก้ไขปัญหาหรือลงมือปฏิบัติ จะต้องมองเห็นจุดหมายและทางออกนอกเหนือ จากความรู้คุณรู้โทษของสิ่งนั้นด้วย การหาทางออกที่ดีที่สุดไปพร้อม ๆ กับการพิจารณาผลดีผลเสียทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้น

7. การคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นการคิดถึงคุณค่าหรือประโยชน์ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง วิธีคิดแบบนี้เป็นการพิจารณาอย่างใช้ปัญญา ไตร่ตรองให้มนุษย์เลือกคุณค่าที่แท้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตที่แท้จริงและเกื้อกูลความเจริญในกุศลธรรม ซึ่งต่างจากคุณค่าเทียมอันนำไปสู่อกุศลธรรม ความโลภ มัวเมาริษยา มานะ ทิฏฐิเบียดเบียนแก่งแย่งกัน

8. การคิดแบบอุปายปลูกเจ้าคุณธรรม (วิธีคิดแบบเจ้ากุศล) เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกันหรือบรรเทาและขัดเกลาคติโทษ หลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้ในเหตุการณ์

9. การคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือคิดแบบมีปัจจุบัน
 ธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึง การใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่ เป็น
 การคิดในแนวทางของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญา สามารถฝึกจิตให้เกี่ยวข้องรับรู้ใน
 ภารกิจที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน แม้หากจิตเกิดหลุดลอยไปยังที่ที่เกิดขึ้นและผ่านไปแล้ว
 (อดีต) หรือพุ่งชานไปยังสิ่งที่ยังไม่เกิด (อนาคต) ก็สามารถใช้สติเหนี่ยวรั้ง ฟัง และโยงมาสู่
 ภาระหน้าที่ที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบันได้ คำว่า “ปัจจุบัน” หมายถึงการพิจารณากำหนดรู้ใน
 ภาระหน้าที่ที่กำลังกระทำอยู่อย่างแน่วแน่นมั่นคงในภาวะจิตของตน จัดเป็นสมาธิที่แท้
 (Concentration) ซึ่งสมควรฝึกหัดอบรมให้คิดเป็นสำหรับทุกคน มีพระพุทธพจน์หลาย
 ตอนแสดงให้เห็นว่าการคิดเฉพาะภาระหน้าที่เป็นอยู่ในขณะปัจจุบันนั้นเป็นการคิดที่ครอบคลุม
 ถึงการวิเคราะห์อดีต โดยใช้สติปัญญาและคิดเตรียมการวางแผนกิจการไว้ล่วงหน้าอย่างเชื่อมโยง
 กับหน้าที่ในปัจจุบันด้วย วิธีคิดแบบนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่ง

10. การคิดแบบวิภาษวาท เป็นวิธีที่เชื่อมโยงกับการพูด วิภาษวาท
 มาจากคำว่า วิภาษ (แยกแยะ จำแนก วิเคราะห์) วาท (การพูด การแสดงคำพูด) ลักษณะ
 ที่สำคัญของความคิดและการพูดแบบนี้ คือ การมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็น
 แต่ละแง่แต่ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน พระธรรมปิฎกได้จำแนกวิธีคิดแบบวิภาษวาทในลักษณะ
 ต่าง ๆ ดังนี้

10.1 จำแนกโดยความจริง คือ จำแนกและอธิบายตามความ
 จริงที่ละเอียด ที่ละด้าน ทั้งข้อดี ข้อเสีย จนครบทุกแง่ทุกด้านแล้วประมวลกันเข้าสามารถสรุป
 ลักษณะและองค์ประกอบได้

10.2 จำแนกโดยส่วนประกอบ คือ คิดแยกแยะองค์ประกอบย่อย ของสิ่งนั้น ๆ (ตรงกับวิธีคิดแบบที่ 2 วิธีคิดแยกแยะองค์ประกอบ)

10.3 จำแนกโดยลำดับขณะ คือ แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับความสับสนอดแห่งเหตุปัจจัย ซอยออกไปเป็นแต่ละขณะๆ ให้มองเห็นด้วยตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริงไม่หลงให้จับเหตุประเด็นสับสน การคิดแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการคิดจำแนกโดยส่วนประกอบและการคิดจำแนกตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

10.4 จำแนกความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย คือ สืบสาวสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์สับสนอดกันมาของสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ วิธีคิดจำแนกในแง่นี้ตรงกับวิธีคิดแบบที่ 1 ทั้งนี้เพราะภาวะของสิ่งทั้งหลายสัมพันธ์ขึ้นต่อกันและกันสับสนอดต่อเนื่องกันจนบางครั้งอาจเกิดความสับสนได้ เช่น

- นำเรื่องอื่น ๆ นอกกรณีมาปะปนกับกรณีเฉพาะ
- ผลหรือปรากฏการณ์คล้ายกันอาจเกิดจากเหตุปัจจัยต่างกัน และเหตุปัจจัยอย่างเดียวกันอาจนำไปสู่ผลต่างกัน
- การไม่ตระหนักถึงเหตุปัจจัยส่วนพิเศษนอกเหนือจากปัจจัยที่เหมือนกัน เช่น 2 คนขยันทำงานเหมือนกัน คนหนึ่งได้เป็นหัวหน้า อีกคนหนึ่งไม่ได้เป็น

10.5 จำแนกโดยเงื่อนไข คือ การมองหรือแสดงความจริงโดยพิจารณาเงื่อนไขประกอบ เช่น “บุคคลนี้ควรคบหรือไม่” ก็จะตอบตามเงื่อนไขคือ ถ้าคบแล้วอกุศลธรรมเจริญก็ไม่ควรคบ แต่ถ้าคบแล้วกุศลธรรมเจริญก็ควรคบ ควรเกี่ยวข้องกับ

10.6 วิถีชาวทมิฬในฐานะเป็นวิธีตอบปัญหาอย่างหนึ่ง วิธีตอบปัญหามี 4 วิธี คือ

10.6.1 เอ็งเสพยากรรม การตอบแง่เดียว คือ การตอบอย่างเดียวเด็ดขาด

10.6.2 วิชชพยากรรม การแยกแยะตอบ

10.6.3 ปฏิปุจฉาพยากรรม การตอบโดยย้อนถาม

10.6.4 รูปนะ การยั้งหรือการหยุด พับปัญหาเสียไม่ตอบ

การคิดทั้ง 10 แบบนี้ต่างก็อิงอาศัยกันและสัมพันธ์กัน วิธีการศึกษาเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาของชีวิต ต้องบูรณาความคิดเหล่านี้รู้จักเลือกรูปแบบวิธีคิดมาผสม กลมกลืนกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติอย่างถูกต้อง ตรงกับความจริงในทางสาย

ประเภทที่ 1 โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา มุ่งให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะแน่นจัดอวิชามีลักษณะเป็นการส่องสว่าง ทำลายความมืด ให้ผลไม่จำกัดกาลนำไปสู่โลกุตระสัมมาทิฏฐิ

ประเภทที่ 2 โยนิโสมนสิการแบบสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลุกเร้ากุศลธรรมอื่น ๆ เน้นที่การสกัดที่ขมตันหา เป็นการสร้างเสริมพลังหรือปริมาณฝ่ายดีขึ้นมากดทับหรือบังฝ่ายชั่วไว้ ให้ผลกับกาลชั่วคราวหรือเป็นเครื่องหนุนเสริมและความพร้อมและสร้างนิสัยนำไปสู่โลกีย์สัมมาทิฏฐิ

2.2.3 ความสำคัญของโยนิโสมนสิการ

นักการศึกษา พระสงฆ์ ท่านผู้รู้ ท่านผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ท่านเหล่านี้ได้มองเห็นคุณค่าของโยนิโสมนสิการ ว่าเป็นวิธีการคิดทางพระพุทธศาสนา และได้เสนอแนวคิดความสำคัญของโยนิโสมนสิการดังนี้

กิตติ พัฒนตระกูลสุข (2542:21) กล่าวถึงความสำคัญของโยนิโสมนสิการว่าการจะพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอะไรสักอย่างหนึ่งขึ้นมาใหม่ นักการศึกษามักมองไปที่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งการมองประเทศเหล่านั้นนั้นควรมองในลักษณะศึกษาข้อดีข้อเสีย เพื่อจะนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์มิใช่มองเพื่อเอาแบบอย่าง แท้จริงสังคมไทยมีหลักพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึง การรู้จักคิด รู้จักพัฒนา ที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” คือ การสอนให้รู้จักคิดเป็น คิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล คิดในทางที่จะเข้าถึงความจริงทั้งหลาย คิดในทางที่จะทำให้รู้จักใช้สิ่งทั้งหลายให้เป็นประโยชน์ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเรียนการสอนของนักเรียนในสังคมไทยไม่ค่อยส่งเสริมโยนิโสมนสิการมากเท่าที่ควร

พระธรรมปิฎก (2539 : 39) ได้กล่าวถึงโยนิโสมนสิการว่า เมื่อใดที่เด็กมีโยนิโสมนสิการแท้จริงแล้ว เด็กจะสามารถเอาประโยชน์ได้จากทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่จากสิ่งที่ไม่ดีที่สุดเพราะโยนิโสมนสิการไม่ว่าจะมีวิธีคิดที่แบบก็ตามแต่ก็มีสาระสำคัญสองอย่างคือ 1) สามารถมองและคิดพิจารณาให้เข้าถึงความจริงของสิ่งนั้น ๆ 2) สามารถเห็นประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ ได้ไม่ว่ามันจะเลวร้ายแค่ไหนก็เรียกเอามาใช้ได้จะต้องทำทั้งสองข้อที่กล่าวมาพร้อมกัน ถ้าใช้หลักการนี้พัฒนาเด็กได้ผลหลายอย่าง ดังเช่น พระเทพเวที (2531:35-37) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการจะทำให้เกิดความรู้เท่าทันต่อประสบการณ์ ต่อวัฒนธรรม ต่อสิ่งที่ถ่ายทอด

พระเทพเวที (2536 : 167) กล่าวถึงความสำคัญของโยนิโสมนสิการ ว่า สังคมกำหนดคนและคนส่วนใหญ่จะถูกสังคมกำหนด เพราะว่าสังคมหล่อหลอมชีวิตบุคคล ด้วยปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก(ปรโตโมหะ) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมโดยผ่านสื่อมวลชน ทำให้คนส่วนมากถูกสังคมหล่อหลอม แต่คนที่มีโยนิโสมนสิการจะกลับเป็นผู้เปลี่ยนวิถีของ สังคมและกำหนดสังคมได้ ผู้ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็คือผู้มีโยนิโสมนสิการและ ท่านยังให้ข้อคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า ถ้าการศึกษาทำได้แค่ให้คนเป็นผลิตผลของสังคมอย่างเดียว การศึกษาก็จะมีคุณค่าและความหมายน้อย คือ ทำหน้าที่บกร่อง การศึกษาที่แท้จริงสามารถทำให้คนเป็นอิสระภาพ สามารถเป็นปัจจัยที่นำสังคมไปสู่สิ่งที่ดีงาม การศึกษาปลดปล่อยคนและคนก็ปลดปล่อยสังคม

วคิน อินทสระ (2534 : 98-99) กล่าวถึงโยนิโสมนสิการว่า ช่วยให้เราเข้มได้แม้เมื่อมีทุกข์ช้านานปีการและมีโรคร้ายล้อมรุมเพราะเห็นประโยชน์ว่าทำให้เราฉลาดขึ้น สามารถเรียนรู้ค้นคว้าสิ่งต่างๆ เรียนรู้คน นิสัยคน ธรรมชาติของคน เรียนรู้เรื่องโรคและยา พร้อมวิธีแก้ไข เรียนรู้เรื่องความเป็นอยู่แต่พอตีว่ามีผลดีต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิตอย่างไร ทำให้เรารู้จักเล็ก รู้จักละในสิ่งที่อันควร โยนิโสมนสิการช่วยให้เราไม่ปล่อยใจให้เพลิงเพลิงหลงไหล ในผลผลิตสำเร็จต่าง ๆ ที่โลกสมมติกัน ยกย่องสรรเสริญว่าเป็นเกียรติแต่กลับมองเห็นว่าเป็นของน่ากลัว แม้มีทรัพย์สินมียศ เห็นคุณและโทษของมัน มีปัญญาในการสลัดออกคือทำตนให้เป็นอิสระไม่ยึดติดอยู่กับมันหรือทาสของมัน กล่าวโดยสรุปโยนิโสมนสิการมีคุณค่ายิ่ง

จากลักษณะวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี ที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวมาข้างต้นพบว่า แต่ละวิธีคิดมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและคล้ายกันเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการสอนให้คิดแบบโยนิโสมนสิการจึงไม่จำเป็นต้องใช้ทั้ง 10 วิธีพร้อมกัน

2.2.4 การเรียนการสอนแบบโยนิโสมนสิการ

การนำแนวคิดแบบโยนิโสมนสิการมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น มีแนวทางการดำเนินการตามแนวคิดของนักวิชาการ ดังนี้

วรรณภา สุตวิจิตร (2527 : 59-60) ได้นำเสนอหลักการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการไปทดลองสอนโดยสรุปเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ชื่นนำ

1.1 ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อศิษย์ก่อนการสอน

1.2 ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้งครูควรจัดสิ่งแวดล้อมและ

บรรยากาศ ให้เหมาะสม

1.3 ครูเสนอปัญหาหรือสถานการณ์เป็นกรณีตัวอย่างพร้อมทั้งแนะนำหลักธรรมที่จะนำไปแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

2. ชื่นสอน

2.1 ฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง

ความรู้และหลักการ

2.2 นักเรียนสรุปประเด็นสำคัญเพื่อประเมินค่า เพื่อทางแก้ปัญหาว่าแนวทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิด 3 วิธี คือ

2.2.1 คิดอย่างสัมพันธ์

2.2.2 คิดหาเหตุผล

2.2.3 จำแนกแยกแยะ ว่าดี-ชั่ว ถูก-ผิด

2.3 ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกว่ามั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในและนอกเวลาเรียน โดยครูเป็นผู้สังเกต

3. ชื่นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนสรุปการปฏิบัติตามทางเลือกนั้น

3.2 ครูสรุบทบทวน

3.3 วัดและประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2530. อ้างถึงในนพพร ถึงประเสริฐ.

2549 : 49 - 50) ได้นำเสนอการสอนให้คิดเป็นตามแนวพุทธวิธีสอนมาใช้โดยให้สอดคล้องกับวิธีการสมัยปัจจุบันซึ่งมีหลายวิธีการ เช่น การสอนสมรรถภาพตามรูปแบบของกานเย่ (Gagne) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการทางความคิดรวบยอด (Conceptual Learning) วิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method) วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) วิธีการทำความเข้าใจในค่านิยม (Value Clarification) วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) พร้อมกันนี้ได้นำเสนอรูปแบบการสอนให้คิดเป็นตามเหตุพุทธวิธีประยุกต์ซึ่งเป็นการสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์โดยให้พิจารณารูปแบบแผนยุทธศาสตร์ กระบวนการสอนสามารถจัดขึ้นได้ทั้งภายในชั้นเรียนและจัดเป็นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ของนักเรียน กระบวนการสอนแบบนี้เน้นการจัดกิจกรรมที่สร้างความสนใจของนักเรียน เน้นการมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติและการนำไปใช้ในชีวิตจริง ครูต้องจัดบรรยากาศ สื่อการสอน วิธีการสอน วิธีการและกิจกรรมต่างๆ ที่ให้นักเรียนได้เห็นได้คิดได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถเผชิญสถานการณ์และแก้ไขปัญหาได้ กระบวนการสอนดังกล่าวนี้มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ซึ่ง พระพุทธเจ้าทรงให้วิธีการที่บุคคลจะสามารถรวบรวมข่าวสาร ข้อเท็จจริง และความรู้ได้ดีต้องประกอบด้วย พหุสุต 5 คือ ฟังมาก จำได้ ใช้อ้อยู่อมจนชำนาญ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเข้าใจ มีปัญญาประจักษ์แจ้งมีความเข้าใจลึกซึ้ง สืบสวนถึงแหล่งที่มาในการให้และรับข่าวสาร และมีการกลั่นกรองข่าวสารนั้นให้เกิดประโยชน์มีคุณค่าต่อการตัดสินใจและการปฏิบัติ

2. การประเมินค่าหาคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ในขั้นนี้เป็นการนำข่าวสารความรู้ที่ได้มาจัดสรุปประเด็นข่าวไว้อย่างเป็นระบบระเบียบแล้วประเมินค่าว่าประเด็นไหนถูกต้องดีงามเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดแท้จริง ประเด็นใดบกพร่องผิดพลาด ชั่วร้าย ไม่ถูกไม่ควร การให้การศึกษาจึงเน้นความสามารถที่บุคคลจะประเมินค่าของวิธีการและสิ่งต่างๆ อย่างมีจริยธรรม

3. การเลือกและการตัดสินใจ เป็นวิธีคิดแบบแยกคายวิธีหนึ่ง วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก (อัสสาทะ-อาทีนวะ-นิสสรณะ) และบุคคลจะต้องรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในด้านที่ดี ด้านร้าย รู้จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติและสามารถเลือก

4. การปฏิบัติ การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ละเอียดอ่อนมาก จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานและหลักเกณฑ์ที่ดีเป็นการแนะนำและต้องฝึกอบรม ปรับตัว ปรับจิตใจให้มีความอดทน ประณีตจึงอยู่ในสังคมได้ราบรื่น พื้นฐานในการปฏิบัติตนที่บุคคลพึงสำรวมอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้อย่างแน่นอนที่สุดแล้ว เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย ปฏิบัติตนตามหลักการ-กฎเกณฑ์ ปฏิบัติตามสาระและความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ ปฏิบัติตามสภาพฐานะความสามารถ ปฏิบัติตนยึดหลักความพอดี รู้จักประมาณ ปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเวลา ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับกลุ่มชุมชน ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 96-102) ได้นำเสนอแนวการสอนให้เกิดโยนิโสมนสิการ โดยการประยุกต์การสอนตามวิธีการของพระพุทธเจ้ามีหลักการสอน ดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน ดังนี้
  - 1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม
  - 1.2 สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์
  - 1.3 นำสิ่งเร้าและแรงจูงใจ เช่น สื่อการสอน การจัดกิจกรรม
2. ขั้นการสอน ประกอบด้วย
  - 2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน
  - 2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล
  - 2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และ
  - 2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ เช่น
    - 2.4.1 คิดสืบค้นต้นเค้า
    - 2.4.2 คิดสืบสาวตลอดสาย
    - 2.4.3 คิดสืบค้นต้นปลาย
    - 2.4.4 คิดโยงสายสัมพันธ์

หลักการ

2.4.5 ฝึกสรุปประเด็นของข้อมูล เปรียบเทียบและประเมิน
ค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง จัดเป็นทางเลือกทางออกของการแก้ปัญหา

2.4.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.4.7 กิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์การตัดสินใจ

3. ชั้นสรุป

3.1 ครูนักเรียนร่วมกันปรับปรุงแก้ไขปฏิบัติให้ถูกต้อง

3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 สรุปบทเรียน

3.5 วัดและประเมินผล

จากที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการนำหลักโยนิโสมนสิการ มา
ประยุกต์จัดกิจกรรมการเรียนการสอน สรุปแนวดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ดังนี้

1) ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนโดยการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
ให้เหมาะสมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ และจัดสิ่งเร้าและแรงจูงใจ เช่น สื่อการ
สอน 2) ช้่นสอน ดำเนินการสอนโดย ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน นักเรียน
ฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ครูจัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิด
วิธีต่าง ๆ เช่น กระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาของเรื่อง พิจารณาแนวทางปฏิบัติ หรือ
เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ปฏิบัติเพื่อพิสูจน์การตัดสินใจ ฝึกสรุปประเด็นของเรื่อง และ 3) ช้่น
สรุป โดยนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสอบถามข้อสงสัย ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน

จริยธรรมนักศึกษาศาสาครศาสตร์

นักศึกษาศาสาครศาสตร์เป็นนักศึกษาที่กำลังเตรียมการเข้าสู่วิชาชีพครู นักศึกษา
สาสาครศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เป็นนักศึกษาตามหลักสูตรครศาสตร์บัณฑิต
สถาบันราชภัฏ พุทธศักราช 2546 โดยมีเป้าหมายผลิตครูชั้นวิชาชีพที่มีปรีชาสามารถ

จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี คุณสมบัติของครูประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นมากที่สุดคือครูที่ดี ต้องมีความรักความเมตตาต่อศิษย์ ดังพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่คณะครูอาวุโส เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2520 ที่ว่า

... ผู้เป็นครูที่แท้จริง นับว่าเป็นบุคคลพิเศษ ต้องเสียสละเพื่อความสำเร็จ ความก้าวหน้า และความสุความเจริญของผู้อื่นตลอดเวลา ที่กล่าวดังนั้น ประการหนึ่งเพราะครูจำเป็นต้องมีความรักความสงสารศิษย์ เป็นพื้นฐานทางจิตใจอยู่อย่างหนักแน่น จึงจะสามารถทนลำบากทนตรากตรำ อบรมสั่งสอนและแม้เคี่ยวเข็ญศิษย์ให้ตลอดรอดฝั่งได้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 5)

จริยธรรมของครูเป็นเรื่องสำคัญที่นักศึกษาสาขาครุศาสตร์จะต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนาตนเอง และถือเป็นภารกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับที่จะต้องดำเนินการสอดแทรกการพัฒนาจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนตามรายวิชาที่สอน และจัดกิจกรรมพัฒนา นักศึกษาเป็นโครงการเสริมอย่างต่อเนื่องตลอดการศึกษาตามหลักสูตร จริยธรรมที่ควรได้รับการพัฒนาสำหรับครูในอนาคตมีหลายด้านด้วยกัน มีจริยธรรมบางประการที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในเบื้องต้นเป็นการเร่งด่วน 3 ด้าน คือ ความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย จึงขอนำเสนอรายละเอียดของจริยธรรมแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1. ความเมตตา กรุณา

1.1 ความเมตตา

พระโสภณคณาภรณ์ (2521) กล่าวว่า การแสดงออกถึงการมีเมตตา นั้นสามารถจะแสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. แสดงเมตตาทางกาย คือ การช่วยเหลือกันในกิจการงาน ให้ความรัก ความร่วมมือในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ช่วยเหลือกันในกิจการงานอื่น
2. แสดงเมตตาทางวาจา ด้วยการเจรจากันด้วยความรู้สึกเมตตา ไม่ใช่ วาจาก้าวร้าวดูหมิ่นในด้านรูปร่าง ทรัพย์ ตระกูล การศึกษา เป็นต้น ช่วยแนะนำบอกกล่าวในเรื่องที่เป็นประโยชน์หรือพิทักษ์ประโยชน์ของกันและกัน
3. แสดงเมตตาทางใจ โดยไม่มีความรู้สึกในทำนองมุ่งร้ายคิดเอาเปรียบหรือคิดมุ่งทำลายผลประโยชน์ของเขา มีความหวังที่จะเห็นคนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในชีวิต การทำงาน การศึกษาและการทำธุระหน้าที่ของตน เป็นต้น

กรมการศาสนา (2524) ให้ความหมายของเมตตาว่า หมายถึง ความรักหรือความปรารถนาดีนั่นเอง เป็นความต้องการที่จะให้มนุษย์และสัตว์ทั้งปวงมีความสุข มีความสำเร็จในการดำเนินชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ใจ เมตตาจึงเป็นความรักที่สูงส่งกว่าความรักทั่วไป ที่มุ่งหวังสิ่งใดสิ่งหนึ่งตอบแทนหรือสิ่งใดเป็นการแลกเปลี่ยน บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นต้นว่าบิดามารดา หรือผู้มีฐานะสูงส่งในสังคม ย่อมจะต้องมีเมตตา หรือความรัก ซึ่งเป็นความปรารถนาดีชนิดไม่ต้องการสิ่งตอบแทน เป็นหลักต่อบุตร ธิดา หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาตนเอง เมื่อมีจิตใจ ที่เปี่ยมด้วยเมตตาดังกล่าวเป็นฐานแล้ว การแสดงออกทุกอย่างจะมีลักษณะอนุเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์ให้อย่างเต็มที่ การแสดงออกจึงถือว่าสำคัญ เพราะจะทำให้ความเมตตาที่มีอยู่ในจิตใจกลายเป็นความจริงและมีผลต่อผู้ได้รับการปฏิบัติจริง ๆ

พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวิณโณ, 2527) ให้ความหมายของความเมตตาไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความรัก ความเอื้อเฟื้อ ปรารถนาจะให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2528) ชี้ให้เห็นความแตกต่างของความเมตตากับความรักทั่ว ๆ ไป สรุปได้ว่า ความรักแบบเมตตามีลักษณะ เป็นความปรารถนาดีอย่างเดียว โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือสิ่งแลกเปลี่ยน สามารถแสดงออกด้วยการอนุเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์ มิใช่เพียงนึกอยู่ในใจ ความรักแบบเมตตานี้ไม่ใช่รักอย่างมีกิเลสโดยหวังจะเอามาสสนองความต้องการของตนเอง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546) ให้ความหมายของเมตตาไว้ว่า หมายถึง ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า ซึ่งขยายความได้ว่า เมตตาเป็นความรัก ความปรารถนาดี ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ

สรุปได้ว่า เมตตา หมายถึง ความปรารถนาดี ความรักอย่างมิตร ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจที่ดีต่อกัน ความมุ่งหวังให้บุคคลอื่นและสัตว์มีความสุข ความเจริญก้าวหน้า โดยมีได้มุ่งผลประโยชน์ตอบแทนแก่ตนเอง เป็นคุณธรรมพื้นฐานชั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเป็นภาวะจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว สามารถแสดงออกทั้งทางกาย และวาจา ซึ่งมีลักษณะกายกรรมและวจีกรรมอันประกอบด้วยจิตใจที่มีเมตตา จึงสามารถวัดความเมตตาได้ทั้งพฤติกรรมภายในและภายนอก คือแสดงออกทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

1.2 ความกรุณา

พระโสภณคณาภรณ์ (2521) กล่าวว่า ความกรุณาเป็นลักษณะของจิตใจแห่งบุคคล ที่ได้พบเห็นคนหรือสัตว์ตกอยู่ในห้วงของอันตราย แล้วเกิดความหวั่นไหวสงสารขึ้นมา ต้องการจะช่วยเขาให้พ้นจากอันตรายนั้น

กรมการศาสนา (2524) อธิบายไว้ว่า กรุณา เป็นเรื่องของความสงสาร เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ประสบความทุกข์เดือดร้อน มีความรู้สึกหวั่นไหวไปกับความทุกข์เดือดร้อนของผู้อื่นจนไม่อาจที่จะนิ่งเฉยอยู่ ความกรุณาจึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้คนเป็นนักเสียสละพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ความสุข คุณธรรมข้อนี้แสดงว่าผู้ประพฤติปฏิบัติจะต้องมีฐานคุณธรรมเรื่องเมตตาสูงส่งมาก จนมองเห็นสภาพชีวิตของผู้อื่นเป็นเช่นกับตน ดังนั้นเมื่อพบเห็นความทุกข์ของผู้อื่นตนจึงทนอยู่ไม่ได้ ต้องหาทางช่วยเหลือในทันทีทันใดเท่าที่สามารถจะช่วยได้ เป็นต้นว่าเมื่อเกิดอุทกภัย ภัยพิบัติหรืออัคคีภัย ผู้มีจิตใจกรุณา ก็จะนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ จะต้องช่วยเหลือ บรรเทาความเดือดร้อนของผู้ได้รับเคราะห์กรรม

โสมรศมี จันทระประภา (2525) กล่าวถึงความกรุณาว่า ความกรุณาเป็นคุณธรรมที่ควรยึดถือและปฏิบัติ ผู้ที่มีความกรุณาจะเป็นผู้มีจิตใจพร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งจะช่วยลดความเห็นแก่ตัวลดลงได้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2530 ; อ้างถึงในปีพ.ศ. ๒๕๓๓) กล่าวถึงการปฏิบัติที่เรียกว่ามีความกรุณาว่า “เมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือก็ควรให้ความช่วยเหลือ แต่การให้ความช่วยเหลือต้องพิจารณาด้วยว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อบุคคลอื่น และต้องพิจารณาตามกำลังความสามารถด้วย”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546) ให้ความหมายของความกรุณาว่า หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความหวั่นใจเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ คิดหาทางช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ของเขา และอธิบายเพิ่มเติมว่า ความกรุณาเป็นความรู้สึกแผ่ออกจากจิตใจที่ไวต่อและไหวตามทุกข์ของสัตว์ ต้องการปลดเปลื้องให้ผู้อื่นหลุดพ้นเป็นอิสระ มีความคิดช่วยเหลือ มีความสงสาร ซึ่งเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ เช่นเดียวกับเมตตากรุณาเป็นเรื่องของการทำเพื่อผู้อื่น ความกรุณาเกิดขึ้นเมื่อเราพบเห็นคนอื่นที่กำลังมีปัญหา ถูกความทุกข์บีบคั้นขาดอิสรภาพ ถ้าในขณะนั้นตัวเราอยู่ในภาวะที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นและมีจิตใจเป็นอิสระอยู่ คือไม่ถูกอวิชชา ตัณหา อุปทานเข้าครอบงำชักจูง เช่นไม่ใช้คำนึงผลได้เพื่อตัวเอง ไม่มี ความห่วงกังวลเกี่ยวกับตัวเอง เป็นต้น แต่ในขณะนั้นจิตใจมีอิสระและเปิดกว้างออก แผ่ไปรับรู้ทุกข์และปัญหาของผู้อื่นที่กำลังประสบอยู่นั้นได้เต็มที่ จะเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ เกิดความเข้าใจ และเกิดความคิดที่จะช่วยเหลือปลดเปลื้องผู้อื่นจากปัญหาทำให้เขาเป็นอิสระ

สรุปได้ว่ากรุณา หมายถึง ความรู้สึกสงสารจากจิตใจ เมื่อเห็นบุคคลอื่น หรือสัตว์ได้รับความเดือดร้อนหรือประสบกับความทุกข์ จะเกิดความหวั่นใจคิดหาวิธีการและลงมือช่วยเหลือจริง เพื่อปลดปล่อยให้เขาเป็นอิสระจากความทุกข์หรือลดความเดือดร้อนลง ความกรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้เกิดความเสียสละแก่ผู้อื่น ช่วยลดความเห็นแก่ตัวเป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และสามารถแสดงออกมามีผลเป็นพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาที่ประกอบด้วยความกรุณาจากจิตใจ

2. ความรับผิดชอบ

2.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะที่มีการให้คำนิยามกว้างและแตกต่างกันออกไปทั้งในทัศนะของสังคมไทยและสังคมตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการให้นิยามความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ดังนี้ คือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2531 : 128) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่าหมายถึง การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง โดยมีการวางแผนและเตรียมตัวล่วงหน้า และปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ จนงานสำเร็จเรียบร้อยทันเวลา โดยไม่ต้องมีผู้ใดคอยว่ากล่าวตักเตือน พร้อมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นทั้งผิดและชอบ นอกจากนี้กองมาตรฐานวิชาชีพครู สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2533 : 30) ระบุพฤติกรรมหลักและพฤติกรรมบ่งชี้ของความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบ ประกอบด้วยพฤติกรรมหลัก 3 พฤติกรรม คือ 1) มุ่งมั่นในผลงาน คือ มีวิธีการที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ 2) ใช้เวลาอย่างมีคุณค่า คือ วางแผนการใช้เวลาอย่างเหมาะสม ปฏิบัติงานได้ทันเวลาใช้เวลาคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ 3) ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน คือ วางแผนการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ ปฏิบัติงานตามแผนได้เสร็จและมีประสิทธิภาพ มีความรอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ทุกด้าน ปฏิบัติภารกิจทุกด้านได้ครบถ้วนตามความสามารถ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม และในส่วนที่เป็นความหมายความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของ นักเรียนหมายความว่าความรวมถึงความซื่อสัตย์สุจริต ศึกษาหาความรู้ มุมนานะ อุทิศทุ่มเทอย่างเต็มกำลังสติปัญญาและความสามารถเพื่อการเรียนรู้ เคารพเชื่อฟังคำสอนของครู มีวินัยยึดมั่นปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ

ซึ่งจากนิยามความรับผิดชอบในทัศนะสังคมไทย ดังกล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่ามีทั้งความเหมือนและความแตกต่างในทัศนะเหล่านี้ เช่นเดียวกับกับนิยามความรับผิดชอบในสังคมตะวันตก ก็มีการให้ความหมายของความรับผิดชอบทั้งในแง่มุมที่แตกต่างกัน และที่คล้ายคลึงกัน ดังที่จะเห็นได้จากนิยามความรับผิดชอบดังนี้

Flippo (1966:122) สรุปความหมายของความรับผิดชอบว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงานและวัตถุประสงค์

Good (1973) อธิบายความรับผิดชอบต่อสังคมว่าหมายถึงคุณธรรมซึ่งเป็นการคิดรวบยอดในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่

Browne (1978:58) กล่าวว่า ความรับผิดชอบประกอบด้วยความไว้วางใจได้ความศรัทธาเริ่ม ไม่ทอดทิ้ง ต่อสู้อุปสรรค ทำงานหนัก แข็ง เชื่อมั่นตนเอง และปรารถนาที่จะทำให้อีกดีกว่าเดิม

จากความหมายของความรับผิดชอบดังกล่าวสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นความตั้งใจและความเอาใจใส่ที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพยายามเพื่อทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2.2 ประเภทของความรับผิดชอบ

คณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหาร กลุ่มสมาคมมูลนิธิ กลุ่มสื่อมวลชน และกลุ่มพัฒนากำลังคน (2526) โดยได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ความรับผิดชอบของตนเอง หมายถึง การรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ลุล่วงอย่างดีที่สุด โดยทำงานในหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลาที่กำหนด ฝึกตนให้เป็นคนตรงต่อเวลาอยู่เนืองนิจ

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การรู้จักฐานะและหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัวและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม โดยสามารถปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแก่ฐานะและหน้าที่ของตนในครอบครัวและร่วมกิจกรรมของครอบครัว

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม และปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม และไม่ละเลยที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตน และกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์ (2527) แบ่งความรับผิดชอบเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน
2. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
3. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
4. ความรับผิดชอบในการกระทำของตน

แบ่งความรับผิดชอบเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน

พัชรา บุญลาโภ (2529) และประภัสสร ไชยชนะใหญ่ (2529) จัดประเภทของความรับผิดชอบเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนด้วยความเอาใจใส่ ขยันหมั่นเพียรอดทนต่ออุปสรรค ไม่ย่อท้อ มีความละเอียดรอบคอบ ซื่อสัตย์ ตรงเวลา ไม่ละเลยทอดทิ้ง หลีกเลี้ยง พยายามปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น รู้จักวางแผนงานและป้องกันความบกพร่อง เสื่อมเสีย ในวงงานที่ตนรับผิดชอบ

2. ความรับผิดชอบในการกระทำของตน หมายถึงการยอมรับผลของการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ไม่ปิดความรับผิดชอบของตนให้ผู้อื่น พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผลดียิ่งขึ้น ไตร่ตรอง ใ้รอบคอบว่าสิ่งที่ตนทำลงไปนั้นจะเกิดผลเสียขึ้นหรือไม่ ปฏิบัติแต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลดีและกล้าเผชิญต่อความจริง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปประเภทของความรับผิดชอบได้ 2 ประเภทคือ

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึงการรู้จักหน้าที่ของตนและปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพทันเวลากำหนด ตรงต่อเวลา และ 2) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม หมายถึง รู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม อันได้แก่

2.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ

ภัสรา อรุณศรี (2533) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
2. ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
3. เข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันต่าง ๆ
4. เอาใจใส่ต่อสุขภาพของตน
5. ตรงต่อเวลา
6. ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
7. ช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถ
8. เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ปกครอง
9. ซื่อสัตย์ไว้ใจได้

อรทัย โสภา (2533) ได้จัดลำดับลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบได้ดังนี้

1. ตรงต่อเวลา
2. มีความละเอียดรอบคอบ
3. รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
4. มีความเพียรพยายาม ใช้ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่
5. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์และมีวินัยในตนเอง
6. มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
7. ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น
8. มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับปัญหา
9. ไม่ปัดงานที่ได้รับมอบหมายไปให้ผู้อื่น
10. ช่วยเหลือกลุ่มในการที่จะทำกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบได้ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จลุล่วงอย่างดีที่สุด โดยไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคใด ๆ

3. ความมีระเบียบวินัย

3.1 ความหมายของระเบียบวินัย

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระเทพเวที, 2531: 274) ได้ให้ความหมายของระเบียบวินัย ว่าหมายถึง ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่กำหนดมาตรฐานภายนอกขึ้นเพื่อควบคุมการกระทำหรือความประพฤติของบุคคล

กรมวิชาการ (2523) ให้คำนิยามของระเบียบวินัยว่าหมายถึง ข้อบังคับ คำสั่ง กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบที่สังคมวางไว้เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติของคน

ความหมายตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 คำว่า ระเบียบ หมายถึง แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติ คำว่า วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ และคำว่าระเบียบวินัย หมายถึง วินัยที่มีแบบแผนเป็นแนวปฏิบัติ

สรุปได้ว่าระเบียบวินัยเป็น ระเบียบ ข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นหลักให้คนปฏิบัติและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กรณีระเบียบวินัยในสถานศึกษา หมายถึง กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการควบคุม และส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา ให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสถานศึกษาเพื่อความสงบสุข และเพื่อพัฒนานิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้น เป็นคุณลักษณะที่ดีของคนในสังคมต่อไป

3.2 ประเภทของระเบียบวินัย

การสร้างเสริมระเบียบวินัยที่ดีในสังคมนั้น ควรให้คนในสังคมฝึกปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์นั้นด้วยความต้องการที่จะประพฤติปฏิบัติตนเอง ไม่ใช่เพราะกลัวถูกลงโทษหรือถูกตำหนิติเตียน ดังที่ ชม ภูมิภาค (2525) กล่าวว่า สิ่งที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบนั้น ก็คือ จิตใจของตนเอง เป็นเครื่องเตือนใจไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลัง การปฏิบัติเช่นนี้ คือการมีระเบียบวินัยในตนเอง นั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 4-5; 2540 : 18) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. วินัยภายนอก หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติปฏิบัติโดยเกรงกลัวอำนาจหรือการถูกลงโทษ เป็นการปฏิบัติที่บุคคลดังกล่าวไม่มีความเต็มใจตกอยู่ในภาวะ

2. วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้นโดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใด ๆ และข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดขึ้นจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรมและเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

3.3 ความสำคัญของวินัย

“วินัย” มีความสำคัญมากในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สังคมใดก็ตาม โดยเฉพาะสถานศึกษาถ้ามีระเบียบวินัยที่ดีสามารถควบคุมความประพฤติของนักเรียนนักศึกษาได้เรียนในสถานศึกษาก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้มีผู้ให้ความสำคัญของวินัยไว้ดังต่อไปนี้

บรรจง ชูสกุลชาติ (2531 : 6-7) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับความสำคัญเรื่องระเบียบวินัยไว้ว่า สังคมจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อทุกคนมีวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของเยาวชนของชาตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความมีระเบียบวินัยของครู ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ออกกฎเกณฑ์หรือดูแลรักษา ถ้าคนไทยมีวินัยเพิ่มขึ้นมากกว่านี้บ้านเมืองของเราก็เจริญมากขึ้น ความมีวินัยของพลเรือนต่างกับความมีวินัยของทหาร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 5-7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวินัยต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ด้านครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัวมีวินัยไม่ว่าจะเป็นวินัยภายนอกหรือวินัยในตนเอง ย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อมมั่นระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัวโดยเฉพาะสมาชิกผู้เยาว์ของครอบครัวถ้าเติบโตขึ้นในครอบครัวที่มีสัมพันธภาพที่ดีย่อมเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี มีความมั่นคงทางจิตใจ กล้าที่จะเรียนรู้และปรับตัวในสิ่งใหม่ ๆ อันจะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศสืบไป

2. ด้านสังคม เมื่อกลุ่มคนในสังคมมีการรักษาระเบียบวินัยเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมร่วมกัน ก็จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นไปอย่างสงบสุข หากสังคมที่สมาชิกในสังคมไร้ระเบียบวินัยทั้งที่เป็นวินัยในตนเองและวินัยที่เกิดจากการยอมรับปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับ ย่อมทำให้สังคมนั้น ๆ ตกอยู่ในสภาวะสับสน

3. ด้านเศรษฐกิจ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการดำเนินงานทางภาคธุรกิจอย่างรวดเร็วโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารเป็นเครื่องมือ เวลาจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง ซึ่งผู้ดำเนินธุรกิจจะต้องรักษาและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ดังนั้นการมีวินัยตรงต่อเวลาจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ

4. ด้านการเมือง เหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองของไทยหลาย ๆ กรณีเกิดขึ้นเนื่องจากนักการเมือง และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองขาดระเบียบวินัยทางการเมือง ซึ่งเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองเหล่านี้ ส่งผลเสียต่อภาพพจน์ของประเทศไทยในสายตาของชาวต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนประกอบกิจการต่าง ๆ และส่งผลเสียต่อการดำเนินงานทางเศรษฐกิจของประเทศโดยตรง

Hurlock (1984 : 393) กล่าวถึงความสำคัญของวินัยสำหรับเด็ก ดังนี้

1. วินัยช่วยให้เด็กมั่นใจ เพราะเป็นการบอกว่าจะทำอะไรไม่ควรทำ
2. วินัยช่วยให้เด็กหลีกเลี่ยงความรู้สึก หรืออับอายต่อพฤติกรรมผิด ความรู้สึกที่ไม่สามารถเลี่ยงได้นี้ จะทำให้ไม่มีความสุขและเกิดการปรับตัวที่ไม่ดี วินัยจะช่วยให้เด็กอยู่ในมาตรฐานการยอมรับของสังคม
3. วินัยช่วยให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่ได้รับการสรรเสริญ ซึ่งทำให้เด็กได้รับความรักและการยอมรับ ที่สำคัญคือนำมาซึ่งการปรับตัวเพื่อให้ประสบผลสำเร็จและมีมีความสุข
4. วินัยช่วยรักษาแรงจูงใจในการเสริมแรงตนเอง ซึ่งจะกระตุ้นให้เด็กได้รับสิ่งที่เป็นการต้องการของเขา
5. วินัยช่วยให้เด็กพัฒนาจิตสำนึกและมโนธรรม ซึ่งช่วยทำให้การตัดสินใจ และควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเอง

จากความสำคัญของการมีวินัย ซึ่งเป็นเครื่องปลูกฝังการรู้จักควบคุมตัวเอง ที่ละน้อยเพื่อให้เกิดผลดี บุคคลจะกลายเป็นผู้มีพฤติกรรมน่าพึงปรารถนาในสังคมของตน การชี้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการรู้จักปกครองตนเองเป็นสิ่งที่ครูจะต้องเอาใจใส่ปลูกฝังอยู่เสมอจนเป็นนิสัยติดตัวไปในภายหน้าเพื่อความเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป (เมธี ปิรันธนา

3.4 แนวคิดในการเสริมสร้างความมีระเบียบวินัย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2530 : 37) กล่าวเกี่ยวกับระเบียบวินัยว่า ระเบียบวินัยที่ตึงเกินไป อาจทำให้เด็กสุขภาพจิตเสีย เกลียดการทำหน้าที่ ทุกคนควรอยู่ด้วยกัน ด้วยความรักและเข้าใจกัน ไม่บังคับขู่เข็ญเด็ก แต่จริงใจ จริงจังกับการส่งเสริมพฤติกรรมและ ลักษณะทางจิตใจดีงามของเด็ก ซึ่งจะทำให้เกิดผลกับเด็กทั้งในปัจจุบันและเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ แล้วด้วย

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2530 : 107) นักจิตวิทยาพัฒนาการ กล่าวว่า เยาวชนในสังคมที่มั่นคงจะต้องรู้จักรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย รู้จักช่วยตนเอง และสามารถเรียนรู้ที่จะทำอะไรด้วยตนเองได้ตามวุฒิภาวะ

สุดใจ ทศพร (2531 : 49-51) กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้นักเรียนขาดวินัยว่า เป็นเพราะผู้บริหารเน้นวิชาความรู้มากเกินไป สอนไม่ครบองค์ประกอบ ครูมักสอนเรื่อง ความรู้และทักษะทุกสาขาวิชา แต่ขาดเทคนิคในการสอนด้านคุณธรรม สมัยก่อนนักเรียนมีความ ยำเกรงครูและมีวินัยในตัวเองสูงกว่าสมัยนี้ ครูฝ่ายปกครองอยากให้นักเรียนมีวินัยแต่สร้างวินัยไม่ เป็น สร้างวินัยโดยใช้ไมโครโฟน และใช้ไม้เรียวเป็นสื่อ ถ้าเป็นเช่นนี้สร้างอย่างไรก็ไม่สำเร็จ นักเรียนที่ถูกปลูกฝังวินัยมาตั้งแต่ประถม กลับกลายเป็นคนขาดวินัย เมื่อมาถึงชั้นมัธยมทั้งนี้ เพราะการสร้างระบบวินัยของโรงเรียนขาดความต่อเนื่องกัน

พระพยอม กัลยาโณ (2534 : 10-12) กล่าวว่า พระพุทธเจ้าตรัสถึง หลักธรรม 7 ประการ ที่ช่วยให้มีความปลอดภัยในการเดินทางของชีวิต และเป็นตัวเสริม ความสุขให้แก่ชีวิต หลักธรรมข้อหนึ่งกล่าวไว้เกี่ยวกับเรื่องวินัยว่า คนเราต้องเป็นคนจัดระเบียบ วินัยชีวิตที่ดี จนกลายเป็นคนดูดีมีระเบียบ ทำอะไรก็กลมกลื่น ราบรื่น เข้ากับคนทั้งหลายทั้งปวง ได้ และมีผลให้มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการงานอีกด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าคนเราไม่จัด ระเบียบวินัยชีวิตให้ดีก็就会被เขาหลงโทษ ถ้าเป็นนักเรียนก็ต้องถูกครูตี ดูด่าว่ากล่าวทำให้เสีย บรรยากาศ

แนวทางในการสร้างเสริมวินัยและองค์ประกอบร่วมในการสร้างเสริมวินัยมีดังนี้
(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540 : 18-19)

1. การทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน โดยให้บุคคลรู้เห็นและปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานและปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดพฤติกรรมเคยชินที่ดี

2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวทางปฏิบัติผสมผสานกับหลักการ ทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่าย

3. การใช้องค์รวม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรมและสติปัญญา ซึ่งเป็นหลักทางการศึกษาและหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจใน ความสำคัญ ของสิ่งที่กระทำ มีความพอใจและยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ยอมรับไปสู่ความ ถึงพร้อม ในการกระทำ

4. การใช้แรงหนุนสภาพจิตเป็นการตั้งความมุ่งมั่นหรืออุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบ แต่มีความภาคภูมิใจใน ผลการปฏิบัติ หากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูหมิ่นผู้อื่น เกิดการแข่งขันแย่งชิง มุ่งความเด่นและ ความยิ่งใหญ่

5. การใช้เกณฑ์บังคับ เป็นวิธีที่ทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใด ควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องในการเสริมสร้างระเบียบวินัย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าระเบียบวินัยเป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่กำหนด ขึ้นเพื่อเป็นหลักให้คนปฏิบัติและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกัน อย่างสงบสุข ระเบียบวินัยสามารถสร้างเสริมได้โดยการทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชิน การใช้ องค์รวมซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรม และสติปัญญา การตั้งความมุ่งมั่นหรือ อุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบการพัฒนาจริยธรรม ดังนี้

1. รูปแบบ (Model)

1.1 ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้หลายแนวคิดดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529: 36) กล่าวว่าในทางศึกษาศาสตร์ รูปแบบ คือความสัมพันธ์ของตัวแปร เป็นกรอบของความคิดเป็นการแทนความคิดออกมาให้เป็น รูปธรรม

อุทุมพร จามรมาน (2541: 22) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบหมายถึง โครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้นรูปแบบ น่าจะมี มากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

ประยูร บุญใช้ (2546 : 21) กล่าวว่า รูปแบบเป็นแบบแผนที่ได้ จัดทำอย่างเป็นระบบระเบียบ มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ผ่านขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็น ระบบและมีหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อเป็นพื้นฐาน มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์เพื่อช่วยให้การดำเนินงานใดงานหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึงแบบแผนแสดงการจัดโครงสร้าง และองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพเกิด ประสิทธิภาพ

1.2 ประเภทของรูปแบบ

Keeves (1997. อ้างถึงในวัลลภา จันทรเพ็ญ 2544 : 86) ได้ จำแนกรูปแบบเป็น 5 ประเภทคือ

1. Analogue Models เป็นรูปแบบที่ใช้หลักและรูปแบบนี้ ให้ประโยชน์ในด้านการทำนาย
2. Semantic Models เป็นรูปแบบที่ใช้การบรรยายด้วย ภาษาเป็นหลัก รูปแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของภาษาที่บรรยาย และวิธีการบรรยาย
3. Schematic Models เป็นรูปแบบที่ใช้แผนภูมิหรือแผนที่ ตลอดจนความเชื่อมโยงเป็นหลัก
4. Mathematical Models เป็นรูปแบบที่สามารถเขียน ความสัมพันธ์ในรูปสูตรหรือสมการทางคณิตศาสตร์ได้
5. Causal Models รูปแบบนี้ได้รับความสนใจช่วงหลัง ค.ศ. 1970 และเพิ่มพูนความสำคัญแก่วงการวิจัยมากขึ้น เพราะมีการพัฒนาเทคนิคทางสถิติ

1.3 การพัฒนารูปแบบ

เนื่องจากการพัฒนารูปแบบ (Model) เป็นเป้าหมายสำคัญของการวิจัยในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบให้ชัดเจน โดยรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอในการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อนำไปใช้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับผู้เรียนโดยมีหลักการและบริบทในการใช้เช่นเดียวกับการสอนโดยทั่วไป ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการสอนที่มีผู้เสนอไว้มาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบในครั้งนี้ด้วย ดังนี้

รูปแบบการสอน (Teaching Model) หมายถึง แผนแสดงการจัดโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ (Saylor et.al. 1981; Joyce and Weil, 1986 ; Cole, 1987 ; ธวัชชัยชัยจิรฉายากุล, 2529 ; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2529)

1.3.1 องค์ประกอบของรูปแบบการสอน

รูปแบบการสอนโดยทั่วไปมีองค์ประกอบรวมที่สำคัญซึ่งผู้พัฒนารูปแบบการสอนควรคำนึงดังต่อไปนี้ (Joyce and Weil, 1986)

- 1) หลักการของรูปแบบการสอนเป็นส่วนที่กล่าวถึงความเชื่อแนวคิดของทฤษฎีที่รองรับรูปแบบการสอน หลักการของรูปแบบการสอนจะเป็นตัวชี้้นำการกำหนด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการในรูปแบบการสอน
- 2) จุดประสงค์ของรูปแบบการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสอน
- 3) เนื้อหาเป็นส่วนที่มีระบุถึงเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการสอน
- 4) กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการ เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนหนึ่ง ๆ เมื่อนำรูปแบบไปใช้
- 5) การวัดและการประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการสอน

1.3.2 การจัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน

Joyce and Weil (1986: 5-14) จัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มที่เน้นการประมวลผลข้อมูล (The Information Processing Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้เน้นการค้นหาและประมวลผลข้อมูล ให้อธิบายปัญหาและให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดและสร้างมโนทัศน์ รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้บางรูปแบบเน้นให้ผู้เรียนสร้างมโนทัศน์และทดลองสมมติฐาน บางรูปแบบมุ่งที่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ บางรูปแบบมุ่งส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาโดยทั่วไป ตัวอย่างของรูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ เช่น รูปแบบการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการสอนแบบสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry Model) รูปแบบการสอน กลยุทธ์การจำ (Memory Model)

2) กลุ่มที่เน้นตัวบุคคล (The Personal Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาตัวบุคคล พัฒนาทัศนคติและค่านิยมอันดีงาม เพื่อให้บุคคลมีความเข้าใจ ในตัวเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการกระทำตนเอง มีความสามารถในการสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น ตัวอย่างของรูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ เช่น รูปแบบการสอนแบบไม่สั่งการ (Non Directive Teaching Model) รูปแบบการฝึกความตระหนักรู้ (Awareness Teaching Model)

3) กลุ่มที่เน้นความสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลเน้นการใช้กระบวนการประนีประนอมในการแก้ปัญหา เน้นการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น โดยใช้หลักการประชาธิปไตย ตัวอย่างรูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ เช่น รูปแบบการสอนแบบสืบสอบทางวิทยาศาสตร์ (Social Science Inquiry Model) รูปแบบการสอนแบบให้ค้นคว้าเป็นกลุ่ม (Group Investigation Model)

4) กลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรม (The Behavioral Systems Family) รูปแบบการสอนในกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน และทักษะในการปฏิบัติ ทฤษฎีพื้นฐานที่รองรับรูปแบบการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) หรือการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) การรักษาเยียวยา พฤติกรรม (Behavior Therapy) การ

1.3.3 การพัฒนารูปแบบการสอน

ในการพัฒนารูปแบบการสอนนั้น สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาได้ดังนี้ (Joyce and Weil, 1986: 11-12)

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ
- 2) นำแนวคิดของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ มากำหนดหลักการเป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็น เพื่อให้รูปแบบการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญ รายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น
- 3) กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการนำรูปแบบการสอนไปใช้
- 4) การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นตอนทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีเป็นการประเมินความถูกต้องและความสอดคล้องของทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติ และการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงของการปฏิบัติการ เป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง นำคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนของกลุ่มที่สอนแบบเดิม และกลุ่มที่สอนโดยใช้รูปแบบมาคำนวณค่าประสิทธิภาพของรูปแบบหรือคำนวณหาค่าเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้นหรือคำนวณความแตกต่างด้านสถิติ
- 5) การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะก่อนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ ใช้ข้อมูลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น ระยะที่สองเป็นการปรับปรุงรูปแบบการสอนโดยใช้ข้อมูลจากผลการทดลองใช้ ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการสอบและไปทดลองซ้ำ อาจทำได้หลายครั้งจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

1.3.4 การนำเสนอรูปแบบการสอน

การนำเสนอรูปแบบการสอนเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการนำเสนอ รูปแบบที่ชัดเจนเข้าใจง่าย และช่วยให้ครูผู้สอนเกิดความเข้าใจและสามารถนำรูปแบบการสอน ไปใช้ได้หรือสามารถศึกษาและฝึกตนเอง ให้ใช้รูปแบบอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของรูปแบบ ในการนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนนั้น Joyce and Weil (1986) ได้เสนอเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ที่มาของรูปแบบการสอน (Orientation to the Model) เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการสอน ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎี ข้อสมมติฐาน หลักการ และแนวคิดสำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการสอน

ขั้นตอนที่ 2 รูปแบบการสอน (The Model of Teaching) เป็นการ ให้อยู่ละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนการสอน หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ขั้นตอนการสอนตามรูปแบบ (Syntax หรือ Phases) เป็นการให้อยู่ละเอียดเกี่ยวกับลำดับการสอน หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ระบบของการปฏิสัมพันธ์ (Social System) เป็นการ อธิบาย บทบาทของครู นักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ของนักเรียนด้วยกันซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละรูปแบบ เช่น บทบาทของครูอาจเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้แนะแนว เป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น

3. หลักการของการตอบสนอง (Principles of Reaction) เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของครูต่อนักเรียน การตอบสนองการกระทำของนักเรียน เช่น การให้รางวัลแก่ผู้เรียน การให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น การไม่ประเมินว่าถูกหรือผิด

4. ปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน (Support System) เน้นการอธิบายถึงเงื่อนไขสิ่งจำเป็นที่จะทำการใช้รูปแบบนั้นได้ผล รูปแบบการสอนแบบทดลองในห้องปฏิบัติการ ต้องใช้ผู้นำที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว รูปแบบการสอนอย่างมีทักษะ นักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานการณ์ที่และใช้อุปกรณ์ที่ใกล้เคียงสภาพการทำงานจริง

ตอนที่ 3 การนำรูปแบบการสอนไปใช้ (Application) เป็นการให้ คำแนะนำและตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการนำรูปแบบการสอนไปใช้ให้ได้ผลดี เช่น ควรใช้เนื้อหา ประเภทใด ควรใช้ผู้สอนระดับใด เป็นต้น

ตอนที่ 4 ผลที่ได้จากรูปแบบการสอน ทั้งผลทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการใช้รูปแบบการสอนนั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับครูในการพิจารณา และเลือกรูปแบบการสอนไปใช้

สรุปได้ว่าแนวในการนำเสนอรูปแบบการสอนตามวิธีของ Joyce และ Weil ซึ่งถือได้ว่าการนำเสนอรูปแบบการสอนที่มีความเหมาะสมที่สุด นำเสนอโดยการกล่าวถึง ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานที่มาของรูปแบบ ตัวรูปแบบ และนำรูปแบบการสอนไปใช้ และผลที่เกิดกับ ผู้เรียนหลังจากการสังเกตการสอนและการอบรม

2. แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลจริยธรรม

2.1 คุณลักษณะที่ต้องการวัด

การวัดและประเมินผลกิจกรรมนั้น ผู้ประเมินต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะที่ จะต้องวัด (สำนักงานทดสอบการศึกษา, 2531. อ้างถึงในวัลลภา จันทรเพ็ญ, 2544) ดังนี้

2.1.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะ กระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าคุณคนมีจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำหน้าที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำที่เหมือนกัน อาจมีเบื้องหลังการกระทำและระดับจริยธรรมที่แตกต่างกัน ได้เช่นกัน

เรณูวรรณ หาญวาทย์ (2538) ได้สรุปวิธีการที่นิยมใช้วัดและ ประเมินระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม เป็น 3 วิธี คือ

1. วิธีการตอบโต้โดยอิสระ
2. วิธีวัดแบบมีตัวเลือกวิธีนี้ยังใช้การกระตุ้นด้วยเรื่องที่ขัดแย้งทาง จริยธรรมแล้วจัดทำคำตอบไว้ให้ผู้ตอบเลือกข้อที่ใกล้เคียงกับคำตอบของตนเองมากที่สุดเพียง คำตอบเดียวในแต่ละเรื่อง

3. วิธีประเมินผลและเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา เป็นวิธีการที่ปรับปรุงมาจากวิธีการวัดแบบจัดหาคำตอบให้เลือกเพราะตัวเลือกลักษณะของการ ชักจูงให้ยอมรับเหตุผลในชั้นต่าง ๆ

2.1.2 ค่านิยมเชิงจริยธรรม

ในสภาวะปกติบุคคลจะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลัก 4 ประการ คือ ประการแรกเขามีความรู้เรื่องในสิ่งที่กระทำเรื่อง นั้นหรือไม่ รู้จักการกระทำที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ประการที่สอง เขาจะต้องมีความสามารถในอันที่ ปฏิบัติงานนั้น ประการที่สาม เขาต้องอยู่ในบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่ชักนำให้เขาแสดง พฤติกรรมหรือปฏิบัติการนั้น ๆ และประการที่สี่ เขาต้องแสดงความยินดีในการแสดงพฤติกรรม นั้น เขาจึงจะบังคับตัวเองให้ปฏิบัติงานได้

การประเมินค่านิยมเชิงจริยธรรมเป็นกระบวนการที่มุ่งวัดปริมาณหรือระดับ ของการมีจริยธรรมของบุคคล เพื่อวางแผนพัฒนาจริยธรรมของบุคคลนั้นให้สูงขึ้น ซึ่งสามารถ ประเมินผลได้โดยการสร้างแบบทดสอบ แบบสร้างสถานการณ์ หรือแบบทดสอบวิเคราะห์เนื้อหา ในการประเมินขั้นของค่านิยมเชิงจริยธรรมจะเป็นการวัดหรือประเมินความรู้สึกหรือความคิดเห็น ความรู้สึกพฤติกรรมด้านความรู้สึก (Affective Domain) ของ Krathwohl, Bloom, และ Masia (1973) เป็นหลัก ซึ่งได้แก่การรับรู้ การตอบสนองการเห็นคุณค่า การจัดระบบ และการมี คุณลักษณะ

2.1.3 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติ ที่สังคมต้องการ การกระทำใด ๆ ของบุคคลที่สอดคล้องกับมาตรฐานการประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ก็จัดว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ในการประเมินผลจริยธรรมซึ่งเป็นพฤติกรรมด้านคุณลักษณะในสถานการณ์ การจัดการศึกษาในสถานศึกษา ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม จุดประสงค์ก็คงเป็นไปเช่นเดียวกับ

1. เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เนื่องจากพฤติกรรมด้านจริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่ต้องการวิธีการอบรมสั่งสอนที่แตกต่างจากพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ดังนั้น คำว่า การสอนในที่นี้ มีความหมายกว้างกว่าการสอนในห้องเรียนปกติ กล่าวคือ หมายรวมถึงการจัดกิจกรรมและวิธีการอื่น ๆ อันมีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน จะนำไปสู่การพัฒนาการทางด้านนี้ที่เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเขาในทางที่พึงประสงค์ของสังคม ทั้งนี้หมายความว่า เป็นการวัดเพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงการอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียน มีพัฒนาการดีขึ้นเป็นการวัดระหว่างเรียนหรือในภาคเรียน เพื่อดูว่าผู้เรียนมีข้อบกพร่องในพฤติกรรมด้านนี้เป็นประการใด จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไปในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน การอบรม หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2. เพื่อใช้ผลจากการประเมินผลสรุปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร การใช้ผลการวัดตามข้อนี้ คือนำผลการวัดไปรวมกับการวัดในด้านความรู้ ความคิด และด้านความคล่องแคล่วทางกาย ตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์ของหลักสูตร ตามระเบียบวิธีที่กำหนดในระเบียบประเมินผลในการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน ว่าน่าพอใจ หรือไม่น่าพอใจ ต่อไป

ดังนั้นผู้สอนหรือผู้ประเมินควรคำนึงถึงประโยชน์ของการวัดผล เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นอันดับแรกแล้วตามด้วยความพยายามในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปรับปรุงความบกพร่องที่ยังปรากฏอยู่ในตัวผู้เรียนตามผลการวัดบ่งชี้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะหรือจริยธรรมไปสู่จุดหมายที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ในที่สุด

นักการศึกษาและนักวัดผลได้เสนอแนะขั้นตอนในการประเมินพฤติกรรมจริยธรรมไว้ ดังนี้ (วัลลภา จันทรพิชญ, 2544)

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์พฤติกรรม เป็นการแยกแยะคุณลักษณะจริยธรรมออกเป็นพฤติกรรมย่อยที่สามารถตรวจสอบปริมาณได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งทั้งนี้คุณลักษณะจริยธรรมแต่ละคุณลักษณะจัดเป็นพฤติกรรมรวม ไม่อาจหาวิธีการตรวจสอบได้โดยตรง จำเป็นจะต้องพิจารณาจากพฤติกรรมย่อยในสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วจึงสรุปว่านักเรียนมีจริยธรรมนั้นหรือไม่

ขั้นที่ 2 การเลือกวิธีการวัดและสร้างเครื่องมือการวัด เมื่อวิเคราะห์ได้ พฤติกรรมย่อยของจริยธรรมแล้ว ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีการวัดพฤติกรรมย่อยเหล่านั้น ซึ่งอาจ ต้องสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวัดด้วย วิธีการวัดอาจมีได้หลายวิธี

ขั้นที่ 3 การกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน หมายถึง การกำหนดระดับ ของพฤติกรรมย่อยและพฤติกรรมรวม ซึ่งเป็นระดับที่ครูคาดว่าเป็นระดับของการมีพฤติกรรม นั้น ๆ จริงหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า หากนักเรียนแสดงพฤติกรรมถึงระดับที่ครูกำหนดแล้วครูจะ ตัดสินว่านักเรียนมีพฤติกรรมจริยธรรมอยู่ในขั้นที่น่าพอใจ

ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 เป็นขั้นที่ครูใช้เครื่องมือดำเนินการวัดกับนักเรียน เพื่อให้ได้ “ปริมาณ” เกี่ยวกับเหตุผล ทศนคติ และพฤติกรรมจริยธรรมว่านักเรียนมีอยู่มากน้อย เพียงใดและอยู่ในทิศทางใด “ปริมาณ” ที่วัดได้นี้อาจใช้ตัวเลขคะแนนแทนการให้เหตุผล เป็น ความถี่ของการแสดงพฤติกรรมหรือระดับคุณภาพตามเกณฑ์ในวิธีการวัดที่ครูเลือกใช้เมื่อได้รับ ปริมาณมาแล้วครูต้องนำปริมาณนั้นมาเปรียบเทียบกับ “เกณฑ์” ที่กำหนดในขั้นที่ 3 เพื่อวินิจฉัย ว่านักเรียนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมถึงขั้นที่เรียกว่ามี “จริยธรรม” นั้น ๆ หรือไม่ หรือมี “จริยธรรม” นั้นอยู่ในระดับใด

ขั้นที่ 6 การลงความเห็นเพื่อพัฒนาจริยธรรมหลังจากที่ครูวินิจฉัยจุดดี- จุดด้อยของนักเรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มแล้ว ครูจะต้องพิจารณาต่อไปว่าจะส่งเสริมจุดดีของ นักเรียนได้อย่างไรเพื่อให้ลักษณะที่ดีนั้นคงอยู่และพัฒนายิ่งขึ้น และจะแก้ไขจุดด้อยของนักเรียน ได้อย่างไร เพื่อให้ให้นักเรียนขจัดหรือแก้ไขคุณลักษณะที่ไม่ดีนั้นได้ การพิจารณาในขั้นนี้เป็นการ คิดถึงกระบวนการเรียนการสอนในอนาคตที่จะอบรม และส่งเสริมให้นักเรียนมีจริยธรรมในขั้นสูงขึ้น เป็นลำดับ

2.2 เทคนิคการวัดและประเมินผลจริยธรรม

ในการประเมินจริยธรรมโดยใช้เครื่องมือที่อาจารย์ผู้สอนสร้างขึ้นเอง มี วิธีการประเมินได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านเจตคติและความ เชื่อทางจริยธรรม และในด้านพฤติกรรมจริยธรรม เทคนิคการวัดและประเมินมีหลายวิธีแล้วแต่ ความต้องการที่จะมุ่งวัดปริมาณของการมีจริยธรรมด้านใด ซึ่งแต่ละด้านเป็นองค์ประกอบของ จริยธรรมด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งสามารถประมวลได้ ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรมจริยธรรม วิธีนี้ถือว่าเป็นวิธีการประเมินที่ตรงที่สุด เพราะการแสดงออกของนักเรียนมีความสม่ำเสมอ และการสังเกตผลเป็นระยะเวลาสั้นย่อมแสดงถึงรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติในลักษณะประจำตัวของนักเรียน

การสังเกตพฤติกรรมจริยธรรมเป็นกระบวนการใช้ประสาทสัมผัสของครู โดยเฉพาะการเห็นและการได้ยิน ตรวจสอบการปฏิบัติของนักเรียนในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การที่ต้องสังเกตพฤติกรรมเฉพาะในสถานการณ์ที่กำหนดไว้ก็ เพราะ ก่อนการสังเกตจะต้องเลือกพฤติกรรมในสถานการณ์บางอย่างที่เป็นตัวแทนของจริยธรรมที่ต้องการประเมิน เพราะจริยธรรมอย่างหนึ่งอาจมีองค์ประกอบที่เป็นพฤติกรรมย่อยได้มากมาย และครูไม่สามารถสังเกตพฤติกรรมย่อยทั้งหมดได้ จึงจำเป็นต้องเลือกพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของจริยธรรมโดยใช้วิธีการวิเคราะห์พฤติกรรม

การเลือกพฤติกรรมย่อยเพื่อทำการสังเกตนี้ ทำให้ผู้สังเกตสามารถเตรียมแบบบันทึกการสังเกตและการวางแผนไว้ล่วงหน้าได้ ถือเป็นการสังเกตอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับผู้ที่ยังไม่เชี่ยวชาญในการสังเกต และมีเวลาสังเกตไม่มากนัก การแปลผลของการสังเกตก็ง่ายกว่า

ในการสังเกตพฤติกรรมจริยธรรมครูต้องสังเกตหลาย ๆ ครั้งในช่วงเวลาต่าง ๆ กันนอกจากจะให้ครอบคลุมสถานการณ์ที่ต่างกันแล้ว ยังต้องการความเชื่อมั่นว่าพฤติกรรมนั้นเป็นการแสดงออกสม่ำเสมอ ซึ่งทำให้แน่ใจว่านักเรียนมีพฤติกรรมนั้นจริง ไม่ใช่พฤติกรรมที่ครูสังเกตเห็นโดยบังเอิญ และเมื่อสังเกตแล้วควรบันทึกผลทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อกันลืม หรืออาจใช้ความประทับใจต่อพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีของนักเรียนครั้งใดครั้งหนึ่ง มาประกอบการตัดสินพฤติกรรมจริยธรรม และการประเมินพฤติกรรมจริยธรรม

การประเมินพฤติกรรมจริยธรรม โดยการสังเกต มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

ขั้นที่ 1 เมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมแล้วครูจะได้รายการพฤติกรรมที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นพฤติกรรมที่ครอบคลุมสถานการณ์ต่าง ๆ เหมาะสมกับชั้นและวัยของผู้เรียน นำพฤติกรรมเหล่านั้นมาจัดทำตารางบันทึกการสังเกต

ขั้นที่ 2 กำหนดเกณฑ์คะแนนการยอมรับว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมจริยธรรมเป็นที่น่าสนใจ การกำหนดเกณฑ์ควรให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่น ตัวเกณฑ์จะใช้เป็นเครื่องช่วยวินิจฉัยและช่วยในการปรับปรุงตัวผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นตอนการวางแผนการสังเกตและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การประเมินโดยวิธีการสังเกตเป็นงานที่ต้องใช้เวลามาก จำเป็นต้องมีการวางแผนการใช้เวลาในการสังเกต เพื่อให้การสังเกตได้ผลตามที่ต้องการและสังเกตนักเรียนได้อย่างทั่วถึง

ขั้นที่ 4 เมื่อได้ผลจากการสังเกตมาแล้ว ผู้ประเมินต้องนำผลนั้นมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่วางไว้ในขั้นที่ 2 เป็นขั้นของการวินิจฉัยว่านักเรียนผ่านเกณฑ์ที่วางไว้หรือไม่ ถ้าผ่านเกณฑ์แล้วยอมรับว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีจริยธรรมนั้นแล้ว ถ้ายังไม่ผ่านเกณฑ์ที่ประเมินอาจพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปว่า นักเรียนด้อยในลักษณะใด โดยดูจากพฤติกรรมย่อยในแต่ละตัว พฤติกรรมย่อยใดนักเรียนได้คะแนนน้อยซึ่งบ่งถึงความจำเป็นในการกระตุ้น ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ตื้นจนกระทั่งประพฤติปฏิบัติออกมาให้ปรากฏ

2. การสัมภาษณ์ เป็นเทคนิคที่สามารถใช้เพื่อสอบถาม ถึงพฤติกรรมที่นักเรียนกระทำอยู่นอกชั่วโมงเรียน หรืออยู่ที่บ้าน เช่น การช่วยงานบ้าน การนำเงินหยอดกระป๋องออมสิน ประหยัดการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า ทั้งนี้ครูต้องคำนึงถึงภูมิหลังทางทางครอบครัวของนักเรียนแต่ละคน รวมทั้งการพิจารณาตรวจสอบความเชื่อถือได้ในคำตอบของนักเรียน

3. การประเมินจากเพื่อนหมายถึงให้นักเรียนในชั้นช่วยประเมินพฤติกรรมของนักเรียนคนอื่น ๆ เช่น ใช้เทคนิค “ใครเอ่ย” หรือการสอบถามข้อมูลโดยตรง

4. การตอบแบบสอบถาม เป็นการให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกของตนเอง ในแต่ละข้อความตามมาตราส่วน ซึ่งอาจเป็นมาตราส่วน 3 ระดับ 4 ระดับ หรือ 5 ระดับ ข้อความที่ใช้แสดงความรู้สึกอาจจะเป็นข้อความทางบวกที่แสดงความพึงพอใจ และข้อความทางลบที่แสดงความไม่พึงพอใจต่อวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่ง คำตอบเหล่านั้นจะใช้วิธีการให้คะแนนตามน้ำหนักในแต่ละข้อ

5. การตอบแบบทดสอบวิเคราะห์เนื้อหา แบบทดสอบชนิดนี้ เป็นการตั้งคำถามหรือกำหนดสถานการณ์ให้ตอบคำถาม แล้วนำคำตอบที่ได้ไปวิเคราะห์ว่าอยู่ในขั้นการใช้เหตุผล เชิงจริยธรรมขั้นใด

Kohlberg (1976) ได้สร้างแบบสอบถามชนิดปลายเปิดขึ้นเพื่อรวบรวม ข้อมูลในการศึกษาโดยเล่าเรื่องจากสถานการณ์สมมุติที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนตัว กับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม ให้ผู้ถูกทดสอบฟังก่อนแล้วถามเหตุผลว่าเรื่องอย่างนี้ควรทำ เพราะเหตุผลใด จากนั้นก็นำเอาเหตุผลต่าง ๆ จากคำตอบมาวิเคราะห์ว่าจัดอยู่ในจริยธรรมขั้นใด

6. การประเมินโดยการสร้างสถานการณ์ เป็นการประเมินจริยธรรมโดยการสร้างสถานการณ์ มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเลือกสถานการณ์

การเลือกสถานการณ์เพื่อให้นักเรียนพิจารณาเลือกความรู้สึกหรือความคิดเห็นเชิงจริยธรรม จะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ที่แตกต่างกันและที่ผูกพันกับจริยธรรมนั้น โดยอาศัยหลักของการวิเคราะห์พฤติกรรมมาช่วย

ขั้นที่ 2 การแต่งสถานการณ์

จากสถานการณ์ที่เลือกไว้ในขั้นที่ 1 ต้องนำมาแต่งเติมให้เป็นสถานการณ์ที่บุคคลในสถานการณ์ปฏิบัติคล้ายตามหรือขัดแย้งกับจริยธรรม เพื่อที่จะเกิดแง่มุมที่จะให้นักเรียนพิจารณา และทำให้สถานการณ์ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนบอกถึงความสนใจ ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ และบุคลิกภาพ การใช้ในการรายงานตนเองนั้น ส่วนใหญ่มักจะใช้การทดสอบทางจิตวิทยา การตอบแบบสอบถาม หรือจดบันทึกประจำวัน วิธีการรายงาน ตนเองนี้จะมีไม่ได้รับการยอมรับในกลุ่มของนักปรับพฤติกรรมยุคแรก ๆ เนื่องจากมีปัญหาทางด้านความตรง ความเที่ยง และความแม่นยำของเครื่องมือที่ใช้ในการรายงานตนเอง ดังนั้นจึงควรใช้ร่วมกับวิธีการประเมินแบบอื่น ๆ ด้วย เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น

การรายงานตนเองนี้มักจะใช้ใน ช่วงเริ่มต้น ของการดำเนินการปรับพฤติกรรม ทั้งนี้เพื่อกำหนดขอบเขต และความรุนแรง ของพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ตลอดจนเป็นแนวทางที่จะกำหนดวิธีการดำเนินการปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหานั้น เพราะบางครั้งนักปรับพฤติกรรมพบว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ไม่ใช่เป็นเพราะว่าเขาไม่สามารถแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ หากแต่พวกเขาอาจจะคิดในทางลบ หรือมีความวิตกกังวลเกินกว่าเหตุนั่นเอง ดังนั้นทางแก้ไขไม่ได้อยู่ที่พฤติกรรมโดยตรงแต่จะต้องแก้ไขที่ความคิดของพวกเขามากกว่า เป็นต้น

การรายงานตนเองมีข้อดีอยู่หลายประการ โดยเฉพาะประหยัด ครอบคลุม ด้านต่าง ๆ ที่ต้องการจะประเมิน ใช้ร่วมกับการประเมินแบบโดยตรงได้ แต่ก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ทั้งนี้เพราะการประเมินโดยใช้การรายงานตนเองอาจได้รับผลกระทบจากการบิดเบือนข้อมูลของผู้ตอบ ความปรารถนาของสังคม และความคาดหวังของผู้ตอบแบบรายงานตนเอง นอกจากนี้สิ่งที่ได้จากการประเมินนั้น

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการประเมินพฤติกรรมจริยธรรมสามารถดำเนินการได้อย่างหลากหลาย อาจใช้แบบประเมินความรู้ แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมซึ่งเป็นแบบวัดที่นักศึกษารายงานตนเอง ร่วมกับการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมจริยธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเที่ยงตรงมากขึ้น การใช้แบบประเมินความรู้ แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรม วัดความรู้ ความคิด อารมณ์และความรู้สึก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของบุคคลไม่สามารถสังเกตเห็นได้ (Covert Behaviors) และใช้แบบสังเกตและบันทึกพฤติกรรมจริยธรรมกับ พฤติกรรมที่สามารถสังเกต และวัดได้โดยตรง (Overt Behaviors)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมทางปัญญา และการพัฒนาจริยธรรมด้านต่าง ๆ มีดังนี้

สุวรรณ อร่ามเมธาพงศา (2531: 5-7) ได้ทำการศึกษาปัญหาทางวินัยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในทัศนะของนักเรียนโดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเห็นของนักเรียนที่มีต่อระเบียบโรงเรียน ความเหมาะสมของระเบียบ การแต่งกาย และระเบียบความประพฤติของนักเรียน การลงโทษนักเรียนที่ประพฤติผิดระเบียบของโรงเรียน และความบกพร่องทางวินัยของนักเรียน แยกตามเพศ ชนิด โรงเรียน ระดับชั้น และสังกัดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน 500 คน กำลังเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนรัฐบาล ในจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 16 โรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงในชั้น ม.ศ.2 และม.ศ.3 ของโรงเรียนชาย โรงเรียนหญิง และโรงเรียนสหศึกษา ทั้งโรงเรียนราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาล มีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของนักเรียนที่มีต่อระเบียบโรงเรียนแตกต่างกัน

ระพิน ชูชื่น (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 123 รูป ในด้านการสั่งสอนอบรม การสนับสนุนกิจกรรม การให้คำแนะนำ และการสื่อสารระหว่าง

ทิมมพร สุภาพ (2535: บทคัดย่อ) ทำการวิเคราะห์กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะทางจริยธรรมส่วนใหญ่ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ และความเมตตากรุณา ในการวิเคราะห์กิจกรรมที่นักเรียนจัดขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีการจัดกิจกรรม 2 ประเภท ซึ่งแต่ละกิจกรรมก่อให้เกิดคุณลักษณะทางจริยธรรม ดังนี้ กิจกรรมบังคับก่อให้เกิดความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนักเรียน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความใฝ่รู้

สัณห์พัฒน์ อรุณธารี (2535) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัยเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนทุกแห่งมีเป้าหมายมุ่งให้เด็กได้ฝึกความมีวินัยตามพัฒนาการและความพร้อมของเด็กในแต่ละวัย และมีนโยบายให้เด็กปฏิบัติเคร่งครัดปานกลาง การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมใช้วิธีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาดและมีระเบียบ การส่งเสริมและสนับสนุนครูอนุบาลในการจัดกิจกรรมใช้วิธีการร่วมปรึกษาหารือ และติดตามผลการแก้ปัญหา ลักษณะการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัย พบว่าส่วนมากครูอนุบาลใช้กิจกรรมการสนทนา รองลงมาคือให้เด็กฝึกปฏิบัติจริง เล่นิทาน สาธิต และร้องเพลง ตามลำดับ ปัญหาในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัย ในด้านการบริหาร ผู้บริหารไม่สามารถติดตามและประเมินผลงานตามแผนหรือโครงการจัดกิจกรรมได้ และครูอนุบาลไม่สามารถดำเนินการตามแผนหรือโครงการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัย ด้านอุปกรณ์และสถานที่ ผู้บริหารและครูอนุบาลมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการจัด

อ้อยทิพย์ ทองดี (2537) ได้ทำการศึกษาผลของการพัฒนาจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านโคกวิทยา อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2536 จำนวน 24 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 12 คน และกลุ่มควบคุม 12 คน กลุ่มทดลองได้เข้าร่วม กิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัย พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความ รับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรม (กลุ่มทดลอง) มีจริยธรรมด้าน ความรับผิดชอบสูงกว่า นักเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ (กลุ่ม ควบคุม) อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

พัชรา บุญเล่า (2538) ได้ทำการศึกษาผลของการเข้าค่ายจริยธรรม พร้อม ทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1,2,3 โรงเรียน เลยกิตติวิทยาคม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ปีการศึกษา 2538 ซึ่งมีคะแนนจริยธรรมสูง กลาง และต่ำ ซึ่งสมัครเข้ารับการทดลอง จำนวน 54 คน ใช้เวลาทดลอง 7 วัน เครื่องมือที่ใช้ใน การวิจัยได้แก่ โปรแกรมการเข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม จำนวน 7 โปรแกรม และแบบสอบถามวัดจริยธรรมวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าที่ (t-test) ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ นักเรียนที่เข้าค่ายจริยธรรม พร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มภายหลังการทดลอง 1 สัปดาห์ 1 เดือน และ 3 เดือน มีจริยธรรมแตกต่างจากการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาที่คะแนนจริยธรรมพบว่า นักเรียนที่เข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งให้ คำปรึกษาแบบกลุ่ม ทั้งกลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต่ำ มีคะแนนจริยธรรมเพิ่มขึ้นทั้ง 6 ด้าน หลังจากการทดลอง 1 สัปดาห์ 1 เดือน และ 3 เดือน ทั้ง 3 กลุ่ม

ดวงแก้ว คงเพชรศักดิ์ (2539) ทำการศึกษา “ผลการใช้กลุ่มฝึกอบรมที่มี ต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4” โรงเรียนบ้านธารทหาร อำเภอ หนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ปีการศึกษา 2538 จำนวน 36 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 18 คน และกลุ่มควบคุม 18 คน กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้เวลา

ศศิธร ดีเหมาะ (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โรงเรียนวัดหลวงสิริบูรณาราม อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ปีการศึกษา 2538 จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน และกลุ่มควบคุม 10 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำกลุ่ม สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที รวม 5 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนตามปกติ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความมีวินัยในตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมจิตต์ สุวรรณวงศ์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดสภาพการณ์เสริมความคิดเชิงคุณธรรมสังคมตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายการจัดสภาพการณ์เสริมความคิดเชิงคุณธรรมสังคมตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า การใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพโดยครูใช้คำถามเพื่อให้เด็กสะท้อนความรู้สึกและปัญหาของตนเอง ช่วยให้เด็กคิดหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้เป็นพฤติกรรมที่จะไม่สร้างปัญหาแก่ตนเองและผู้อื่น ผู้วิจัยพบว่า การใช้การสื่อสารวิธีนี้กับเด็กที่ควบคุมตัวเองได้สูงสามารถพัฒนาวินัยในตนเองมากกว่าเด็กที่ควบคุมตัวเองได้ต่ำ และการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการพัฒนาการสอนอย่างเป็นระบบต่อเนื่องของผู้วิจัยในฐานะครู เริ่มจากการไตร่ตรองแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ จนเกิดความชัดเจน ดำเนินการสอนและสะท้อนการสอนโดยปรับได้ตามความเชื่อที่เกิดจากความเข้าใจในแนวคิดนั้น ช่วยให้ผู้วิจัยพัฒนาความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของเด็ก มีทักษะในการปรับการดำเนินการสอน ทำให้ผู้วิจัยใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้เด็กได้รับผลตามธรรมชาติจากพฤติกรรมที่เด็กกระทำและผลที่สัมพันธ์และสมเหตุสมผลอย่างต่อเนื่องได้เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาวินัยในตนเอง

วัลลภา จันทรเพ็ญ (2544) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา และนำไปใช้กับนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา ช่างอุตสาหกรรมในกลุ่มทดลองที่ได้รับการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญากับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการพัฒนาจากการจัดกิจกรรมตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมพัฒนาขึ้นตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา มีการดำเนินกิจกรรมของเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเสัฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล การดำเนินกิจกรรมในระยะทดลอง มีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการจัดการความคิดความเข้าใจ และทักษะการคิดเพื่อควบคุมตนเอง ด้วยเทคนิคการปรับพฤติกรรมทางปัญญา การเขียนโครงการช่วยเพื่อน การชักจูงซ้ำ การให้ข้อมูลป้อนกลับและเสริมแรงทางบวก

2. ผลของการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ปรากฏว่า 1) นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม ในระยะเสัฐาน ระยะทดลอง และระยะติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) นักศึกษากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม แตกต่างจากนักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมทางปัญญา และการพัฒนา จริยธรรมด้านต่าง ๆ มีดังนี้

Broden และคนอื่น ๆ (1970: 349) ได้ศึกษาผลของการใช้แรงเสริม ในการปรับพฤติกรรมตั้งใจเรียนและปฏิบัติตามระเบียบของห้องเรียนกับนักเรียนพิเศษ เกรด 7-8 จำนวน 13 คน ที่มีปัญหาเรื่องการพูด การอ่าน และพฤติกรรมดื้อรั้นไม่ฟัง ครูไม่สนใจ การเรียน ไม่ทำงานที่ครูมอบหมาย ผลการวิจัยพบว่า การใช้แรงเสริมทางสังคมด้วยการชมเชย สามารถปรับพฤติกรรมตั้งใจเรียนและปฏิบัติตามระเบียบวินัยของห้องเรียนของนักเรียนพิเศษให้ดีขึ้นได้

Wiggins (1971) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง พบว่าผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงมีความรับผิดชอบมาก มีความวิตกกังวลน้อย มีความ อุดทน มีเหตุผลของตนเอง

Ayllon และ Roberts (1974: 71-76) ได้ศึกษาการลดปัญหา
 ระเบียบวินัยในชั้นเรียนและให้สนใจแสดงพฤติกรรมสนใจเรียนมากขึ้น โดยการเสริมแรง
 พฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบวินัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 5 ที่มีพฤติกรรมความไม่มี
 ระเบียบวินัยในชั้นเรียนโดยมักก่อวุ่นชั้นเรียนในขณะที่ครูให้อ่าน ผลการวิจัยพบว่าการเสริมแรง
 ด้วยระเบียบวินัยสามารถลดพฤติกรรมก่อวุ่นชั้นเรียนและเพิ่มพฤติกรรมการอ่านด้วย

Neyer (1998) ได้ศึกษาผลกระทบของการสอนเรื่องความเมตตาและ
 กรุณา(Love and Compassion) โดยใช้โปรแกรมการสอนหรือให้การศึกษาแก่วัยรุ่น
 ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสัตว์เสมือนกับการปฏิบัติต่อ
 มนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ผู้ที่เข้ารับการทดลองยังได้เสนอให้นำเทคนิคนำไปใช้
 เพื่อลดความรุนแรง และเพิ่มความตระหนักรู้และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
 พบว่า รูปแบบการสอนหรือโปรแกรมการสอน รูปแบบการอบรม ที่สร้างขึ้นตามแนวทางการ
 พัฒนารูปแบบการพัฒนาจริยธรรม สามารถช่วยพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียนระดับต่างๆ ได้เป็น
 อย่างดี โดยมีผู้วิจัยหรือครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและคอยให้ความช่วยเหลือ
 แนะนำ และเป็นตัวอย่างที่ดี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ที่ต้องการพัฒนา ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมของครูและนักศึกษาศาขาศาสตร์
2. สัมภาษณ์ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัด ของครู และกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์
3. สสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และนักศึกษาศาขาศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่พึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ตามแนวพุทธวิธี คือ หลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา โดยดำเนินการดังนี้

1. นำประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและจัดอันดับพฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา เป็นแนวในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม
2. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรม รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม และการวัดผลประเมินผลจริยธรรม
3. กำหนดกรอบของรูปแบบการจัดกิจกรรมตามหลักพุทธวิธี คือ การสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา เพื่อพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
4. กำหนดองค์ประกอบ และรายละเอียดของรูปแบบการจัดกิจกรรม
5. จัดทำเอกสารประกอบรูปแบบการจัดกิจกรรม
6. ประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรม เอกสารประกอบรูปแบบการจัดกิจกรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบรูปแบบกิจกรรมและเอกสารประกอบรูปแบบการจัดกิจกรรม ประกอบด้วย

รศ.เป็รื่อง จันดา	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
รศ.ดร.สุลัดดา ลอยฟ้า	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.พนมพร จินดาสมุทร	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.วัลลภา จันท์เพ็ญ	อาจารย์ 3 วิทยาลัยเทคนิคโพธาราม จังหวัดราชบุรี
ผศ.ดร. ประยูร บุญใช้	ประธานสาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

7. แก้ไขปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมและเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรม เป็นแบบวัดที่นักศึกษาเป็นผู้ประเมินตนเอง ลักษณะเป็นแบบรายงานตนเอง ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ให้ นักศึกษาประเมินตนเองว่าได้ทำพฤติกรรมเหล่านั้นในระดับใด จากมาตรวัด 5 ระดับ คือ ทำ ทุกครั้ง ทำบ่อยครั้ง ทำพอ ๆ กับไม่ทำ ทำน้อยครั้ง และไม่ทำเลย การตรวจผลการตอบให้ คะแนนเป็น 5, 4, 3, 2, และ 1 คะแนน ในข้อที่เป็นพฤติกรรมทางบวก และถ้าเป็น พฤติกรรมทางลบ ให้คะแนนเป็น 1, 2, 3, 4, และ 5 คะแนน ตามลำดับ (วัลลภา จันท์เพ็ญ, 2544 : 152) แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรม จำแนกเป็น 3 แบบคือ แบบวัด พฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ด้านความรับผิดชอบ และด้านความมีวินัยใน ตนเอง

2. แบบบันทึกพฤติกรรมจริยธรรม เป็นแบบให้นักศึกษาบันทึกพฤติกรรม ของตนเองเป็นเชิงพรรณนา ตามแบบบันทึก ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ขณะร่วมกิจกรรมและ หลังการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย

รศ.อาภรณ์รัตน์ สารทัศนันทน์ รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ผศ.ดร.สุกิจ สุวรรณชัยรบ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.สำราญ กำจัดภัย	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร. ภูมิพงษ์ จอมหงษ์พิพัฒน์	อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผศ.ดร.ประยูร บุญใช้	ประธานสาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

1. แบบแผนการทดลอง เป็นวิธีการวิจัยแบบ randomized control-group pretest-posttest design

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2549 จำนวน 5 หมู่เรียน รวม 217 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างการวิจัย เป็นนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2549 โดยการสุ่มแบบ cluster random sampling ได้ 2 หมู่เรียน และสุ่มอีกรอบ เพื่อให้ได้กลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม ซึ่งเป็นนักศึกษาโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม คือนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย

3. วิธีการดำเนินการทดลองและขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยมีระยะการดำเนินงาน 3 ระยะ คือ

3.1 ระยะเสัฐาน เป็นระยะที่เก็บรวบรวมข้อมูลเสัฐานของกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 2 กลุ่ม โดยให้นักศึกษาตอบแบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมก่อนเข้าสู่การทดลองและให้นักศึกษาเขียนคุณลักษณะซึ่งแสดงถึงพฤติกรรมจริยธรรมของตัวเอง

3.2 ระยะทดลอง การดำเนินการในระยะทดลอง ดำเนินการโดย

3.2.1 ดำเนินการทดลอง ดังนี้

1. นักศึกษากลุ่มทดลองได้รับการพัฒนาจริยธรรมตามรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ดำเนินการ 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เข้าร่วมกิจกรรมอบรมปฏิบัติการต่อเนื่องใช้เวลา 3 วัน วันละ 8 ชั่วโมง (8.30-16.30 น.)

ระยะที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมซึ่งจัดรายสัปดาห์
รวม 4 สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง

2. นักศึกษากลุ่มควบคุม เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาตาม
แผนการพัฒนานักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต และกิจกรรมนักศึกษาของกองพัฒนา
นักศึกษาตามปกติ

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะทดลอง สำหรับทั้งกลุ่มทดลอง
และกลุ่มควบคุม ดำเนินการดังนี้

1. นักศึกษาตอบแบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมในสัปดาห์ที่ 4
ของระยะทดลอง

2. นักศึกษำบันทึกพฤติกรรมจริยธรรมของตนเองทุกสัปดาห์
หลังจากร่วม กิจกรรมอบรมปฏิบัติการต่อเนื่อง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลานาน 4 สัปดาห์

3.2.3 ระยะติดตามผล เป็นระยะการติดตามผลพฤติกรรมจริยธรรม
ของนักศึกษาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ กำหนดให้นักศึกษาตอบแบบประเมินพฤติกรรม
จริยธรรมในสัปดาห์ที่ 2 หลังการทดลอง และเขียนบันทึกความก้าวหน้าของพฤติกรรม
จริยธรรมเป็นการศึกษาความคงอยู่ของพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลังจากการเข้าร่วม
กิจกรรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาทั้งกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม
และไม่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม โดยใช้สถิติพื้นฐาน คำนวณหา
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการวัดพฤติกรรมจริยธรรมแต่
ละครั้ง

4.2 วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมของ
นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมและนักศึกษาที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรม โดยการทดสอบ
t-test แบบ independent

4.3 วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม
ของนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมก่อนและหลังการเข้าร่วม
กิจกรรม โดยการทดสอบ t-test แบบ dependent

4.4 วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม
ของนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมหลังการร่วมกิจกรรม
และระยะติดตามผล (หลังร่วมกิจกรรม 2 สัปดาห์) เพื่อประเมินความคงทนของพฤติกรรม
จริยธรรม โดยการทดสอบ t-test แบบ dependent

4.5 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากบันทึกพฤติกรรมจริยธรรมซึ่ง
นักศึกษา เป็นผู้บันทึก แล้วสรุปบรรยายเป็นเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ผู้วิจัยนำเสนอผลการพัฒนาแบบกิจกรรม และผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยการวิจัยแบบ randomized control group pretest - posttest design

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

ผลการพัฒนาแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตร์ บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) เป็นรูปแบบกิจกรรมตามหลักพุทธวิธี คือ การสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการและแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา ประกอบด้วย

1. รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม

ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ระยะเสั้่นฐาน เป็นกิจกรรมแรกพบ สำรวัจพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา และวัดพฤติกรรมจริยธรรม 3 ด้าน

1.2 ระยะทดลอง จัดเป็นกิจกรรม 2 ระยะ คือ

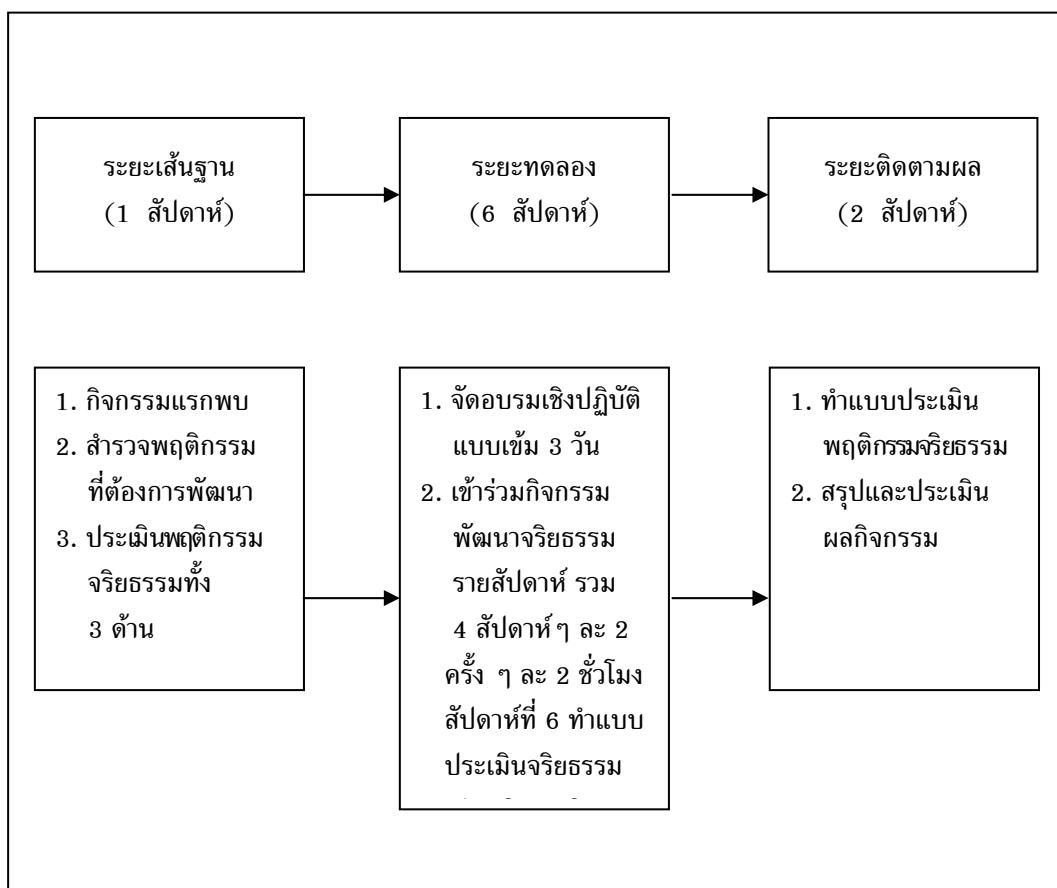
1.2.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบเข้ม 3 วัน

1.2.2 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมรายสัปดาห์ รวม 4 สัปดาห์

สัปดาห์ละ 2 ครั้งๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง สัปดาห์ที่ 6 ทำแบบประเมิน พฤติกรรมจริยธรรม

1.3 ระยะติดตามผล เป็นระยะการติดตามผลการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ นักศึกษาตอบแบบประเมินพฤติกรรมจริยธรรมในสัปดาห์ที่ 2 หลังการทดลอง

รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) สามารถแสดงได้ดังแผนภูมิ

ภาพประกอบ 5 รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

2. รายละเอียดของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม

กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น กำหนดรายละเอียดของกิจกรรมตามระยะต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ระยะเสัฐาน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมแรกพบ เป็นการแนะนำตัว ทำความรู้จักกันระหว่างผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ที่จะดำเนินกิจกรรมกับนักศึกษา และนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เกิดความคุ้นเคยกัน และเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้ นักศึกษากล้าที่จะอภิปราย และนำเสนอ โดยกลุ่มทดลองเป็นนักศึกษากลุ่มที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการสอน ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นนักศึกษากลุ่มที่ผู้วิจัยทำการสอนในภาคเรียนที่ 1/2549

2. ประเมินพฤติกรรมจริยธรรม โดยให้นักศึกษาตอบแบบประเมินจริยธรรม

2.2 ระยะทดลอง เป็นระยะที่นักศึกษากลุ่มทดลองเข้ารับการอบรมปฏิบัติการ และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม ดำเนินการเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 นักศึกษาเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาจริยธรรมแบบเข้มข้นใช้เวลา 3 วัน โดยในแต่ละวันมีกิจกรรมดังนี้

วันที่ 1 ของการอบรม

1. ลงทะเบียนรับเอกสาร
2. สวดมนต์ไหว้พระ ฟังสมาธิ
3. เปิดการอบรม
4. ปฐมนิเทศ ชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการฝึกอบรม
5. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (ความเป็นกัลยาณมิตร)

6. วิเคราะห์พฤติกรรมจริยธรรมของตัวแบบด้านความรับผิดชอบ
และความมีวินัย
7. ได้รับความรู้และสาระนำไปสู่การปรับพฤติกรรมจากการศึกษาเอกสาร
ฟังการบรรยายของวิทยากร
8. อภิปรายตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
และทำความเข้าใจ
9. บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

วันที่ 2 ของการอบรม

1. สวดมนต์ไหว้พระ และฝึกสมาธิ
2. ได้รับความรู้และสาระนำไปสู่การปรับพฤติกรรม จากการศึกษา
เอกสารและฟังการบรรยายของวิทยากร
3. วิเคราะห์กรณีศึกษาด้านความเมตตากรุณา
4. สรุปพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และนำไปสู่การปรับพฤติกรรม
จริยธรรม
5. ฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการแบบต่าง ๆ
6. สรุปผลแนวทางการแยกแยะพฤติกรรมจริยธรรม
7. บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

วันที่ 3 ของการอบรม

1. สวดมนต์ไหว้พระ และฝึกสมาธิ
2. วิเคราะห์ธรรมสำหรับครู
3. ได้รับความรู้และสาระนำไปสู่การปรับพฤติกรรม จากการศึกษา
เอกสารและฟังการบรรยายของวิทยากร
4. วิเคราะห์ตัวแบบพฤติกรรมจากกรณีตัวอย่างของครูลักษณะต่าง ๆ
5. นำเสนอตัวแบบพฤติกรรมจริยธรรมของครูที่พึงประสงค์
6. ประเมินผลการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา โดยการสะท้อน
ผลการพัฒนาจริยธรรม
7. บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

ช่วงที่ 2 ฝึกการปรับพฤติกรรมจริยธรรมเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยแต่ละครั้งมีการจัดกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมครั้งที่ 1-2 วิเคราะห์พฤติกรรมตนเอง โดยนักศึกษานำเสนอ พฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องปรับและพัฒนา และแนวทางในการพัฒนา

กิจกรรมครั้งที่ 3-4 นำเสนอความก้าวหน้าของตนเองจากการปรับ และพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมที่นำเสนอจากครั้งที่ 1

กิจกรรมครั้งที่ 5-6 ศึกษาต้นแบบพฤติกรรมจริยธรรมจากสื่อและ กรณีตัวอย่าง และวิเคราะห์ที่นำมาเป็นต้นแบบของการพัฒนาจริยธรรม

กิจกรรมครั้งที่ 7-8 นำเสนอผลของการพัฒนาจริยธรรม ตามแนวทาง ที่นำเสนอจากการวิเคราะห์ตัวแบบในครั้งที่ 5-6 สรุปผลที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา จริยธรรม ช่วงสุดท้ายของครั้งที่ 8 ให้ตอบแบบประเมินพฤติกรรมจริยธรรม และประเมิน รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่ม ทดลองระยะเสันฐาน และระยะหลังการทดลอง

1.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม หลังการทดลอง โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

1.3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม ของกลุ่มทดลองหลังการทดลองและระยะติดตามผล

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

โดยนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตาราง 1 ผลของการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มทดลอง ระยะเส้นฐาน (ก่อนการอบรม) และหลังการทดลอง

พฤติกรรมจริยธรรม	N	ระยะเส้นฐาน		หลังการทดลอง		ค่า t
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านความเมตตากรุณา	26	3.16	.37	3.43	.47	2.48*
ด้านความมีระเบียบวินัย	26	2.88	.52	3.00	.21	.67
ด้านความรับผิดชอบ	26	3.03	.21	3.12	.20	2.34*
รวม	26	3.05	.26	3.15	.24	1.94*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

$$t_{25, .05} = 1.71$$

$$t_{25, .01} = 2.49$$

จากตาราง 1 จะเห็นว่าพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลอง ระยะเส้นฐาน ซึ่งเป็นระยะก่อนการอบรมแบบเข้ม และหลังการทดลองโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่หลังการอบรมโดยใช้รูปแบบการพัฒนา จริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าระยะเส้นฐานและเมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมด้านเมตตากรุณา และด้านความรับผิดชอบมี คะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังการอบรมสูงกว่าระยะเส้นฐาน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านความมีระเบียบวินัยนั้นไม่แตกต่างกัน

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังการทดลอง โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมจริยธรรม	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม			ค่า t
	N	$\bar{X}$	S.D.	N	$\bar{X}$	S.D.	
ด้านความเมตตากรุณา	26	3.42	.47	27	3.37	.32	.41
ด้านความมีระเบียบวินัย	26	2.88	.21	27	2.85	.18	.52
ด้านความรับผิดชอบ	26	3.12	.20	27	3.11	.24	.18
รวม	26	3.15	.24	27	3.11	.21	.58

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

$$t_{51, .05} = 1.68$$

$$t_{51, .01} = 2.40$$

จากตาราง 2 จะเห็นว่าพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลองไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมเล็กน้อย ทั้งโดยรวมและรายด้าน

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มทดลองหลังการทดลอง และระยะติดตามผล

พฤติกรรมจริยธรรม	N	หลังการทดลอง		ระยะติดตามผล		ค่า t
		$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
ด้านความเมตตากรุณา	26	3.42	0.47	3.64	0.43	1.72*
ด้านความมีระเบียบวินัย	26	2.88	0.21	2.98	0.42	1.16
ด้านความรับผิดชอบ	26	3.12	0.20	3.42	0.91	1.80*
รวม	26	3.15	0.23	3.35	0.48	2.32

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

$$t_{25, .05} = 1.71$$

$$t_{25, .01} = 2.49$$

จากตาราง 3 จะเห็นว่าพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยที่พฤติกรรม จริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าหลังทดลอง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านความเมตตากรุณาและด้านความรับผิดชอบ พฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าหลังการทดลอง แสดงว่าพฤติกรรมจริยธรรมมีความคงทนและมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกด้าน

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากแบบบันทึกพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นผลการเรียนรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ สามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

2.1 ผลการเรียนรู้จากการอบรม

นักศึกษาบันทึกผลการเรียนรู้ สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

2.1.1 ความสำคัญของจริยธรรมกับความเป็นครู

“ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญของจริยธรรมกับความเป็นครูถึงแม้เรา จะมีความรู้มาก แต่ถ้าเราไม่มีคุณธรรม ก็อาจทำให้ชีวิตของเราขาดความสมบูรณ์ อาจจะถูกเป็นเหยื่อของอบายมุขต่าง ๆ และสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย หรือ แม้เราจะมี คุณธรรมสูงแต่ความรู้เราไม่มีก็เหมือนกัน อาจจะถูกเป็นเหยื่อของคนฉลาดกว่า ฉะนั้นความรู้และคุณธรรมต้องคู่กันไปคือต้องมีความรู้และคุณธรรม”

(อรจริยา นนตระกูลตร)

“ครูคือผู้นำทางจิตวิญญาณ คุณสมบัติของผู้เป็นครูประกอบด้วย

1. มีความเมตตากรุณาอย่างแท้จริง
2. ความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ตลอดชีวิต
3. มีความซื่อตรงต่ออุดมคติของความเป็นครู
4. อุดมและเสียสละไม่เห็นแก่ตัว
5. เป็นเหมือนประภาคารหรือดวงประทีปของศิษย์
6. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์”

(ทิพารัตน์ ร่มเกษ)

“กัลยาณมิตรธรรมของครู คุณธรรมของผู้เป็นครู ครูไม่ใช่ว่า จะมีหน้าที่การสอนเพียงอย่างเดียวจะต้องมีคุณธรรม จริยธรรม ความเมตตา และจริยธรรมของครูซึ่งเป็นกัลยาณมิตรธรรมมีอยู่ 7 ประการ คือ เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่เจริญใจ บอกกล่าวตักเตือน มีความอดทน สอนเรื่องยาก ให้เป็นเรื่องง่าย และไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่ไม่ดี

ครูตัวอย่างที่เสียสละทุกอย่างเพื่อการศึกษาและมีความรัก ความเมตตา และการพัฒนาในการเรียนรู้ที่ดีของเด็ก ในทางตรงกันข้าม ครูบางคนกลับมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความซื่อสัตย์ การปฏิบัติงาน การสอนเพียงแค่วันไปวันวันเท่านั้น จึงทำให้เด็กด้อยคุณภาพ

เรียนรู้เรื่อง“ครูคือผู้สร้างโลก”ครูคือผู้นำของสรรพสิ่งทั้งหลาย เมื่อก่อนครูคือผู้ให้ ปัจจุบันครูมีความสำคัญมากไม่ว่าจะทำอะไรหรือมีเหตุการณ์ ใดๆครูจะเข้ามาเกี่ยวข้องตลอด ครูเป็นที่หล่อหลอมและเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับเด็ก มีการให้และเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์สุขของส่วนรวมมากกว่าของตน”

(สาวิตรี สูงสังเขตร์)

“คุณธรรมของครู ควรจะนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การเป็น แบบอย่างที่ดี มีระเบียบวินัย สร้างระเบียบวินัย”

(ปณิดา หัสนิสัย)

“กัลยาณมิตรธรรมของครู : คุณธรรมของความเป็นครูผู้เป็นครูควรสอนด้วยความตั้งใจช่วยขัดเกลา และอบรมให้นักเรียนมีความสามารถ มีความประพฤติดี และช่วยแนะนำให้ทำงานด้วยความอดทน โดยมีความปรารถนาดีต่อศิษย์ ช่วยอบรมปมนิสัยและขัดเกลาให้มีความอดทน มีความรักจากตัวครูให้แก่ศิษย์”

(ลำไพโร ลาแสน)

“ได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวทางจริยธรรมความมีระเบียบ วินัย และจริยธรรมกับความรับผิดชอบ ทำให้เราทราบถึงคุณลักษณะของการเป็นครู อาทิ เช่น กัลยาณมิตรธรรม คุณธรรมของครู 7 ข้อที่ควรพึงกระทำต่อนักเรียน และยังได้ทราบถึงมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพจากราชกิจจานุเบกษา”

(กฤษฎา วรณโชคติริ)

“การอบรมครั้งนี้ทำให้ได้รับความรู้ในสิ่งต่างๆ ที่เข้าอบรมก็คือการมีวินัยในตัวเองและอาชีพของครู ได้ความร่วมมือกันคือการทำงานเป็นกลุ่มและได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นเรื่องคุณธรรมในอาชีพครู”

(ธีระยุทธ หมูมี)

2.1.2 การมีความรู้คู่คุณธรรม

“ได้เรียนรู้ถึงความรู้คู่คุณธรรมก็คือถึงเราจะมีความรู้มากแต่ไม่มีคุณธรรมเวลาทำอะไรที่ไม่มีคุณธรรมก็ไม่สำเร็จผล หรืออีกอย่างถ้ามีคุณธรรมมากแต่มีความรู้น้อย ต้องตกเป็นเหยื่อคนที่มีความรู้มาก ดังนั้นคนเราก็น่าจะมีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป เวลาทำอะไรก็สำเร็จผล”

(ศุภลักษณ์ ยืนยง)

“ความรู้คู่คุณธรรม คนเราเกิดมาเมื่อมีความรู้มากมาย แต่ถ้าไม่มีคุณธรรมก็ไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์”

(ราตรี วงศ์วิชุด)

“ความรู้ต้องคู่คุณธรรม ถึงแม้ว่าจะมีความรู้มาก แต่ถ้าคุณธรรมต่ำอาจประพฤติตนไม่ดี เอาเปรียบผู้อื่น และคนที่มีความรู้สูงแต่มีความรู้ต่ำอาจถูกคนที่มีความรู้มากเอาเปรียบ ดังนั้น เราจึงจะต้องมีความรู้เท่าทัน และต้องมีคุณธรรม

ควบคู่ไปด้วย”

(ธัญลักษณ์ หัสตรา)

“จากการได้ฟังคำบรรยายได้รับความรู้ในเรื่อง ความรู้ต้องคู่คุณธรรม ถ้ามีความรู้อย่างเดียวก็คงใช้ชีวิตร่วมกับสังคมอย่างสงบสุขไม่ได้ ฉะนั้น ต้องมีคุณธรรมควบคู่ไปด้วย ในทุกวันนี้ที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับสังคมไทยก็คือ มีความรู้ท่วมหัวแต่เอาตัวไม่รอด”

(พงษ์ศักดิ์ อ่อนสุระทุม)

“ในวันนี้ก็ได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมกับมนุษย์ว่า คนที่มีความรู้มาก หากไม่มีคุณธรรมก็สามารถที่จะทำสิ่งที่ไม่ดี ทำให้คนอื่นเดือดร้อน และถ้าคุณธรรมมีมากแต่ไม่มีความรู้ก็อาจตกเป็นเหยื่อของคนเลวได้ แต่ถ้ามีทั้งความรู้ทั้งคุณธรรมก็จะทำให้พัฒนาตนเป็นคนดีได้”

(อาริษา ผิวขำ)

“ทำให้เรามีสติมากขึ้นภายในเวลาอันสั้น ทำให้เรารู้ว่าการมีความรู้และคุณธรรมว่าคืออะไร และควรทำตัวอย่างไรให้ถูกต้องกับการที่เราจะได้เป็นครูในอนาคตว่าจะนำไปปฏิบัติอย่างไร จึงจะเป็นแม่แบบที่ดีเป็นแม่แบบที่มีความรู้มากและคุณธรรมสูง”

(วิไลลักษณ์ ทาเทพ)

2.1.3 ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทย

“เรียนรู้จากข่าวจากหนังสือพิมพ์ โดยร่วมกันวิเคราะห์ที่จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความรุนแรงทางสังคม นิสัย/พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มีการฆาตกรรม การคอร์รัปชัน และปัญหาการเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่ครูพันธุ์ใหม่ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม จึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เจริญได้”

(ณิศรา พาชนิด)

“ปัญหาเกี่ยวกับประเทศไทย เกี่ยวกับสังคมในปัจจุบัน

- วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทย
- ปัญหาการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย
- ความรุนแรงของสังคม ฆาตกรรม คอร์รัปชัน ชโมย
- นิสัย / พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์
- การดื่มเหล้าของนักศึกษาขอพิจารณา
- ปัญหาเรื่องการเมือง การสร้างกระแสทางการเมือง”

(ศุภลักษณ์ ยืนยง)

2.2 พฤติกรรมและคุณลักษณะที่ได้รับการพัฒนา

นักศึกษาได้เขียนสรุปพฤติกรรมและคุณลักษณะที่ได้รับการพัฒนาจากการอบรมดังนี้

2.2.1 ด้านความเมตตากรุณา

“มีความรักใคร่ มีความสงสาร เสียสละไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือคนอื่น มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง”

(วิไลลักษณ์ ทาเทพ)

“ชอบช่วยเหลือเพื่อน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ให้เพื่อนยืมเงินเป็นค่ารถกลับบ้าน เป็นคนโอบอ้อมอารี”

(ลินดา สาริกา)

“เมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ช่วยเหลือเพื่อน เมื่อเพื่อนขอร้องไห้คำปรึกษา”

(ลำไพโร ลาแสน)

“ช่วยเหลือเพื่อน เช่น ให้ยืมเงิน ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เพื่อน รู้จักเคารพพ่อแม่ ครูอาจารย์ รู้จักกล่าวคำขอบคุณแก่ผู้อื่น รู้จักให้อภัย”

(ศุภลักษณ์ ยืนยง)

“เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่น ซื่อสัตย์ เห็นคนอื่นเป็นทุกข์แล้วสงสาร แบ่งปันสิ่งของให้คนรอบข้าง”

(อาริษา ผิวซ่า)

“ความเมตตากรุณาสามารถแสดงออกได้ทางกาย วาจา ใจ กรุณาคือ ความสงสาร คิดจะช่วยเหลือผู้ได้รับความทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์ ความเมตตา นับเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลกให้มีความสุข มีความรักความสามัคคี ทำให้ประชาชนชาวโลกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

(ธัญลักษณ์ หัสตรา)

“การแสดงความโกรธ ไม่ดีต่อตัวเราและคนรอบข้าง โกรธคนอื่นเท่ากับการทำร้ายตัวเอง ความสงบชนะใจตัวเองและผู้อื่น การมีความเมตตา ทำให้หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข เป็นที่รักใคร่ของคนหมู่มาก ทั้งมนุษย์และอมนุษย์ รวมทั้ง เทพเจ้าทั้งหลายย่อมอภิบาลรักษาและทำให้มีสิริหน้าสดชื่น แจ่มใส

เมตตา คือ ปราบณาให้ผู้อื่นมีความสุข
 กรุณา คือ ปราบณาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์
 การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทานทั้งปวง”

(ฉิศรา พาชนิต)

2.2.2 ด้านความมีระเบียบวินัย

“เป็นคนมีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ประหยัด ซื่อสัตย์ ชยันหมั่นเพียร”

(ศรทอง วงศ์จันดี)

“การแต่งกายเรียบร้อย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ”

(ธีรยุทธ หม่อม)

“ตื่นเช้าเวลาที่มีเรียน ทำงานเสร็จทันเวลา ไม่ผัดนัด จริงใจ รักษากฎจราจร”

(ปราณี พรหมดีราช)

“ตื่นแต่เช้า เข้าเรียนทันเวลา ส่งงานตรงเวลา แต่งกายเรียบร้อย”

(ลำไพโร ลาแสน)

“ไม่ใช่เกียจเป็นคนขยันมากขึ้น รู้จักหน้าที่ของตนเอง ไม่เห็นแก่ตัว
 มีการตั้งกฎเกณฑ์ให้ตนเอง แบ่งเวลาให้เป็น”

(ปณิดา หัสนิสัย)

“การตรงต่อเวลา รู้จักเคารพกฎระเบียบในสังคม อดทน ต่อสู้กับ
 อุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต รู้จักหน้าที่ของตนเอง ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว”

(ลินดา สาริกา)

“ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การเคารพในกฎระเบียบต่าง ๆ
 รู้จักรับผิดชอบในงานที่ตนรับ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ก้าวก่ายสิทธิ
 ของผู้อื่น”

(สาวตรี สูงสังเขตร์)

“การวางตัวให้เหมาะสม การแต่งกาย การชมคนอื่น มีอารมณ์ดี รู้จัก
 ให้เกียรติผู้อื่น”

(ปัญญาวัฒน์ บำรุงรส)

2.2.3 ด้านความรับผิดชอบ

“ตั้งใจเรียน ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ชยัน ซื่อสัตย์ อดทน
ตรงต่อเวลา”

(วิไลลักษณ์ ทาเทพ)

“ชยัน ตั้งใจมาเรียน ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตัวเอง
อดทนต่อความลำบาก มีสติ ไม่โกหก ยอมรับความจริง”

(นันทพร ถาบันแก้ว)

“รับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ อดทน
ในทุก ๆ เรื่องถึงแม้จะพอใจหรือไม่ก็ตาม ใจเย็น มีสติและเหตุผล”

(ปณิดา หัสนิสัย)

“มีความตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ อดทน
ชยันหมั่นเพียร รู้จักหน้าที่ของตนเอง”

(ทิพารัตน์ ร่มเกษ)

“ตั้งใจเรียนหนังสือตามที่ได้รับมอบหมาย และชยันทำงาน
เมื่อพ่อ-แม่ใช้ บางครั้งเมื่อชี้หลังขี้ผึ้งก็จดลงในสมุดบันทึกทำให้เรามีความจำดีขึ้น”

(ณิศรา พาชนิต)

“เป็นคนตั้งใจทำงาน รู้จักหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและคนอื่นมากขึ้น”

(พุทธพร จันปุม)

2.3 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ตามข้อเสนอแนะของนักศึกษา

จากผลการระดมสมองกลุ่มนักศึกษาเพื่อสะท้อนและประเมินรูปแบบกิจกรรมการ
พัฒนาจริยธรรม สรุปได้ดังนี้

2.3.1 จริยธรรมของนักศึกษาครูที่ควรได้รับการพัฒนาประกอบด้วย

- 1) ความรับผิดชอบ เพราะเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครู
- 2) ความมีวินัย ไม่ว่าจะเป็นการสอน การตรงต่อเวลา ครูต้องเป็นตัวอย่าง
ในทุก ๆ ด้าน ต้องเริ่มที่ตัวครู
- 3) ความซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ทั้งในต่ออาชีพครูและต่อตัวผู้เรียน ครูต้องให้

ความรัก ความเอาใจใส่ ความเสียสละ เท่าเทียมกัน

4) ความสามารถในการนำความรู้ใหม่ ๆ ที่อยู่รอบตัวมาอธิบายให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

5) บุคลิกภาพ เช่น การแต่งกายของครูให้ถูกต้องตามกาลเทศะ สุภาพ รู้จักวางตัวควรให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานที่

6) การมองดูโลกในแง่ความเป็นจริง และสอดคล้องกับกระแสโลกปัจจุบัน สามารถประยุกต์ใช้ในการสอนและชีวิตประจำวันได้

2.3.2 รูปแบบของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม

1) กำหนดกิจกรรมตามชั้นปีของนักศึกษา ดังนี้

ชั้นปีที่ 1 จัดการอบรมเข้ม 3 วัน ในช่วงเปิดภาคเรียน 1 สัปดาห์แรก เน้นเรื่อง ความสามัคคี ความมีวินัยต่อตนเองและสถานศึกษา มีความศรัทธาต่อสถานศึกษา และความรับผิดชอบ

ชั้นปีที่ 2 จัดอบรมแบบเข้มที่วัด 7 วัน ฝึกสมาธิ ฝึกสติให้มีจิตใจดีโดยจัดครั้งละ 2 โปรแกรมวิชา

ชั้นปีที่ 3 จัดอบรมที่มหาวิทยาลัย ในภาคเรียนที่ 1 ฝึกความอดทน การวางตัวในสังคม และในภาคเรียนที่ 2 อบรมเรื่องมารยาทและการพูดในที่ชุมชน ตลอดจนการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น อบรมครั้งละ 3 วัน

ชั้นปีที่ 4 จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมด้านความยุติธรรม การให้อภัย การเสียสละ ความรักและศรัทธาต่ออาชีพ อบรม 7 วัน

2) ในการเรียนแต่ละวิชาผู้สอนควรสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3) ในการอบรมจริยธรรม ควรมีตัวแบบที่ดีในด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากตัวแบบที่ดี

4) จัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระทุกวันพระ

5) จัดโครงการอบรมแบบต่อเนื่อง และมีการประเมินติดตามผลโดยอาจให้เพื่อนเป็นผู้ประเมิน ลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน

6) คณะและหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยควรมีงานพิเศษให้นักศึกษาทำ เพื่อฝึกความรับผิดชอบ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลองถึงการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) โดยใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ในบทนี้ผู้วิจัย ขอเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)
2. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

สมมุติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนารูปแบบกิจกรรม เพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต พัฒนาขึ้นจากแนวคิดของคุณธรรมของครูเป็นฐานการคิด จึงได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม
2. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม
3. พฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีความคงทน

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ที่ต้องการพัฒนา ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมของครู และนักศึกษาสาขาครุศาสตร์
2. สัมภาษณ์ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัดของครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์
3. สืบหาความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และนักศึกษาสาขาครุศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่พึงประสงค์

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ตามแนวพุทธวิธี คือ หลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา โดยดำเนินการดังนี้

1. นำประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และจัดอันดับพฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา เป็นแนวในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม
2. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาจริยธรรม รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม และการวัดผลประเมินผลจริยธรรม
3. กำหนดกรอบของรูปแบบการจัดกิจกรรมตามหลักพุทธวิธี คือการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
4. กำหนดองค์ประกอบ และรายละเอียดของรูปแบบการจัดกิจกรรม
5. จัดทำเอกสารประกอบรูปแบบการจัดกิจกรรม
6. ประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรม เอกสารประกอบรูปแบบการจัดกิจกรรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
7. แก้ไขปรับปรุงรูปแบบการจัดกิจกรรมและเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรม เป็นแบบวัดที่นักศึกษาเป็นผู้ประเมินตนเอง ลักษณะเป็นแบบรายงานตนเอง ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ให้นักศึกษาประเมินตนเองว่าได้ทำพฤติกรรมเหล่านั้นในระดับใด จากมาตรวัด 5 ระดับ คือ ทำทุกครั้ง ทำบ่อยครั้ง ทำพอ ๆ กับไม่ทำ ทำน้อยครั้ง และไม่ทำเลย การตรวจผลการตอบให้คะแนนเป็น 5, 4, 3, 2, และ 1 คะแนน ในข้อที่เป็นพฤติกรรมทางบวก และถ้าเป็นพฤติกรรมทางลบ ให้คะแนนเป็น 1, 2, 3, 4, และ 5 คะแนน ตามลำดับ (วัลลภา จันทร์เพ็ญ, 2544 : 152) แบบวัดพฤติกรรม จริยธรรม จำแนกเป็น 3 แบบคือ แบบวัดพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ด้านความมีวินัยในตนเอง และด้านความรับผิดชอบ
2. แบบบันทึกพฤติกรรมจริยธรรม เป็นแบบให้นักศึกษาบันทึกพฤติกรรมของตนเองเป็นเชิงพรรณนา ตามแบบบันทึก ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ขณะร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

ทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีการศึกษา 2549 โดยการสุ่มแบบ cluster random sampling ได้ 2 หมู่เรียน และสุ่มอีกรอบเพื่อให้ได้กลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม ซึ่งเป็นนักศึกษาโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม คือนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย

การดำเนินการทดลองดำเนินการ 3 ระยะ คือ

3.1 ระยะเสัฐาน เป็นระยะก่อนการทดลอง

3.2 ระยะทดลอง การดำเนินการในระยะทดลอง ดำเนินการโดย

ระยะที่ 1 เข้าร่วมกิจกรรมอบรมปฏิบัติการต่อเนื่องใช้เวลา 3 วัน วันละ 8 ชั่วโมง (8.30-16.30 น.)

ระยะที่ 2 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมซึ่งจัดรายสัปดาห์ รวม 4 สัปดาห์ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง

นักศึกษากลุ่มควบคุมเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาตามแผนการพัฒนานักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต และกิจกรรมนักศึกษาของกองพัฒนานักศึกษาตามปกติ

3.3 ระยะติดตามผลเป็นระยะการติดตามผลพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ กำหนดให้นักศึกษาตอบแบบประเมินพฤติกรรมจริยธรรมในสัปดาห์ ที่ 2 หลังการทดลองเป็นการศึกษาความคงอยู่ของพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ประกอบด้วย

1.1 ระยะเสัฐาน เป็นการทำความรู้จักกับนักศึกษาและประเมินพฤติกรรมจริยธรรมก่อนการใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนา

1.2 ระยะการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม จำแนกเป็น 2 ระยะคือ การอบรมแบบเข้มใช้เวลา 3 วัน ๆ ละ 8 ชั่วโมง และกิจกรรมต่อเนื่องรายสัปดาห์ 4 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง

1.3 ระยะติดตามผล เป็นระยะเวลาประเมินความคงทนหลังเข้าร่วมกิจกรรม 2 สัปดาห์

2. ผลการหาประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) สรุปได้ดังนี้

2.1 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ในภาพรวม และ 2 ด้านย่อย คือด้านความเมตตากรุณา และด้านความรับผิดชอบ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย คะแนนพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

2.2 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกันกับนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

2.3 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังการอบรม โดยรวม และ 2 ด้านย่อย คือด้านความเมตตากรุณาและด้านความรับผิดชอบ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถนำประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีพฤติกรรมจริยธรรมหลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ในภาพรวม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อ 1 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่ารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาครุศาสตร์ที่พัฒนาขึ้น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมพื้นฐานได้ และเป็นกิจกรรมที่ควรจัดให้กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) เพื่อให้เกิดความตระหนักในการพัฒนาตนเอง เพื่อเตรียมการก้าวเข้าสู่วิชาชีพครู เนื่องจากจริยธรรมที่นำมาเป็นสาระและกิจกรรมการพัฒนาตามรูปแบบ เป็นจริยธรรมพื้นฐานของครู ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย ซึ่งผ่านการพิจารณาถ่วงดุลองศาโดยการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ และจากบันทึกผลการเรียนรู้ การอภิปรายและเสนอแนะของนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม ปรากฏว่า นักศึกษาเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาครุศาสตร์ และน่าจะมีการจัดกิจกรรมเช่นนี้อย่างต่อเนื่องเพราะเป็นกิจกรรมสำคัญนอกเหนือจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน และกิจกรรมการเรียนตามหลักสูตร นอกจากนี้กิจกรรมย่อยของการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาแต่ละด้าน มีการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะในการฝึกนักศึกษาในด้านนั้น ๆ เป็นอย่างดีเป็นผู้นำเสนอหลักการ แนวปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ และจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้ฝึกวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่ตนเองจะต้องพัฒนา มีการนำเสนอ และวิเคราะห์ตัวแบบของพฤติกรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977) ซึ่งให้ความสำคัญของตัวแบบ และเชื่อว่าการเรียนรู้ของคนส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบ (Modeling) ที่สามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อมกัน ซึ่งมาร์ศรี กลางประพันธ์ (2546) อธิบายเพิ่มเติมว่าตัวแบบทำหน้าที่ 3 ด้าน คือ ช่วยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรม ช่วยยับยั้งการเกิดพฤติกรรม และช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ ตัวแบบอาจเป็นบุคคล หรือตัว

กิจกรรมในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนนอกจากใช้แนวทางซึ่งเป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางปัญญาโดยเน้นตัวแบบแล้ว ยังนำเอาหลักพุทธธรรมมาประกอบและใช้ในกระบวนการพัฒนากิจกรรม ประกอบด้วย การสร้างศรัทธา ซึ่งเป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การจัดสิ่งแวดล้อมในการอบรม มีการสวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิทำให้จิตใจสงบ อาจารย์และวิทยากรจัดได้ว่าเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การแสดงออกซึ่งความเมตตา การพูดจาให้กำลังใจ และสอบถามปัญหานักศึกษาด้วยความเอาใจใส่ นับเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่ดี เอื้อต่อการฝึกพัฒนาตนเอง และที่สำคัญที่สุดผู้ทำหน้าที่อบรมจริยธรรม “ต้องไม่ บกพร่องทั้งความรู้และความประพฤติ ตลอดถึงคุณธรรม และบุคลิกลักษณะเป็นที่เคารพรักและเชื่อฟัง” (สุนน อมรวิวัฒน์, 2544 : 298) และต้องมีหลักจิตวิทยาในการนำเสนอด้วย นอกจากนี้การจัดกระบวนการให้นักศึกษาได้ฝึกใช้ความคิดในระดับต่าง ๆ ตามหลักของโยนิโสมนสิการยังช่วยให้ได้ฝึกการคิดอย่างหลากหลาย ซึ่งในการอบรมจริยธรรม ได้มีการประเมินกิจกรรมประจำวัน ทำให้ทราบถึงความต้องการและสนใจของนักศึกษา ทั้งวิธีการเรียนรู้และสาระของจริยธรรม นักศึกษากลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ชอบลักษณะการเรียนรู้แบบการอภิปราย โดยนำกรณีตัวอย่างจากบุคคล เอกสาร ตำรา หนังสือพิมพ์ ฯลฯ มาบรรจุลงในชุดกิจกรรม จัดให้นักศึกษาได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ตามแนวทางของหลักโยนิโสมนสิการ และสรุปร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองในที่สุด การพัฒนาจริยธรรมต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดจากแรงจูงใจภายใน ซึ่งจะทำให้บุคคลเห็นคุณค่าของการทำดี โดยไม่ต้องมีสิ่งตอบแทน (ผกา สัตยธรรม, 2544 : 375) ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องใช้รางวัลเป็นสิ่งจูงใจในการเรียนและการอบรม เพื่อพัฒนาจริยธรรม

ในกระบวนการของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม ได้จัดให้นักศึกษำบันทึกผลการเรียนรู้แต่ละวันของการอบรมแบบเข้ม และในแต่ละครั้งของกิจกรรมต่อเนื่อง ทำให้นักศึกษาได้ฝึกการเขียนสรุปประเด็นสำคัญที่ได้เรียนรู้มา ตลอดจนทำให้นักศึกษาได้วิเคราะห์ตนเอง และ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่าด้านความเมตตากรุณา และด้านความรับผิดชอบ นักศึกษามีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย คะแนนพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่านักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม ตามรูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นสามารถปรับพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา และด้านความรับผิดชอบให้สูงขึ้นได้ภายในระยะเวลาที่ร่วมทำกิจกรรม คือระยะเวลาอบรมแบบเข้ม 3 วัน และระยะฝึกปฏิบัติต่อเนื่องอีก 4 สัปดาห์ โดยที่นักศึกษาเป็นผู้ประเมินพฤติกรรมจริยธรรมของตนเอง แต่การฝึกความมีระเบียบวินัยเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาในการปลูกฝังให้เกิดและพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้า ดังผลการวิจัยของฉันทนา ภาคบงกช และคณะ (2542) ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมวินัยในตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 โดยจัดโครงการอบรมปฏิบัติการแบบเข้มนอกสถานที่ 2 วัน ต่อด้วยการฝึกฝนเพื่อการพัฒนาตนเอง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง รวม 4 ครั้ง และหลังจากนั้นฝึกฝนพัฒนาตนเองตามลำพัง ตลอดเวลาปิดภาคเรียน รวมทั้งสิ้น 5 เดือน ผลปรากฏว่า หลังการอบรมปฏิบัติการนิสิตที่ได้รับประสบการณ์ปลูกฝังวินัยจากทางบ้านมาก มีคุณลักษณะวินัยในตนเองสูงกว่านิสิตที่ได้รับประสบการณ์ปลูกฝังวินัยจากทางบ้านน้อยอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และระดับ .05 ซึ่งคณะผู้วิจัยอธิบายว่าสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการและจิตวิทยาสังคมและการรู้คิด (Social – cognition) และพบว่าคุณลักษณะวินัยในตนเอง ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ความเอื้ออาทร และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตย เป็นลักษณะทางจิตใจที่พัฒนาตั้งแต่ช่วงปีแรกของชีวิตและมีการสั่งสมมาโดยตลอด ซึ่งเด็กจะต้องได้รับการ อบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความอบอุ่น ส่งผลต่อความไว้วางใจในโลกรอบตัวเด็ก เป็นพื้นฐานของความเชื่อมั่นในตนเอง และความริเริ่ม นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่า นิสิตที่ได้รับประสบการณ์ปลูกฝังวินัยจากทางบ้านมาก มีคุณลักษณะวินัยในตนเองที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพประชาธิปไตยสูงกว่านิสิตที่ได้รับประสบการณ์การปลูกฝังวินัยในตนเองจากทางบ้านน้อย พฤติกรรมจริยธรรมด้านความมีวินัยเกิดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งรวมถึงการอบรมเลี้ยงดู การทำตนเป็นแบบอย่าง และการอบรมสั่งสอนแก่เด็กตั้งแต่เล็กตลอดมา ส่งผล

เมื่อพิจารณาถึงผลที่ปรากฏในงานวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากไม่ได้มีการจำแนกกลุ่มที่ได้รับประสบการณ์ปลูกฝังวินัยจากทางบ้านแตกต่างกัน จึงไม่สามารถจะอธิบายได้ชัดเจน แต่อาจเป็นด้วยพื้นฐานทางครอบครัว และการเลี้ยงดู ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งต่อการพัฒนาพฤติกรรม จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยได้ช้ากว่าอีก 2 ด้าน และระยะเวลาพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมโดยใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นนี้เพียง 6 สัปดาห์ จึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยให้เห็นผลเป็นรูปธรรมได้

2. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกันกับนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงว่า นักศึกษากลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม มีพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน โดยคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองสูงกว่าของนักศึกษากลุ่มควบคุมเล็กน้อย แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ อธิบายได้ว่านักศึกษากลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมตาม รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น แต่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษา ครุศาสตร์ตามแผนพัฒนานักศึกษาภาคปกติ คือการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมที่วัดเป็นเวลา 7 วัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมแบบเข้ม เป็นกระบวนการของการมีตัวแบบและการสอนจากพระผู้นำในการปฏิบัติธรรม และได้ฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงส่งผลต่อการพัฒนาด้านจิตใจอย่างรวดเร็ว และเมื่อกลับมาจึงทำให้มีพฤติกรรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับใกล้เคียงกับนักศึกษากลุ่มทดลอง ซึ่งได้รับการพัฒนาจริยธรรมโดยใช้ รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น

ผลการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนานักศึกษาทั้ง 2 ลักษณะของนักศึกษาทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม แสดงว่ารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้พัฒนา นักศึกษาให้เกิดประสิทธิผลที่ดีได้ โดยอาจใช้เทียบเคียง หรือปฏิบัติควบคู่กัน หรือปฏิบัติแทน กันได้กับการนำนักศึกษาไปฝึกปฏิบัติธรรมแบบเข้มที่วัด 7 วัน เนื่องจากอาจไม่สามารถ จัดการให้ นักศึกษาทุกหมู่เรียนไปฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดพร้อมกันได้ทั้งหมดในครั้งเดียวกัน หรือใน ปีการศึกษาเดียวกัน ก็อาจใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นเป็นกิจกรรมการพัฒนาหรือเสริมการ พัฒนา จริยธรรมของนักศึกษาได้

3. นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าคะแนนพฤติกรรมจริยธรรมหลังการอบรมโดยรวม และ 2 ด้านย่อย คือด้านความเมตตากรุณาและด้านความรับผิดชอบ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน แสดงว่ามีความคงทนของคะแนนพฤติกรรมจริยธรรม สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 3 ที่ตั้งไว้ และที่น่าสังเกตและเป็นเรื่องที่ดีคือ คะแนนพฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าคะแนนหลังการ อบรม อธิบายได้ว่าการที่คะแนนพฤติกรรมจริยธรรมระยะติดตามผลสูงกว่าคะแนนพฤติกรรม จริยธรรมหลังการอบรม เป็นผลสืบเนื่องจากกิจกรรมที่ได้ทำต่อเนื่อง 4 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง รวมเป็น 16 ชั่วโมง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้วิเคราะห์ตนเอง และนำเสนอแผนการพัฒนาจริยธรรม และนำมารายงานผลในแต่ละครั้ง น่าจะส่งผลให้การพัฒนาจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาและความรับผิดชอบ สูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อมีการประเมินซ้ำ 2 สัปดาห์หลังกิจกรรมสิ้นสุดลง จึงทำให้มีผลจริยธรรมสูงขึ้น นักศึกษาได้ผ่านกระบวนการพัฒนาจริยธรรมได้ประจักษ์ในคุณค่า และประโยชน์ของการฝึก ตนเองนำไปสู่การควบคุมตนเองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Mikulus (1990 ; อ้างถึงใน วัลลภา จันทรเพ็ญ. 2544 : 271) ซึ่งพบว่า การฝึกวิเคราะห์พฤติกรรมตนเอง การฝึกการสอนตนเอง และการพิจารณาด้วยวิธีการเหตุผล-อารมณ์-พฤติกรรม ทำให้นักศึกษาเข้าใจตระหนักว่าตนสามารถควบคุมพฤติกรรมและผลการกระทำได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. การพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ควรมีการวางแผนตลอดระยะเวลาที่นักศึกษาเรียนตามหลักสูตร คือตลอดระยะเวลา 5 ปีการศึกษา และกำหนดเป็นนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาการผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู โดยมอบหมายให้คณะครุศาสตร์ เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดำเนินการ และจัดให้เป็นเกณฑ์การสำเร็จการศึกษา เพื่อให้นักศึกษาให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง

2. การพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ด้านความมีวินัยในตนเอง ควรวางแผนกิจกรรมที่ใช้ระยะเวลานาน โดยใช้ระยะเวลาตลอดปี การศึกษา และตลอดหลักสูตร ให้เห็นความต่อเนื่อง และทำอย่างจริงจัง
3. การพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ควรถือเป็นภารกิจสำคัญ ที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญ และควรใช้แหล่งเรียนรู้ และแหล่งฝึกจริยธรรมที่หลากหลาย ได้แก่ วัด มหาวิทยาลัย สถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นต้น
4. การกำหนดระยะเวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรวางแผนร่วมกันหลายฝ่าย โดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวก และไม่เป็นปัญหาต่อกับกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย
5. ควรนำไปเป็นแนวทางการวางแผนพัฒนานักศึกษาในคณะต่าง ๆ ทุกคณะ เพื่อให้เกิดผลดีในภาพรวมของการพัฒนานักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการวิจัย และดำเนินการ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการพัฒนาซึ่งเป็นความต้องการของทุกฝ่าย และได้ผลนำไปสู่ การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษาอย่างจริงจัง
2. ควรศึกษาตัวแปรด้านอื่น ๆ ได้แก่ ประสิทธิภาพการอบรมเลี้ยงดูจาก ครอบครัว ผลการเรียน เพศ เพื่อศึกษาพัฒนาการของจริยธรรมของนักศึกษาแต่ละกลุ่ม
3. ควรวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาคณะอื่น ๆ เพื่อหาแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
4. ควรนำเทคนิคการพัฒนาจริยธรรมที่หลากหลายมาพัฒนาเป็นนวัตกรรม และใช้ตัวแบบที่เป็นบุคคลตัวอย่างของการเป็นผู้มีจริยธรรมเป็นวิทยากร และเป็นตัวอย่างในการ ดำเนินชีวิตและทำหน้าที่ครูวิชาชีพ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การฝึกหัดครู, กรม. **แนวปฏิบัติงานประสบการณ์วิชาครู พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์. 2525.
- การศาสนา, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 1**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. 2524.
- กิตติ พัฒนตระกูลสุข. “ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับ Constructivism โยนิโสมนสิการ
(Thinking by Way of Causal Relations or by Way of
Problem Solving).”
วารสารคณิตศาสตร์. 42 (485-487) : 21-25 ; กุมภาพันธ์-เมษายน,
2542.
- โกเศศ ต้วอินทร์. **ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการ
ปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
ในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2528.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ
การศึกษา**. รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทย-ปัจจุบัน เมื่อวันที่ 28-29
มีนาคม 2522.
- คณะกรรมการข้าราชการครู, สำนักงาน. **คุณธรรมและจิตสำนึกของข้าราชการครู**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2544.
- คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, สำนักงาน. **คู่มือครูดี : ผู้พัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ของชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.
- คณะกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหาร กลุ่มสื่อสารมวลชน กลุ่มสมาคม
มูลนิธิและกลุ่มพัฒนากำลังคน. **คู่มือปลูกฝังค่านิยม**. สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. **การเสริมสร้างวินัย : คู่มือแนะแนวทางการ
ปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537.
- . **คู่มือครูเพื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

การศาสนา, 2540.

คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสกลนคร. **หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สถาบันราชภัฏ**

พุทธศักราช 2546. สกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2547.

ฉันทนา ภาคบังกช และคณะ. **การพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมวินัยในตนเอง.** รายงานการวิจัย

ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542.

ชม ภูมิภาค. **บทความวิทยุกระจายเสียงการศึกษาเพื่อคุณธรรม.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทยุการพิมพ์, 2525.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. **คุณธรรมและจริยธรรม : หลักและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาในสถาบันการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2524.

ดวงแก้ว คงเพชรศักดิ์. **การใช้กลุ่มฝึกรวมที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2539.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน.** จุลสารฉบับที่ 4 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2538.

———. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

———. **พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 : จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

———. **ชุดฝึกรวมหลักสูตรการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยมและจริยธรรมของข้าราชการ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2530.

ทิพย์พร สุภาพ. **การวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ทิตนา เขมมณี. **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : เสริมสิน พร้เพรส ชีสเท็ม, 2546.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. **ความเป็นครูไทย.** กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์ (1996), 2544.

- ธีระพร อูวรรณโณ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นวพร ถึงประเสริฐ. ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยลัยราชภัฏสกลนคร, 2549.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. “การศึกษาเพื่อไปสู่ความเป็นนิส” ใน การศึกษาเพื่อความเป็นนิส หนังสือที่ระลึกในงานศิลปหัตถกรรมและอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2532.
- . “คำกล่าวเปิดอบรมเชิงปฏิบัติการการดำเนินการทางวินัยสำหรับข้าราชการครู” มิตรครู. 30, (14) กรกฎาคม, 2531.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. “ปริทัศน์เรื่องจะพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างไร” แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : บริษัท พี. เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด, 2533.
- ปราณี สมสกุล. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา การใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยการสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2538.
- ประภัสสร ไชยชนะใหญ่. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์สกับคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529.
- ปัทมาสน์ อมาตยกุล. ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มต่อบุคลิกภาพด้านคุณธรรมพรหมวิหารสี่ของนิสิตปริญญาตรี ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา

- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. ปรินญาณิพนธ์
 ปรินญาณมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2533.
- ปรีชา วิหกโต. การฝึกครูประจำการในการประยุกต์หลักพฤติกรรมเพื่อสร้างและรักษา
 พฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบวินัยของนักเรียนในชั้นเรียน. วิทยานิพนธ์ปรินญา
 มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ผกา สัตยธรรม. คุณธรรมของครู. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2544.
- พจนารถ บัวเขียว. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์
 ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้
 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิต
 วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2535.
- พนัส หันนาคินทร์. การสร้างจริยธรรมให้นักเรียนไทยในแนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย
 เอกสารการประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย. มกราคม, 2523.
- . การสอนค่านิยมจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2523.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก,
 2536.
- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :
 มหাজุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2531.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม,
 2542.
- . พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2538.
- . พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2547.
- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ :
 บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง, 2546.

_____ . พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช **2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น, 2546.

_____ . การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, กรุงเทพฯ : สหธรรมิก,
2543.

พระมหาอุทัย ญาณธโร. วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ อภิปรัชญาของพระศาสนา. กรุงเทพฯ :
ธรรมสาร, 2539.

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “อริควิในแนวพุทธศาสนา”, วารสารพฤติกรรมการศึกษา
5 : 7-13 ; กรกฎาคม, 2542.

พระราชวรมณี. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2529.

พวงเพ็ญ ชุณหปราณ, พันตำรวจหญิง. การพัฒนารูปแบบการสอนในคลินิกเพื่อพัฒนา
ความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

พระศรีสุทธีภิกขุ (พิจิตร ฐิตวัฒน์). การพัฒนาจิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์หามงกุฎราชวิทยาลัย
, 2527.

พระโสภณคณาภรณ์. “พรหมวิหาร 4”. ศุภมิตร. 267 : 15-23 มีนาคม, 2521.

พระพยอม กัลยาโณ. พุทธธรรมนำทางสร้างสุข. กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2534.

พัชรา บุญลาภ. การศึกษาเปรียบเทียบความรับผิดชอบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอนด้วยบทเรียน
สื่อประสม ตามแนวพุทธศาสตร์กับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

พัชรา บุญเล่า. ผลการเข้าค่ายจริยธรรมพร้อมทั้งการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อจริยธรรม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1,2,3. คณะกรรมการการวิจัยการศึกษา การ
ศาสนาและวัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ, 2538.

ภัสรา อรุณมีศรี. การพัฒนาแบบวัดความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ภาณี อัครธรรม. ปฏิบัติทางจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครองต่อพฤติกรรมทางสังคมของผู้อื่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

เมธี ปิรันธนานนท์. ประมวลบทความทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา.

นครปฐม : พระปฐมการพิมพ์, 2523.

ระพิน ชูชื่น. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

เรณูวรรณ หาญวาทย์. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนพยาบาล : กรณีศึกษาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พุทธชินราช พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

เลขาธิการคุรุสภา. สำนักงาน. มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

วรรณ สุตินิจิตร. การทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

วศิน อินทสระ. ปัญหาที่น่าสนใจทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

วิชาการ. กรม กระทรวงศึกษาธิการ. การประเมินผลการเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.

———. แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2523.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.

- วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์. การสร้างแบบทดลองวัดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดยะลา. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
- วัลลภา จันท์เพ็ญ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา
ช่างอุตสาหกรรม ตามแนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขุภักดิ์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ศศิธร ดีเหมาะ. ผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร,
2539.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศเกาหลี. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. โครงการผลิตครูการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปริญญาตรี (หลักสูตร
5 ปี). กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ,
2546.
- _____. หนังสือเรียนกลุ่มวิชาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
ศึกษานิตเทศก์, หน่วย. กรมการฝึกหัดครู. การวิจัยเรื่องจริยธรรมของอาจารย์ และนักเรียน
สังกัดสถานศึกษากรมการฝึกหัดครู. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ,
2525.
- สมชาย พุ่มพิมล. การทดลองสอนความเมตตากรุณาแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทาง
สติปัญญาแตกต่างกัน โดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- สมจิตต์ สุวรรณวงศ์. การศึกษาการจัดสภาพการณ์เสริมความคิดเชิงคุณธรรมสังคม
ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย.
ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2542.
- สมบัติ คำม่วง. รูปแบบการจัดกิจกรรมของนักเรียนสถาบันเทคโนโลยี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542.

- สมพร เทพสิทธิ์า. ปัญหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2536.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. “การวิจัยเพื่อหารูปแบบ.” ในสรุปรายงานการบรรยายพิเศษ
 ท้องแดนการวิจัย ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยครุศาสตร์ ร่วมกับภาควิชา
 การศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. (อัดสำเนา)
- สาโรช บัวศรี. “จริยธรรมในสังคมไทย”. รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน.
 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2522.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร :
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.
 พรินติ้ง เฮ้าส์, 2530.
- _____. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
 สุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.
- _____. “การสร้างเสริมศีลธรรมในสถานศึกษา”. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ . ความรู้คู่
 คุณธรรม. หน้า 286 – 300. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุดใจ ทศพร. “บวรสอนคนให้เป็นใคร.” มิตรครู 30, (22) ธันวาคม, 2531.
- สุปราณี ศรีใสคำ. การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษ ความรับผิดชอบ
 และความสนใจในการเรียน การอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
 ปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้สัญญาการเรียน กับการสอนตามคู่มือครู.
 ปริญญาานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2531.
- สุวรรณ เพชรนิล. 213 พุทธปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
 2524.

สุวรรณา อร่ามเมธาพงศา. การศึกษาปัญหาผลของการใช้แม่แบบควบคุมคู่กับการเสริมแรงทางสังคมและการใช้เทคนิคแม่แบบควบคุมคู่กับการใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโคกเจริญวิทยา อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.

สุวิมล สุรงค์กาญจนจัย. พฤติกรรมจริยธรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมตามคำรายงานของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สัณหพัฒน์ อรุณธารี. สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัยเด็กปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). หลักพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2526.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธวจนะในธรรมบท. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬจักรการพิมพ์, 2527.

———. . พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, 2540.

———. . สอนทางนิพพาน. ไทยรัฐ. (15 มีนาคม 2530) : 14 – 17.

อรทัย โสภาก. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ และความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ และเรียนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อารุณี ไทยบัณฑิตย์. การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2545.

อ้อยทิพย์ ทองดี. ผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบด้วยวิธีการสร้างความ

ตระหนักและการปรับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2537.

อุทุมพร. จามรมาน. “โมเดล (Model)”. วารสารวิชาการ. 1: 22-26 ; มีนาคม
2541.

Ayllon, and Roberts. “Elimination Discipline Problem by
Strengthening Academic performance” **Journal of
Applied Behavior Analysis**. 1974.

Broden, M and other. “Effects of Teacher’s Attention on
Attending Behavior of Two Boys at Adjacent Desk”
Journal of Applied Behavior Analysis. 3(3) Fall,
(1970) :
199-203A

Bandura, A. **Social Learning Theory**. Englewood Cliffs, New
Jersey : Prentice-Hall, 1977.

Brown, R. **Social Psychology**. New York : The Free Press,
1978.

Dryden, W. and Golden, W. L. **Cognitive-Behavioral
Approaches To Psychotherapy**.

Cambridge : Hemisphere Publishing Corporation, 1987.

Flippo, Edwin B. A. **Behavioral Approach**. Boston : Allyn and
Bacon, 1966.

Good, C. V. **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York :
McGraw-Hill Book
Company, 1973.

Hawton, K.; Salkovskis, P. M. ; Kirk J ; and Clark, D. M.
Cognitive Behavior Therapy

for Psychiatric Problems. Oxford : Oxford University
Press, 1990.

Hurlock, Elizabeth B. **Child Development**. New York :
McGraw-Hill Book Company,
1984.

Joyce, B.; and Weil, M. **Model of Teaching**. 3rd ed. Englewood Cliffs : Prentice-Hall

International Editions, 1986.

Kazdin, A. E. **History of Behavior Modification : Experimental Foundations of**

Contemporary Research. Baltimore, MD : University Park Press, 1978.

Kendall, Philip C. ; and Williams, Cardyn L. "Behavioral and Cognitive-Behavioral

Approaches to Outpatient Treatment with Children". In Craighead, W. Edward;

Kazdin, Alan E. ; and Mahoney, M.J. (eds) **Behavior Modification : Principles,**

Issues, and Applications. pp. 399-417. Boston : Houghton Mifflin Company, 1981.

Keyer, J. "Cognition - Behavioral assessment" **In Cognitive Behavior Therapy for**

Psychiatry Prob;ems. pp. 13-51 Edited by Howton, K.; Salkovskis, P.M.; Kirk, J. and Clark, D.M. Oxford : University Press, 1990.

Kohlberg, L. "Moral Stage and Moralization :The Cognitive Developmental Approach".

In T. Lickona (ed.) **Moral Development and Behavior**. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1976. pp. 31-53.

Mahoney, M. J. **Cognition and Behavior Modification**.

Cambridge, Mass : Ballinger, 1974.

Mahoney, M. J. & Arnkoff, D.B. Cognitive and self - control therapies. In S.L. Garfield & A.E. Bergin (Eds.)

- Handbook of psychotherapy and behavior change : An empirical analysis. New York : Wiley. 1978.
- Meichenbaum, D.H. **Cognitive Behavior Modification : An Integrative Approach**,
New York : Plenum, 1977.
- Meyers, A. W. ; and Craighead, W. E. (eds.) **Cognitive Behavior Therapy With Children**.
New York : Plenum Press. 1984.
- Neyer, W.S. The Impact of Teaching Love and Compassion, A Humane Education Program, on Adolescent and Others
Master Abstracts International. 37 - 02.
- Saylor, J.G.; William, M.A.; and Arthur, J.L. **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning**. 4th ed. Japan : Holt-Saunders International Editions, 1981.
- Thoresen, C., & Mahoney, M. **Behavioral self-control**. New York : Holt, Rinehart & Winston. 1974
- Wiggins, Jerry S. and Others. **The Psychology of Personality**. Addison-Wesley Publishing,
1971.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- คู่มือการใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม
ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

**คู่มือการใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม
ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)**

คำนำ

รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักศึกษา โดยมุ่งเน้นพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา ค.บ. 5 ปี เตรียมการเป็นครูที่ดีในอนาคต และเอกสารคู่มือฉบับนี้เป็นคำแนะนำการใช้รูปแบบกิจกรรมจนสิ้นสุดกระบวนการ

รายละเอียดของคู่มือประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ส่วนคือ รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) และ กำหนดการฝึกอบรมปฏิบัติการแบบเข้ม และกิจกรรมฝึกการปรับพฤติกรรมรายสัปดาห์

หวังว่าเอกสารคู่มือจะเป็นประโยชน์และเอื้อต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์

รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ในขณะที่ประเทศมุ่งพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ แม้ความเจริญทางด้านวัตถุจะปรากฏอย่างชัดเจน แต่ก่อให้เกิดปัญหาที่วิกฤต ใน สังคมซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ได้แก่ปัญหาการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง ความ ไม่ปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน อาชญากรรม ปัญหายาเสพติดและแหล่งอบายมุข แหล่งเรณรมย์ ล้วนเป็นปัญหาที่เป็นผลพวงของการพัฒนาทางวัตถุอย่างขาดความสมดุลกับการพัฒนาทางด้าน จิตใจทั้งสิ้น สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมและปัญหาของสังคม ซึ่งต้องการการแก้ไขอย่าง เร่งด่วนและต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการแก้ปัญหา

กระบวนการจัดการศึกษาในสถานศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญสามารถทำได้หลายวิธีได้แก่การเรียนการสอนในห้องเรียน โดย การสอดแทรกการปลูกฝังจริยธรรมในทุกรายวิชาที่สอน การอบรมเพื่อปลูกฝังจริยธรรม การจัด กิจกรรมส่งเสริมได้แก่การพัฒนาบุคลิกภาพ การสวดมนต์ไหว้พระ การปฏิบัติธรรมแบบเข้ม การ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้การจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาก็จัดเป็น ตัวอย่างให้นักเรียนนักศึกษาได้ซึมซับเอาแนวปฏิบัติตนได้ถูกต้องวันละเล็กวันละน้อยจนกลายเป็นนิสัยและกลายเป็นลักษณะประจำตัวในที่สุด

“ครู”เป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึง ประสงค์และปลูกฝังจริยธรรมให้แก่แก่นักศึกษาด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆให้เหมาะสมกับวัยของ ผู้เรียนตลอดจนการเป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนในชุมชนในการดำรงชีวิต นักศึกษาสาขาครุศาสตร์ซึ่ง ศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) เป็นที่คาดหวังของสังคมว่าจะเป็นครู พันธุ์ใหม่ที่ได้รับการเตรียมตัวตามกระบวนการของหลักสูตรเพื่อเข้าสู่วิชาชีพครู ลักษณะของครู ที่พึงประสงค์ประกอบด้วยความเป็นคนดี เป็นคนเก่ง เป็นครูที่ดีและเป็นครูเก่ง เป็นครูชั้นวิชาชีพที่มีปรีชาสามารถดำเนินชีวิตด้วยปัญญา สามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมแห่ง วิชาชีพไปสู่การจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสามารถและอยู่ ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถเผชิญปัญหาหรือ

จากสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบันและความคาดหวังในการแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาครู เพื่อเป็นแนวทางจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรมของความเป็นครูและเตรียมเป็นครูที่ดีในอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ

ในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ได้ดำเนินการตามแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดการปรับการปรับพฤติกรรมทางปัญญาสรุปได้ดังนี้

1.1 แนวคิดการปรับพฤติกรรมทางปัญญาที่นำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมประกอบด้วย

1.1.1 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาทางปัญญาซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการปรับพฤติกรรม ได้แก่

1. การเสนอตัวแบบ (Modeling)
2. การฝึกการสอนตัวเอง (Self-Instruction Training)
3. เทคนิคการแก้ปัญหา (Problem Solving)

1.1.2 ปัจจัยการควบคุมตนเอง ซึ่งคนเราใช้วิธีการควบคุมตนเองเช่นเดียวกันกับวิธีการควบคุมผู้อื่น

1.1.3 ปัจจัยทางด้านการบำบัดทางปัญญา ซึ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดคือการปรับกระบวนการทางปัญญา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก โดยการเปลี่ยนความคิด การตีความ การตั้งข้อสันนิษฐาน หรือกลวิธีในการสนองตอบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายนอก

1.2 การพัฒนาจริยธรรมโดยการให้สังเกตตัวแบบ เนื่องจากการเรียนรู้ของคนส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อม ๆ กัน ตัวแบบทำหน้าที่ได้ 3 ลักษณะคือ ทำหน้าที่ส่งเสริม หรือยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม หรือช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ โดยตัวแบบอาจเป็นบุคคลหรือเป็นสัญลักษณ์ เช่นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น

แนวทางการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนใส่ใจและตั้งใจสังเกตตัวแบบ
2. เสนอตัวแบบอย่างเด่นชัด ไม่ซับซ้อนเกินไปและเป็นตัวแบบที่มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจและทำให้ผู้สังเกตพึงพอใจ
3. ช่วยให้ผู้เรียนเก็บจำตัวแบบ โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่นจัดทำเป็นรหัสหรือโครงสร้าง ชักซ้อมตัวแบบด้วยความคิดและด้วยการกระทำ
4. จูงใจให้ปฏิบัติโดยการช่วยผู้เรียนให้รับรู้ เห็นคุณค่า เห็นผลที่น่าพึงพอใจของการปฏิบัติ การช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ความสามารถของตนและเรียนรู้วิธีการกำกับตนเอง
5. ลงมือกระทำหรือปฏิบัติ โดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ สังเกตการกระทำของตนเอง ให้ผู้เรียนได้ข้อมูลป้อนกลับและให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตนกับภาพตัวแบบในความคิด

2. การพัฒนาจริยธรรมตามหลักพุทธวิธี

2.1 การสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี กระบวนการสร้างศรัทธาในการสอนจริยธรรมและค่านิยม สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

2.1.1 สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยธรรมและปลูกฝังค่านิยมเป็นเครื่องจูงใจภายนอกหรือวิธีการแห่งศรัทธา

2.1.2 สร้างศรัทธาให้เกิดต่อจริยธรรมและค่านิยม โดยการให้ความรู้ เกี่ยวกับความหมายและวิธีปฏิบัติตน

2.1.3 สร้างจิตสำนึกที่ดี ฝึกให้คิดให้ถูกวิธี สามารถใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ถึงคุณค่าด้วยตนเอง เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” หรือ “วิธีการแห่งปัญญา”

2.1.4 ยั่วยุให้นักเรียนปฏิบัติตามจริยธรรมและมีการประเมินการปฏิบัติของตนอย่างสม่ำเสมอทั้งในและนอกโรงเรียน

2.1.5 จัดปัจจัยภายนอกให้เหมาะสม สามารถแบ่งปัจจัยภายนอกเป็น 2 องค์ประกอบคือ สิ่งแวดล้อมและครูผู้สอน จำแนกเป็น

2.1.5.1 สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยบรรยากาศในชั้นเรียนโดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) การสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบ เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้ตัวเสมอว่า กำลังทำอะไร พุดอะไร สนทนาซักถาม ปรัชญาหรือกันอย่างไรอย่างสำรวม
- 2) การจัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศเหมาะสม สะอาดเรียบร้อยและ ใกล้เคียงธรรมชาติ
- 3) การใช้เทคนิควิธีสอนที่หลากหลายและจงใจให้เกิดความสนใจ เกิด แรงจูงใจ ให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา

2.1.5.2 ครูผู้สอน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญยิ่งเพราะความ เลื่อมใส ศรัทธาของศิษย์ที่มีต่อครู ทำให้ศิษย์เกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และการปฏิบัติ ความ เป็นครูที่แท้จริงหรือ “ครูคือกัลยาณมิตร” ซึ่งเป็นบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะ สั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ซักจูงเป็นตัวอย่างที่ดี ประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. **ปิโย น่ารัก** คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็น กันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม
2. **ครู น่าเคารพ** คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิด ความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
3. **ภาวนีโย นำเจริญใจ** คือ มีความรู้จริง ทางภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้างและ รำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ
4. **วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล** คือ พุดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่า เมื่อไรควรพุดอะไร อย่างไร คอยแนะนำว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. **วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ** คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม แม้จุกจิกตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทน ฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์
6. **คัมภีร์ญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้าลึกได้** คือ กล่าวชี้แจง เรื่อง ต่าง ๆ ที่ลึกซึ่งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ่งยิ่งขึ้นไป

7. โน จักรฺฐาน โนโยชะเย โม่ชักนำในอรฺฐาน คือ โม่ชักจูงไปในทาง เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

2.2 การคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการคิดพิจารณาอย่างถูกวิธี เป็นการคิด อย่างมีเหตุผล คิดอย่างแยบคาย คิดวิเคราะห์ พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองและสังคม วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ไว้ 10 แบบด้วยกันพร้อมทั้งอธิบายรายละเอียด ในหนังสือพุทธธรรม ดังนี้

2.2 .1 การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นการคิดแบบอทัปปัจจัยตา หรือคิด ตามหลักปฏิจจนสมุบาท คือให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วย การค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลต่อกัน

การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มีปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา จัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐานมีแนวปฏิบัติ 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยซึ่งกันและกัน “เมื่อสิ่งนี้ มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงเกิดขึ้นเมื่อสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับสิ่งนี้จึงดับ”

แนวทางที่ 2 คิดแบบสืบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น “อุปทานมีเพราะอะไรเป็น ปัจจัย อุปทานมีเพราะค้นหาเป็นปัจจัย ตัณหามีเพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหามีเพราะเวทนาเป็น ปัจจัย เวทนามีอะไรเป็นปัจจัย ฯลฯ”

2.2 .2 การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีที่จำแนกแจกแจงแยกแยะ มี การจัดประเภทหมวดหมู่จัดเป็น “วิภังขวิธี” อย่างหนึ่งเป็นการจำแนกอย่างมีหลักเกณฑ์ ถ้าใน ปัจจุบันก็คงหมายถึง “วิธีคิดแบบวิเคราะห์”

2.2 .3 การคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันความเป็นไปของ ธรรมชาติ และความเป็นปกติของสภาวะ ธรรมทั้งหลาย ขั้นตอนของการคิดแบบสามัญลักษณะ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การคิดอย่างรู้เท่าทันและยอมรับความจริง

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของ ธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญาด้วยความรู้เท่าทันแก้ไขตรงเหตุตรงปัจจัย ด้วยสติ สัมปชัญญะ คือ กำหนดรู้ เมื่อคิดเช่นนี้ได้บุคคลก็จะมีอิสระไม่ถูกบีบคั้นหลงจมอยู่ในกองทุกข์

2.2.4 การคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ไขปัญหา เป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่งซึ่งสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด วิธีคิดแบบอริยสัจนี้มีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ

2.2.4.1 เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผลสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำตามที่ต้นเหตุจัดเป็น 2 คู่ คือ

คู่ที่ 1 ทุกข์เป็นผลเป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุเป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่ต้องจำกัดหรือแก้ไขจึงจะพ้นจากปัญหา

คู่ที่ 2 นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหาเป็นจุดหมายซึ่งต้องการจะเข้าถึงมรรคเป็นเหตุเป็นวิธีการเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุเพื่อบรรลุ จุดหมาย คือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

2.2.4.2 เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้แก้ไขปัญหาไม่ฟุ้งชานออกไปในเรื่อง

2.2.5 การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือ การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม (หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) คำว่าธรรม คือ หลักความจริง หลักความดีงาม หลักปฏิบัติ หลักการนำไปใช้ปฏิบัติและหลักคำสอน อรรถแปลว่าความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมายหรือสาระที่พึงประสงค์

2.2.6 การคิดแบบคุณโทษทางออก วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดที่ใช้หลักในการแก้ปัญหาและปฏิบัติอย่างตีวิธีหนึ่ง การคิดแบบนี้ต้องได้มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่ทุกด้าน คือ มองในแง่ที่เป็น อัสสาหะ (ส่วนดี น่าพึงพอใจ) อาทีนวะ (ส่วนเสีย โทษ ข้อบกพร่อง) และ นิสรณะ (ทางออกภาวะหลุดรอดปลอดภัย) การคิดแบบนี้มีลักษณะพึงย้า 2 ประการ คือ

2.2.6.1 การที่เชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้น

2.2.6.2 เมื่อจะแก้ไขปัญหาหรือลงมือปฏิบัติ จะต้องมองเห็นจุดหมายและทางออกนอกเหนือ จากการรู้คุณรู้โทษของสิ่งนั้นด้วย การหาทางออกที่ดีที่สุดไปพร้อม ๆ กับการพิจารณาผลดีผลเสียทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้น

2.2.7 การคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นการคิดถึงคุณค่าหรือประโยชน์ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง วิธีคิดแบบนี้เป็นการพิจารณาอย่างใช้ปัญญาไตร่ตรองให้

2.2.8 การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม (วิธีคิดแบบเร้ากุศล) เป็นวิธีคิดในแนว สกัดกันหรือบรรเทาและขัดเกลาตัดมหา หลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้ในเหตุการณ์อย่างเดียวกัน แต่บุคคลที่ประสบหรือรับรู้ต่างกัน อาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่างสุดแต่ โครงสร้างแนวทางความเคยชินต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องปรุงแต่งที่ผู้นั้นสะสมเอาไว้ สิ่งหรือเหตุการณ์ เดียวกันคนหนึ่งอาจมองไปแนวทางที่ไม่ดี ส่วนอีกคนหนึ่งอาจมองไปในแนวทางที่ดีงามเป็นกุศล แม้ในคนเดียวกันในอารมณ์ต่างก็อาจมองเห็นสิ่งเดียวกันต่างไปได้ การคิดถูกวิธีจึงเกิดกุศล ธรรมนี้เป็นการคิดที่ตื่นตัว ระวัง ไม่ประมาท มีสติ รู้สำนึก และรู้เท่าทันตามความเป็นจริงเมื่อคิด เป็นกุศลแล้วผู้ฉลาดก็ย่อมรู้วิธีปรุงแต่งเพิ่มเติมในทางที่ดีงามได้อีกมาก หากเปรียบกับความคิด สมัยใหม่ก็ตรงกับคำประพันธ์ที่ว่า “สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม คนหนึ่งตา แหลมคม เห็นดวงดาวอยู่พรายพราย” คนที่คิดอกุศลมองในแง่ร้ายก็จะท้อถอย หวาดกลัวไม่มี กำลังใจที่จะศึกษาปฏิบัติ แต่คนที่คิดในแง่ทางกุศลก็จะมองเห็นสิ่งที่ดีมีกำลังใจที่จะค้นคว้าศึกษา เพิ่มเติมจนบรรลุเป้าหมาย

2.2.9 การคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึง การใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สติระลึกรู้กำหนดอยู่ เป็นการคิดในแนวทาง ของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญา สามารถฝึกจิตให้เกี่ยวข้องรับรู้ในภารกิจที่กำลังกระทำ อยู่ในปัจจุบัน แม้หากจิตเกิดหลุดลอยไปยังที่เกิดขึ้นและผ่านไปแล้ว (อดีต) หรือพุ่งชานไปยังสิ่ง ที่ยังไม่เกิด (อนาคต) ก็สามารถใช้สติเหนี่ยวรั้ง เพ่ง และโยงมาสู่ภาระหน้าที่ที่กำลังกระทำอยู่ใน ปัจจุบันได้ คำว่า “ปัจจุบัน” หมายถึงการพิจารณากำหนดรู้ในภาระหน้าที่ที่กำลังกระทำอยู่อย่าง แน่วแน่มั่นคงในภาวะจิตของตน จัดเป็นสมาธิที่แท้ (Concentration) ซึ่งสมควรฝึกหัดอบรมให้ คิดเป็นสำหรับทุกคน มีพระพุทธพจน์หลายตอนที่แสดงให้เห็นว่าการคิดเฉพาะภาระหน้าที่เป็นอยู่ใน ขณะปัจจุบันนั้นเป็นการคิดที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์อดีต โดยใช้สติปัญญาและคิด เตรียมการวางแผนกิจการไว้ล่วงหน้าอย่างเชื่อมโยงกับหน้าที่ในปัจจุบันด้วย วิธีคิดแบบนี้จึงมี ประโยชน์อย่างยิ่ง

2.2.10. การคิดแบบวิฆชาท เป็นวิธีที่เชื่อมโยงกับการพูด วิฆชาท มาจากคำว่า วิฆัช (แยกแยะ จำแนก วิเคราะห์) วาท (การพูด การแสดงคำพูด) ลักษณะ ที่สำคัญของ ความคิดและการพูดแบบนี้ คือ การมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็น แต่ละแง่แต่ ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน พระธรรมปิฎกได้จำแนกวิธีคิดแบบวิฆชาทในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) จำแนกโดยความจริง คือ จำแนกและอธิบายตามความจริงที่ละเอียดถี่ถ้วน ทั้งข้อดี ข้อเสีย จนครบทุกแง่ทุกด้านแล้วประมวลกันเข้าสามารถสรุปลักษณะและองค์ประกอบได้

2) จำแนกโดยส่วนประกอบ คือ คิดแยกแยะองค์ประกอบย่อย ของสิ่งนั้น ๆ (ตรงกับวิธีคิดแบบที่ 2 วิธีคิดแยกแยะองค์ประกอบ)

3) จำแนกโดยลำดับขณะ คือ แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับความสืบทอดแห่งเหตุปัจจัย ซอยออกไปเป็นแต่ละขณะ ๆ ให้มองเห็นด้วยตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง ไม่หลงให้จับเหตุประเด็นสับสน การคิดแบบนี้เป็นด้านหนึ่งของการคิดจำแนกโดยส่วนประกอบ และการคิดจำแนกตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

4) จำแนกความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย คือ สืบสาวสาเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์สืบทอดกันมาของสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ วิธีคิดจำแนกในแง่นี้ตรงกับวิธีคิดแบบที่ 1 ทั้งนี้เพราะภาวะของสิ่งทั้งหลายสัมพันธ์ขึ้นต่อกันและกันสืบทอดต่อเนื่องกัน จนบางครั้งอาจเกิดความสับสนได้ เช่น นำเรื่องอื่น ๆ นอกกรณีมาปะปนกับกรณีเฉพาะ ผลหรือปรากฏการณ์คล้ายกันอาจเกิดจากเหตุปัจจัยต่างกัน และเหตุปัจจัยอย่างเดียวกันอาจนำไปสู่ผลต่างกัน การไม่ตระหนักถึงเหตุปัจจัยส่วนพิเศษนอกเหนือจากปัจจัยที่เหมือนกัน เช่น 2 คนขยันทำงานเหมือนกัน คนหนึ่งได้เป็นหัวหน้า อีกคนหนึ่งไม่ได้เป็น

5) จำแนกโดยเงื่อนไข คือ การมองหรือแสดงความจริงโดยพิจารณาเงื่อนไขประกอบ เช่น “บุคคลนี้ควรคบหรือไม่” ก็จะตอบตามเงื่อนไขคือ ถ้าคบแล้วคุณคุณธรรมเจริญก็ไม่ควรคบ แต่ถ้าคบแล้วคุณคุณธรรมเจริญก็ควรคบ ควรเกี่ยวข้องด้วย

6) วิชชาวาในฐานะเป็นวิธีตอบปัญหาอย่างหนึ่ง วิธีตอบปัญหามี 4 วิธี คือ

1. เอกังเสพยากรณ์ การตอบแ่งเดียว คือ การตอบอย่างเดียวเด็ดขาด
2. วิภัชพยากรณ์ การแยกแยะตอบ
3. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ การตอบโดยย้อนถาม
4. ฐูปนะ การยั้งหรือการหยุด พับปัญหา ไม่ตอบ

3. จริยธรรมนักศึกษาศาสาครุศาสตร์

จริยธรรมของครูเป็นเรื่องสำคัญที่นักศึกษาศาสาครุศาสตร์จะต้องได้รับการปลูกฝัง และพัฒนาตนเอง และถือเป็นภารกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับที่จะต้องดำเนินการ

3.1 ความเมตตา กรุณา

ความเมตตา หมายถึง ความปรารถนาดี ความรักอย่างมิตร ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจที่ดีต่อกัน ความมุ่งหวังให้บุคคลอื่นและสัตว์มีความสุขความเจริญก้าวหน้า โดยมีได้มุ่งผลประโยชน์ตอบแทนแก่ตนเอง เป็นคุณธรรมพื้นฐานชั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเป็นภาวะจิตที่ไม่เห็นแก่ตัว สามารถแสดงออกทั้งทางกายและวาจา ซึ่งมีลักษณะกายกรรมและวจีกรรมอันประกอบด้วยจิตใจที่มีเมตตา จึงสามารถวัดความเมตตาได้ทั้งพฤติกรรมภายในและภายนอก คือแสดงออกทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

ความกรุณา หมายถึง ความรู้สึกสงสารจากจิตใจ เมื่อเห็นบุคคลอื่นหรือสัตว์ได้รับความเดือดร้อนหรือประสบกับความทุกข์ จะเกิดความห่วงใยคิดหาวิธีการและลงมือช่วยเหลือจริง เพื่อปลดปล่อยให้เขาเป็นอิสระจากความทุกข์หรือลดความเดือดร้อนลง ความกรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้เกิดความเสียสละแก่ผู้อื่น ช่วยลดความเห็นแก่ตัวเป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และสามารถแสดงออกมาภายนอกเป็นพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาที่ประกอบด้วยความกรุณาจากจิตใจ

3.2 ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นความตั้งใจและความเอาใจใส่ที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพยายามเพื่อทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

3.3 ความมีระเบียบวินัย

ระเบียบวินัยเป็น ระเบียบ ข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น เพื่อเป็นหลักให้คนปฏิบัติและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กรณีระเบียบวินัยในสถานศึกษา หมายถึง กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อเป็นหลักปฏิบัติในการควบคุม และส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา ให้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสถานศึกษาเพื่อความสงบสุข และเพื่อพัฒนานิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้น เป็นคุณลักษณะที่ดีของคนในสังคมต่อไป

หลักการของรูปแบบ

รูปแบบการพัฒนาในรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา หลักสูตร
ครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) มีหลักการดำเนินการดังนี้

1. กระบวนการฝึกอบรมแบบเข้ม ใช้กระบวนการให้นักศึกษาผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงมีการกำกับตนเองในกระบวนการเรียนรู้
2. นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อภิปรายร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
3. นักศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการฝึกฝน การชี้แนะอย่างเป็นระบบ โดยผู้ให้การอบรมเป็นตัวอย่างหรือจัดกิจกรรมให้ได้ตัวอย่างเพื่อให้ได้เรียนรู้จากตัวอย่างและถ่วงรอกเป็นแนวทางปฏิบัติและพัฒนาเป็นแนวทางพฤติกรรมของตนต่อไป
4. การสร้างความตระหนัก ใช้แนวทางการศึกษาจากกรณีตัวอย่างและสถานการณ์จริง ร่วมกันวิเคราะห์ อภิปราย สร้างข้อสรุป โดยฝึกการคิดให้ถูกวิธี
5. ผู้ให้การอบรมสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดศรัทธาต่อการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีเป็นกัลยาณมิตร
6. ใช้กระบวนการฝึกอบรมด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมของครู ด้านความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัย
2. เพื่อสร้างความตระหนักในการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาเพื่อเตรียมการเข้าสู่วิชาชีพครู

3. เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบและความมี
ระเบียบวินัยและการปรับพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา

กระบวนการรูปแบบ

กระบวนการของรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตร
บัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

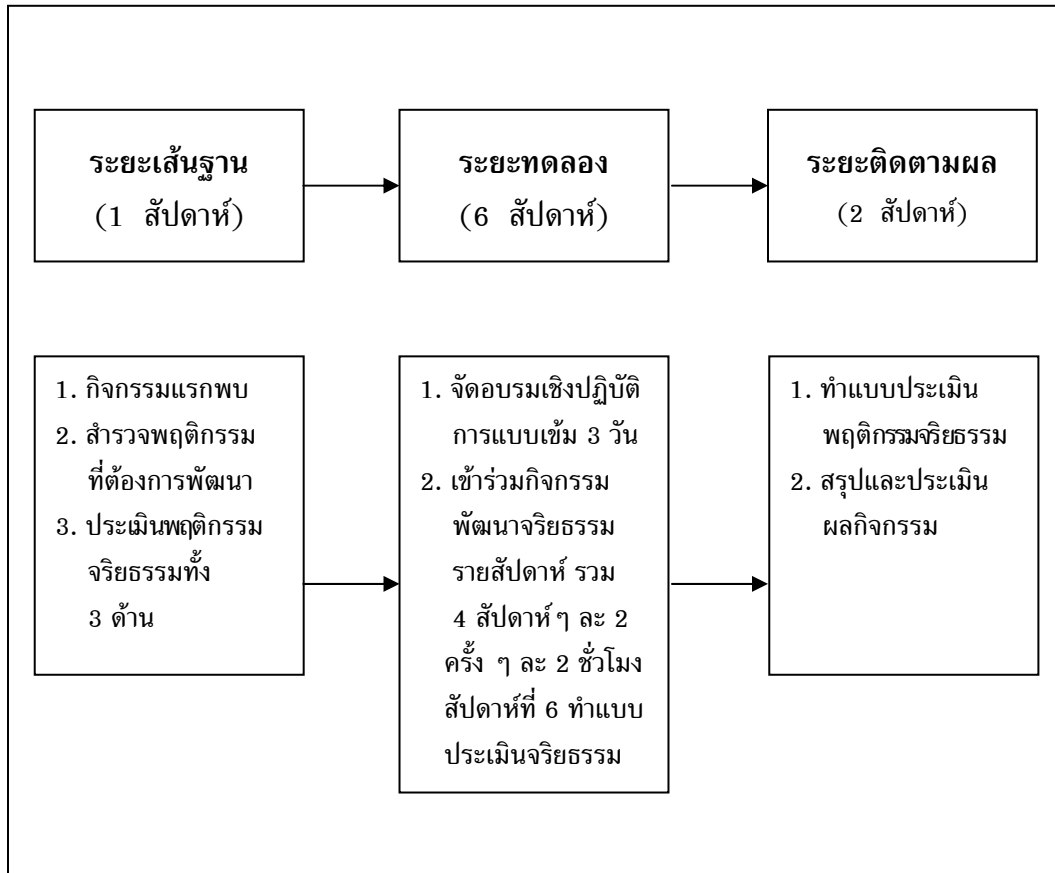
ระยะที่ 1 ระยะเสั้่นฐาน เป็นกิจกรรมแรกพบ เป็นกิจกรรมสำรวจพฤติกรรมที่
ต้องการพัฒนา และวัดพฤติกรรมจริยธรรม 3 ด้าน

ระยะที่ 2 ระยะทดลอง จัดเป็นกิจกรรม 2 ระยะ คือ

1. การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบเข้ม 3 วัน
2. เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมรายสัปดาห์ รวม 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ
ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 ชั่วโมง สัปดาห์ที่ 6 ทำแบบประเมินพฤติกรรมจริยธรรม

ระยะที่ 3 ระยะติดตามผล เป็นระยะการติดตามผลการพัฒนาพฤติกรรม
จริยธรรมของนักศึกษาหลังการทดลอง 2 สัปดาห์ นักศึกษาตอบแบบประเมินพฤติกรรม
จริยธรรมในสัปดาห์ที่ 2 หลังการทดลอง

กระบวนการรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
(หลักสูตร 5 ปี) สามารถแสดงได้ดังแผนภูมิ

ภาพประกอบ 6 รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา
หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

รายละเอียดของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม

กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยรายละเอียดของกิจกรรมตามระยะต่าง ๆ ดังนี้

ระยะเสัฐาน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมแรกพบ เป็นการแนะนำตัว ทำความรู้จักกันระหว่างผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ที่จะดำเนินกิจกรรมกับนักศึกษา และนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้เกิดความคุ้นเคยกัน และเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้ให้นักศึกษากล้าที่จะอภิปราย และนำเสนอ โดยกลุ่มทดลองเป็นนักศึกษากลุ่มที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการสอน ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นนักศึกษากลุ่มที่ผู้วิจัยทำการสอนในภาคเรียนที่ 1/2549

2. ประเมินพฤติกรรมจริยธรรม โดยให้นักศึกษาตอบแบบประเมินจริยธรรม

ระยะทดลอง เป็นระยะที่นักศึกษากลุ่มทดลองเข้ารับการอบรมปฏิบัติการ และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม ดำเนินการเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 นักศึกษาเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาจริยธรรมแบบเข้ม ใช้เวลา 3 วัน โดยในแต่ละวันมีกิจกรรมดังนี้

วันที่ 1 ของการอบรม

- ลงทะเบียนรับเอกสาร
- สวดมนต์ไหว้พระ ฟังสมาธิ
- เปิดการอบรม
- ปฐมนิเทศ ชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการฝึกอบรม
- สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (ความเป็นกัลยาณมิตร)
- กิจกรรมชุดที่ 1 “ตระหนักรู้ครูคือใคร?”
- กิจกรรมชุดที่ 2 “ตระหนักในจริยธรรม : ธรรมของครู”
- อภิปรายตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน และทำความเข้าใจ
- บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

วันที่ 2 ของการอบรม

- สวดมนต์ไหว้พระ และฝึกสมาธิ
- สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (ความเป็นกัลยาณมิตร)
- กิจกรรมชุดที่ 3 “เข้าใจหลักเมตตากฎา”
- กิจกรรมชุดที่ 4 “ความมีระเบียบวินัยใฝ่ความรับผิดชอบ”
- สรุปลักษณะที่พึงประสงค์ และนำไปสู่การปรับพฤติกรรมจริยธรรม
- บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

วันที่ 3 ของการอบรม

- สวดมนต์ไหว้พระ และฝึกสมาธิ
- กิจกรรมชุดที่ 5 “ตระหนักคิดแบบโยนิโสมนสิการ”
- กิจกรรมชุดที่ 6 “พิจารณาปรับพฤติกรรมจริยธรรม”
- วิเคราะห์ตัวแบบพฤติกรรมจากกรณีตัวอย่างของครูลักษณะต่าง ๆ
- นำเสนอตัวแบบพฤติกรรมจริยธรรมของครูที่พึงประสงค์
- ประเมินผลการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา โดยการสะท้อนผลการพัฒนาจริยธรรม
- บันทึกผลการเรียนรู้และพฤติกรรมจริยธรรม

ช่วงที่ 2 ฝึกการปรับพฤติกรรมจริยธรรมเป็นรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยแต่ละครั้งมีการจัดกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมครั้งที่ 1 วิเคราะห์พฤติกรรมตนเอง โดยนักศึกษานำเสนอ พฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องปรับและพัฒนา และแนวทางในการพัฒนา

กิจกรรมครั้งที่ 2 วิเคราะห์พฤติกรรม นำเสนอความก้าวหน้าของตนเอง จากการปรับและพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมที่นำเสนอในครั้งที่ 1

กิจกรรมครั้งที่ 3 ศึกษาต้นแบบพฤติกรรมจริยธรรมจากสื่อและกรณี ตัวอย่าง และวิเคราะห์ที่นำมาเป็นต้นแบบของการพัฒนาจริยธรรมด้านความเมตตากฎา

กิจกรรมครั้งที่ 4 ศึกษาต้นแบบพฤติกรรมจริยธรรมจากสื่อและกรณี ตัวอย่าง และนำมาเป็นต้นแบบของการพัฒนาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

กิจกรรมครั้งที่ 5 นำเสนอการนำแนวทางจากต้นแบบไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

กิจกรรมครั้งที่ 6 ศึกษาต้นแบบพฤติกรรมจริยธรรมจากสื่อและกรณีตัวอย่าง และนำมาเป็นต้นแบบของการพัฒนาจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย

กิจกรรมครั้งที่ 7 นำเสนอการนำแนวทางจากต้นแบบไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย

กิจกรรมครั้งที่ 8 ฟังการบรรยายเรื่อง “มีเมตตา มีวินัย รับผิดชอบต่อ” จากวิทยากร และร่วมกันสรุปข้อคิดจากการฟังคำบรรยาย ร่วมกันอภิปรายรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมที่พัฒนา ตอบแบบประเมินพฤติกรรมจริยธรรม

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลรูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) ดำเนินการทั้งก่อนการใช้รูปแบบ ระหว่างการใช้รูปแบบ และหลังการใช้รูปแบบโดยดำเนินการดังนี้

1. การประเมินพฤติกรรมจริยธรรมนักศึกษาก่อนการทดลอง ในระยะเส้นฐาน เพื่อให้ นักศึกษาได้ประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย
2. การประเมินพฤติกรรมจริยธรรมนักศึกษาระยะการทดลอง ในสัปดาห์ที่ 6 เพื่อให้ นักศึกษาได้ประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย หลังได้รับการพัฒนาโดยใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น
3. การประเมินพฤติกรรมจริยธรรมนักศึกษาลังการทดลอง 2 สัปดาห์ เพื่อให้ นักศึกษาได้ประเมินตนเองเกี่ยวกับความคงทนของพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเมตตา กรุณา ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย หลังได้รับการพัฒนาโดยใช้รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เป็นเวลา 2 สัปดาห์

**กำหนดการอบรมปฏิบัติการพัฒนาจริยธรรม
นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต (ค.บ. 5 ปี)
ระหว่างวันที่ 6 – 8 สิงหาคม 2549
ณ ห้องประชุมราชพฤกษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**

วันอาทิตย์ที่ 6 สิงหาคม 2549

เวลา 08.00 – 08.30 น.	ลงทะเบียนรับเอกสาร
เวลา 08.30 – 09.00 น.	สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ นำโดย อาจารย์รัฐพล ฤทธิธรรม
เวลา 09.00 – 11.00 น.	แนวคิดความสำคัญของครูในสังคมไทย กิจกรรมชุดที่ 1 “ตระหนักรู้ครูคือใคร” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์
เวลา 11.00 – 12.00 น.	กิจกรรมชุดที่ 2 “ตระหนักในจริยธรรม : ธรรมของครู”
เวลา 12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหาร
เวลา 13.00 – 16.00 น.	กิจกรรมชุดที่ 2 “ตระหนักในจริยธรรม : ธรรมของครู” (ต่อ)
เวลา 16.00 – 17.00 น.	บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนผลการปรับปรุงพฤติกรรม จริยธรรม

วันจันทร์ที่ 7 สิงหาคม 2549

เวลา 08.30 – 09.00 น.	สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ นำโดย ดร.มารศรี กลางประพันธ์
เวลา 09.00 – 12.00 น.	กิจกรรมชุดที่ 3 “เข้าใจหลักเมตตากรุณา” โดย ดร.มารศรี กลางประพันธ์
เวลา 12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหาร

เวลา 13.00 – 16.00 น. กิจกรรมชุดที่ 4 “ความมีระเบียบวินัยใฝ่รับผิดชอบ”
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณ หันไชยงวา

เวลา 16.00 – 17.00 น. บันทึกผลการเรียนรู้และสะท้อนผลการปรับปรุงพฤติกรรม
จริยธรรม

วันอังคารที่ 8 สิงหาคม 2549

เวลา 08.30 – 09.00 น. สวดมนต์ไหว้พระ ฝีกสมาธิ
นำโดย อาจารย์รัฐพล ฤทธิธรรม

เวลา 09.00 – 12.00 น. กิจกรรมชุดที่ 5 “ตระหนักคิดแบบโยนิโสมนสิการ”
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยูร บุญใช้

เวลา 12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหาร

เวลา 13.00 – 15.00 น. กิจกรรมชุดที่ 6 “พิจารณาปรับปรุงพฤติกรรมจริยธรรม”
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุวรรณไตรย์

เวลา 15.00 – 16.30 น. สะท้อนผลการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม
และนำเสนอความต้องการพัฒนาตนเอง

เวลา 16.30 – 17.00 น. สรุปและปิดการอบรมปฏิบัติการ

กำหนดการฝึกปรับพฤติกรรมจริยธรรม
นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)
ระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม – 22 กันยายน 2549
ณ ห้อง 533 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

วันที่ 16 สิงหาคม 2549

เวลา 14.30 – 16.30 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- ทบทวนกิจกรรมจากการอบรมปฏิบัติการแบบเข้ม
- นักศึกษาฝึกวิเคราะห์ต้น ตามใบงานที่ 1, 2
หน่วยที่ 1 ความเมตตา กรุณา และระบุแผนการ
ปรับปรุงพฤติกรรม
- นัดหมายกิจกรรมครั้งต่อไป

วันที่ 18 สิงหาคม 2549

เวลา 09.00 – 11.00 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- ทบทวนสาระเกี่ยวกับความเมตตา กรุณา โดยศึกษา
เอกสาร
- สุ่มให้นักศึกษาบางคนรายงานการวิเคราะห์ส่วนที่
บกพร่อง และแผนการดำเนินงานปรับพฤติกรรม
จริยธรรม “ความเมตตา กรุณา” จากใบงานที่ 1, 2
- นัดหมายกิจกรรมครั้งต่อไป

วันที่ 23 สิงหาคม 2549

เวลา 14.30 – 16.30 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- นำเสนอผลการปรับพฤติกรรมจริยธรรม
“ความเมตตา กรุณา”

- นักศึกษาแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 คน ร่วมกันอภิปรายสรุปประเด็นตามใบงานที่ 3 หน่วยที่ 1 ความเมตตา กรุณา และให้ร่วมกันวิเคราะห์ข่าวหรือเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับความเมตตา กรุณา
- สรุปแนวทางเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วันที่ 25 สิงหาคม 2549

เวลา 09.00 – 11.00 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- นักศึกษาสำรวจพฤติกรรมของตนเองด้านความรับผิดชอบต่อ โดยตอบใบงานที่ 4 กิจกรรมที่ 1 สำรวจและพัฒนา
- นำเสนอต่อชั้นและร่วมกันอภิปราย
- นักศึกษาเขียนผังความคิด (Mind map) จากใบงานที่ 5 กิจกรรมที่ 2 แนวทางการพัฒนาตนเองจากตัวแบบ

วันที่ 30 สิงหาคม 2549

เวลา 14.30 – 16.30 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- นักศึกษานำเสนอผลการสำรวจตนเองด้านความรับผิดชอบต่อและเลือกพฤติกรรมที่นำไปพิจารณา แนวทางปรับพฤติกรรม นำเสนอต่อชั้น
- ร่วมกันอภิปรายสรุปถึงพฤติกรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบต่อ

วันที่ 1 กันยายน 2549

เวลา 14.30 – 16.30 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- นักศึกษาสำรวจพฤติกรรมของตนเองด้านความมีระเบียบวินัย โดยตอบใบงานที่ 6 หน่วยที่ 3 กิจกรรมที่ 1 สำรวจและพัฒนา

- นักศึกษาเขียนผังความคิด (Mind map)
จากใบงานที่ 7 หน่วยที่ 3 ความมีระเบียบวินัย
กิจกรรมที่ 2

วันที่ 6 กันยายน 2549

เวลา 14.30 – 16.30 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- นักศึกษานำเสนอผลการสำรวจตนเอง
ด้านความมีระเบียบวินัยและเลือกพฤติกรรมที่นำไป
พิจารณา แนวทางปรับพฤติกรรม นำเสนอต่อชั้น
- ร่วมกันอภิปรายสรุปถึงพฤติกรรมจริยธรรมที่
พึงประสงค์ด้านความมีระเบียบวินัย

วันที่ 8 กันยายน 2549

เวลา 09.00 – 11.00 น.

- สวดมนต์ไหว้พระ ฝึกสมาธิ
- ฟังบรรยายเรื่อง “มีเมตตา – มีวินัย รับผิดชอบ”
บรรยายโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ รักความสุข
- ร่วมกันสรุปข้อคิดจากการบรรยาย
- ร่วมกันอภิปรายสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมที่
พึงประสงค์ด้านความเมตตา กรุณา ด้านความ
รับผิดชอบ และด้านความมีระเบียบวินัย
- ประเมินผลพฤติกรรมจริยธรรม

ภาคผนวก

ชุดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษา
หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี)

กิจกรรมชุดที่ 1 ตระหนักรู้ครูคือใคร ?

แนวปฏิบัติ

1. วิทยากรเปิดเพลง “ครู” ให้นักศึกษา ฟัง 2 เที้ยว เพื่อสร้างบรรยากาศเกี่ยวกับความสำคัญของอาชีพครู
2. นักศึกษาแบ่งเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาเอกสารที่กลุ่มได้รับ ซึ่งตัดตอนมาจากหนังสือธรรมมะ เขียนโดย อุบาสิกา คุณรัญจวน อินทรกำแหง ประกอบด้วย
  - กลุ่มที่ 1 ครูคือผู้สร้างโลก
  - กลุ่มที่ 2 ครูแอนนี่
  - กลุ่มที่ 3 ครูคือใคร
  - กลุ่มที่ 4 สังคมควรปฏิบัติต่อครูอย่างไร
3. ร่วมกันสรุปสาระจากเรื่องที่อ่าน
4. ร่วมกันอภิปรายว่าเห็นด้วยกับข้อความที่อ่านหรือไม่ และนักศึกษามีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอะไรบ้าง
ข้อ 2 – 4 ใช้เวลา 30 นาที
5. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลการศึกษาและอภิปราย ใช้เวลาไม่เกินกลุ่มละ 7 นาที
6. ร่วมกันอ่านกลอน ครูคือใคร ซึ่งแต่งโดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
7. ร่วมกันสรุปเพื่อนำไปเป็นข้อคิดในการปรับพฤติกรรมจริยธรรม

กิจกรรมชุดที่ 2 ตระหนักในจริยธรรม : ธรรมของครู

แนวปฏิบัติ

1. ให้นักศึกษาอ่านบทกลอน “ความรู้ ต้องคู่ คุณธรรม”
แต่งโดยศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล
2. สนทนาเกี่ยวกับความหมายของบทกลอนและความสำคัญของคนและสังคม
ที่ต้องมีความรู้ควบคู่คุณธรรม
3. นักศึกษาแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ศึกษาเอกสารที่ได้รับ
กลุ่มที่ 1 คุณสมบัติของผู้เป็นครู จากหนังสือครูคือผู้สร้างโลก
โดย อุบาสิกา รัญจวน อินทรกำแหง
กลุ่มที่ 2 คุณธรรมครูไทย โดยศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล
กลุ่มที่ 3 ครูธรรมนิยมในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ โดย เสนีย์ มีทรัพย์
กลุ่มที่ 4 ครูดีผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ
กลุ่มที่ 5 กัลยาณมิตรธรรม : คุณธรรมของผู้เป็นครู
4. ร่วมกันสรุปสาระจากเรื่องที่อ่าน
ข้อ 3 – 4 ใช้เวลา 1 ชั่วโมง
5. ส่งตัวแทนนำเสนอสรุปสาระกลุ่มละไม่เกิน 10 นาที
6. ร่วมกันอภิปรายและสรุปเกี่ยวกับจริยธรรมของครูและปัญหาครูขาดจริยธรรม
7. ร่วมกันสรุปเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการปรับพฤติกรรม

กิจกรรมชุดที่ 3 เข้าใจหลักเมตตา กรุณา

แนวปฏิบัติ

1. นักศึกษาร้องเพลง “ เมตตาธรรมคำจูนโลก”
2. วิทยากร ผู้ให้การอบรมให้ศึกษาเอกสารสรุปเรื่อง “ความเมตตา กรุณา”
3. ร่วมกันสรุปการเป็นคนมีความเมตตา กรุณา ส่งผลดีต่อตนเองและสังคมอย่างไร
4. นักศึกษาแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม วิเคราะห์ข่าวหนังสือพิมพ์ โดยใช้หลักความเมตตากรุณาเป็นแนวทางแล้วนำเสนอแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม โดยวิเคราะห์สาเหตุและนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา
5. ร่วมกันสรุปเพื่อนำไปเป็นหลักยึดถือในการดำรงชีวิต
6. ร้องเพลงเกี่ยวกับความเมตตากรุณา

กิจกรรมชุดที่ 4 ความมีระเบียบวินัยใฝ่รับผิดชอบ

แนวปฏิบัติ

1. นักศึกษาศึกษาเอกสาร 1) ความมีระเบียบวินัยและ 2) ความรับผิดชอบ
วิทยากรสนทนาทำความเข้าใจความหมายและร่วมกันอภิปรายความสำคัญของ
ของจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยและด้านความรับผิดชอบ
2. วิทยากรนำเข้าสู่ความคิดเกี่ยวกับตัวแบบที่สำคัญ ส่งผลต่อการพัฒนา
จริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยและด้านความรับผิดชอบ ซึ่งอาจ
ประกอบด้วยบุคคลในครอบครัว ได้แก่บิดา มารดา พี่ น้อง ญาติ หรือ
อาจเป็นบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ครู คนในสังคม หรือคนในอาชีพต่าง ๆ
3. ให้นักศึกษาแต่ละคนนำเสนอบุคคลที่เป็นต้นแบบและเป็นตัวอย่าง
ของการมีจริยธรรมอาจเป็นด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว หรือทั้งสองด้าน
ก็ได้ ใช้เวลา 1 ชั่วโมง
4. ให้นักศึกษาวิเคราะห์ข่าว โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม
กลุ่ม 1 และกลุ่ม 3 วิเคราะห์ข่าว “จะแก้ปัญหาน้ำเสียอย่างเร่งด่วน”
กลุ่ม 2 และกลุ่ม 4 วิเคราะห์ข่าว “ถึงเวลาจัดระเบียบโทรศัพท์มือถือใน
โรงเรียนหรือยัง” ให้ใช้หลักความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ
ประกอบการวิเคราะห์
5. ช่วยกันสรุปเพื่อเป็นแนวทางปรับพฤติกรรมจริยธรรม

กิจกรรมชุดที่ 5 ตระหนักคิดแบบโยนิโสมนสิการ

แนวปฏิบัติ

1. วิทยากรนำเสนอการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 10 วิธี โดยใช้ชุดนำเสนอ power point และเอกสารประกอบ
2. ฝึกปฏิบัติวิธีคิดแบบต่างๆ 4 แบบ
  - 2.1 เปิดเพลง “คนดีที่อ้ายบั้ง” ให้นักศึกษาฟัง แล้วฝึกวิธีคิดวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความต้องการแก้ไขปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา ตามการคิดแบบอริยสัจ 4 (แบบแก้ปัญหา)
  - 2.2 ศึกษากรณีตัวอย่าง “น้ำตาดาว” แล้วฝึกคิดจัดอันดับคนเลว (ขาดความรับผิดชอบ) โดยทำกิจกรรมตามที่วิทยากรนำเสนอ (เป็นการคิดแบบอภิวัชชวาท)
  - 2.3 ศึกษาข่าว
  - 2.4 ศึกษาข่าว
3. นักศึกษาและวิทยากรร่วมกันสรุปรูปแบบการคิดแบบต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการปรับพฤติกรรมจรรยาธรรมต่อไป

กิจกรรมชุดที่ 6 พิจารณาปรับพฤติกรรมจริยธรรม

แนวปฏิบัติ

1. วิทยากรเปิดเพลง “ครู” ให้นักศึกษาฟัง 2 เที้ยว ให้นักศึกษานึกถึงครูที่เคยสอนมา ในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา หรือระดับอุดมศึกษา ก็ได้ ที่ประทับใจที่สุด จะเป็นทางบวก หรือทางลบ ก็ได้ เช่น เป็นครูที่รักและศรัทธามากที่สุด หรือ เป็นครูที่ไม่ชอบ ไม่ศรัทธามากที่สุด 1 คน ให้เขียนเกี่ยวกับครูท่านนั้น ได้แก่ บุคลิกลักษณะ ความประพฤติ การปฏิบัติตัว คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สึก ข้อคิดที่ได้รับจากครู และสิ่งที่น่าสนใจนำมาเป็นแบบอย่าง เพื่อการปฏิบัติตัวในขณะที่ศึกษา และการเตรียมตัวเป็นครูที่ดีในอนาคต
2. ให้นักศึกษาที่ประสงค์จะแลกเปลี่ยนกับเพื่อนและวิทยากร นำเสนอต่อชั้น

คุณครูที่ฉันประทับใจที่สุด

คุณครูที่ฉันประทับใจที่สุดชื่อ .....

เป็นครูสอนวิชา ..... ชั้น.....

บุคลิกลักษณะของคุณครู

.....
.....
.....
.....
.....
.....

สาเหตุที่ประทับใจคุณครูท่านนี้

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบอย่างที่ดีที่ต้องการนำไปเป็นแนวทางในการปรับพฤติกรรมจริยธรรมของฉัน

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- กำหนดการอบรมปฏิบัติการ
- ตัวอย่างกิจกรรมการอบรมปฏิบัติการ

พัฒนาจริยธรรมแบบเข้ม

“กิจกรรมที่ 1 ครูคือผู้สร้างโลก”

กิจกรรมที่ 1 ครูคือผู้สร้างโลก

แนวปฏิบัติ

1. นักศึกษาแบ่งเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาเอกสารที่กลุ่มได้รับ ซึ่งตัดตอนมาจากหนังสือธรรมมะ เขียนโดย อุบาสิกา คุณรัญจวน อินทรกำแหง ประกอบด้วย
  - กลุ่มที่ 1 ครูคือผู้สร้างโลก
  - กลุ่มที่ 2 ครูแอนนี่
  - กลุ่มที่ 3 ความรู้ต้องคู่คุณธรรม
  - กลุ่มที่ 4 สังคมควรปฏิบัติต่อครูอย่างไร
2. ร่วมกันสรุปสาระจากเรื่องที่อ่าน
3. ร่วมกันอภิปรายว่าเห็นด้วยกับข้อความที่อ่านหรือไม่ และนักศึกษามีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอะไรบ้าง
ข้อ 1 - 3 ใช้เวลา 30 นาที
4. แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอผลการศึกษาและอภิปราย ใช้เวลาไม่เกินกลุ่มละ 7 นาที
5. ร่วมกันสรุปเพื่อนำไปเป็นข้อคิดในการปรับพฤติกรรมจริยธรรม